

1B
442

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΥ
ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

[ΕΞ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΕΓΚΥΡΩΝ ΠΗΓΩΝ]

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: ΑΓΓ. ΑΘ. ΚΛΕΙΣΙΟΥΝΗ Ν. ΜΕΤΑΞΑ 29
1938

938.535
ΕΥΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΒΑΛΒΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ:

ΔΩΡΕΑ

ΠΑΛΑΜ. ΣΧΟΛΗΣ

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ:

12-9-1994

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ:

15101

ΑΡΙΘ. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ

938.535 ΕΥΔ

ΑΕ. 15101

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΥ

ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

[ΕΞ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΕΓΚΥΡΩΝ ΠΗΓΩΝ]

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ : ΑΓΓ. ΑΘ. ΚΛΕΙΣΙΟΥΝΗ Ν. ΜΕΤΑΣΑ 29

1938

ΙΩΑΝΝΗ ΜΕΤΑΞΑΙ
ΑΝΑΠΛΑΣΣΟΝΤΙ
ΕΛΛΗΝΑΣ
ΑΞΙΟΥΣ ΝΕΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ
ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΦΙΕΡΟΙ
Ο ΓΡΑΨΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ πρωτοβουλία τοῦ φίλου Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ «Ἑλληνοαμερικανικοῦ Συνδέσμου» κ. Ἡλία Δρυμώνα διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐν τῷ Κήπῳ τῶν Ἡρώων τῆς Ἱερᾶς Πόλεως μαρμαρίνου μνημείου τῶν Φιλελλήνων Ἀμερικανῶν τῶν ἀγωνισθέντων κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἐνισχυθεῖσα ἀμέσως διὰ τῆς πρώτης εἰσφορᾶς τῆς ὀργανώσεως τῶν «Υἱῶν τοῦ Περικλέους» καὶ τοῦ κ. Ἰωάννου Νταίθης, Ὑπάτου Ταμίου τῆς ΑΧΕΠΑ, ὡς καὶ τὸ ἀξιομίμητον παράδειγμα τοῦ ἐπιτίμου Δημότου καὶ Μεγάλου Εὐεργέτου τῆς Ἱερᾶς Πόλεως τοῦ Μεσολογγίου κ. Εὐγενίου Εὐγενίδου, ὅπως ἐγείρη τὸ μνημεῖον τῶν Σουηδῶν ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἡρώων, μοι ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴν νὰ γράψω σειρὰν ἄρθρων ἐν τῇ ἐφημερίδι «Τηλέγραφος» τῶν Πατρῶν κατὰ Ἰούλιον ἐ. ἔ. περὶ τῶν μετασχόντων τῶν ἀγῶνων τοῦ Μεσολογγίου Φιλελλήνων.

Τὰ ἄρθρα ταῦτα, συμπληρωθέντα, ἀπῆρτισαν τὴν παροῦσαν μονογραφίαν, ἣτις ἀποτίει μικρὸν φόρον τιμῆς πρὸς τὴν χορείαν τῶν ἐπιλέκτων ξένων τῶν ἀγωνισθέντων καὶ πεσόντων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ τοιαύτη εὐγνώμων μνήμη πρὸς τοὺς ἀκραιφνεῖς φίλους καὶ ἡρωϊκοὺς παραστάτας τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων τῶν νέων Ἑλλήνων σήμερον μάλιστα μεστοῦται εἰς νόημα ὁπότε ὑπὸ ἐθνικὴν καὶ πάλιν Δυναστείαν καὶ Κυβέρνησιν ἀνατιμᾶται ἡ ἀξία τῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν πρωτίστως αὐτῶν τούτων τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Ἱερᾷ Πόλει Μεσολογγίου τῇ 4ῃ Αὐγούστου 1938

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ.—Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ — ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ — Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΟΥΛΙΟΝ 1821.— Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ ΚΑΡΑΤΖΑΝ — Ο ΥΠΕΡΟΧΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΑΝΤΟΡΕ ΣΑΝΤΑΡΟΖΑ.

Περὶ τῶν Φιλελλήνων ἐγράφησαν ὄχι καὶ τόσον πολλὰ πράγματα. Ὁ πρῶτος περὶ αὐτῶν πίναξ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑβδομάς» τοὺς ἀναριθμῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν 286. Ἀλλὰ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἀπέχει πολὺ τῆς πραγματικότητος. Οἱ Φιλέλληνας οἱ μετασχόντες τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τοῦ 1821—1828 ἦσαν πολλοί, τριπλάσιοι τῶν 286. Δυστυχῶς δὲν ἐκρατήθη μητρῶν αὐτῶν. Ὁ ὀνομαστικὸς πίναξ τῶν ἀποτελούντων τὸ πυροβολικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠργάνωσε ἐν Μεσολογγίῳ ὁ Βύρων, ἐχάθη, μαζὺ μὲ τόσα ἄλλα πολύτιμα χειρόγραφα καὶ ἔγγραφα κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μεσολογγίου, τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου.

Διὰ τοὺς Γερμανοὺς Φιλέλληνας γενικῶς, ἔγραψε ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Παῦλος Καρολίδης πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Γερμανικὸς φιλελληνισμὸς» τὸ 1917, εἰδικῶς δὲ διὰ τοὺς ἀγωνισθέντας ἐν Μεσολογγίῳ ἢ ἀρτιωτέρα μελέτη, εἶνε ἢ δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν «Ἐστίαν» τῶν Ἀθηνῶν τῆς 20 Ἀπριλίου 1935, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἐγερθέντος ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς Πρεσβείας μεγαλοπρεποῦς ἐν τῷ Ἡρώεω μνημείου (ἔργον καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου κ. Ἀντ. Σώχου). Ἡ μελέτη συνεγράφη ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Γερμανικοῦ τηλεγραφικοῦ πρακτορείου πληροφοριῶν κ. Κούρ. Ρόσνερ, δημοσιογράφου περιωπῆς καὶ εὐρυτάτης μορφώσεως καὶ φιλέλληνας ἐκ τῶν θερμότερων. Καὶ ὁ κ. Ρόσνερ ἀναριθμῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν Φιλελλήνων εἰς 423 καὶ ἀριθμῶν 150 Γερμανοῦς. Εἶνε δὲ οἱ Γερμανοὶ Φιλέλληνας κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κ. Ρόσνερ, τὸν κατάλογον τοῦ Φορνέζη, τὰς ἐρεῦνας τοῦ κ. Γεωργ. Μπάρτ, καὶ τὰς ἰδικὰς μας

οι ἐξῆς: 1) Κάρολος Χάινεμαν ἐξ Ἐρφουρτ. Ἐθελοντῆς ἐ-
φονεύθη παρὰ τὴν Ἀγίαν Μαρίναν τῆς Λαμίας τὸν Ἀπρίλι-
ον τοῦ 1822, 2) Φίσερ ἐκ Κολωνίας, ἀπέθανε ἐν Αἰγίνῃ, συ-
νεπεία κακουχιῶν τοῦ πολέμου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1826.
3) Φρειδερίκος Σέεγκερ ἐκ Νυρεμβέργης. Ἀφίκετο διὰ τοῦ
πλοίου «Ἀγία Λουκία» εἰς Καλάμας τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1821
καὶ ἐφονεύθη εἰς τὸ Αἰτωλικὸν κατὰ τὸ 1825. 4) Τάϊστς ἐκ
Βέγμαρ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Σαξωνίας. Ἐπολέμησε
εἰς τοῦ Πέτα καὶ ἀπέθανε συνεπεία τῶν κακουχιῶν εἰς τὸ
Αἰτωλικὸν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1822, 5) Μπόλντεμαν ἰατρός
ἀφιχθεὶς διὰ τοῦ πλοίου «Ἀγία Λουκία» τὸ 1821 εἰς Καλά-
μας Ἀπέθανε εἰς Καλάμας. 6) Σπίττλερ ἐκ Βαυαρίας ἀφί-
κετο διὰ τοῦ ἰδίου πλοίου. Ἦτο ἀξιωματικὸς τῶν Οὐσσάρων
ἐν Βρουνσβίκη. Ἀπέθανε εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1823. 7) Κάρο-
λος Ντονάουερ λοχαγὸς τοῦ ἰππικοῦ ἐκ Βαυαρίας ἀφιχθεὶς
μέσῳ Μασσαλίας εἰς Καλάμας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821.
Ἀπέθανε κατ' ἄλλους εἰς τὸ Καστρί, κατ' ἄλλους εἰς τὸ Ἄ-
στρος. 8) Γκέντυ, 9) Μπόλμαν, 10) Ἐριστ (καὶ περὶ τῶν
τριῶν οὐδεμία ἄλλη πληροφορία ὑπάρχει. 11) Χέρμαν ἐκ
Λυθέκκης ὑπαξιωματικὸς ἦλθε μέσῳ Λιθόρνου εἰς Μεσολό-
γιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822. Ἐπεσε εἰς τὴν πρώτην πολι-
ορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. 12) Χόφμαν (οὐδὲν ἄλλο περὶ
αὐτοῦ), 13) Νέτσελμπαχ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βά-
δης. Ἐκ τῶν πρώτων ἐλθόντων ἐν Ἑλλάδι Φιλελλήνων. Διε-
κρίθη εἰς τὰς μάχας τοῦ Χαΐδαρίου, τοῦ Ἀγίου Κοσμοῦ καὶ
τῆς Χίου. Ἀπέθανε μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἑλλη-
νος λοχαγοῦ ἐν Ἀθήναις τὸ 1835. 14) Ἐδουάρδος δὲ Ράϊνεκ,
βαρῶνος ἐκ τῶν πρώτων Φιλελλήνων, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν
πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἀπέθανε ἐν Ἀθήναις
τὴν 6 Νοεμβρίου 1854 μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐπιτίμου ἀρχιστρα-
τήγου καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τοῦ ἀναθεωρητικοῦ.
15) Μαυρίκιος φὸν Στράλεντορφ ἐκ Μέκκλεμβουργ—Στρέ-
λιτς ἀφιχθεὶς μέσῳ Λιθόρνου κατὰ τὸν Ἰανουάριον 1822.
Ἐπεσε τὸ ἴδιον ἔτος εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνας τα-
φεῖς εἰς τὸ Θησεῖον. 16) Ριχάρδος φὸν Βίσελ λοχαγὸς τοῦ
πυροβολικοῦ ἐξ Ἄνωθέρου, ἀπέθανε ἐν Ἀθήναις τὸ 1849.
17) Σβάϊγαρδ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης, λοχίας·
ἐφονεύθη ἐν Χαΐδαρίῳ τὴν 20 Αὐγούστου 1826. 18) Φρειδε-
ρῖκος Σβάϊκαρδ ἐκ Μάγανς ἐφονεύθη εἰς τὴν Ἄμφισσαν.
19) Ντουνσε, ἀπέθανε συνεπεία ἀσθενείας ἐν Ὑδρα. 20)

Ο Πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως κ. Ἰωάννης Μεταξάς μετὰ τοῦ κ. Δημάρχου Μεσολογγίου καὶ τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Πολωνίας κ. Γκουντερ πρὸ τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἐν τῷ κήρῳ τῶν Ἑρώων Μεσολογγίου. Τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου ἄγαλμα τῆς Ἑλλάδος Παιδίσκης συλλαβίζουσης τὸ δνομα Μπότσαρης εἶνε ἔργον τοῦ Γάλλου γλύπτου Δαυὶδ Ντ' Ἀνζέρ.

Μύλλερ ἐκ Βυρτεμβέργης ἀξιωματικὸς τοῦ σώματος τῶν φιλελλήνων. Ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου εἰς τὴν κνήμην καὶ ἀπέθανε ὅτε ἦτο φρούραρχος Παλαμηδίου ἐν Ναυπλίῳ. 21) Ὑπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα Μύλλερ ἕτερος Γερμανὸς μετέχων τῆς Γερμανικῆς λεγεῶνος τῶν φιλελλήνων ἀπέθανε ἐν Ὑδρα. 22) Κονράδος φὸν Ρύππελ λοχαγὸς ἐκ τῶν γενναίων καὶ τολμηρῶν τῆς Γερμανικῆς λεγεῶνος ἐφονεύθη εἰς Ἐρμιόνην. 23) Ρύστ ἐκ μεγάλου δουκάτου τοῦ Μεκλεμβούργου ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 24) Φρειδερίκος Ἰωάννης Μπῶν ἐξ Ἄνωβέρου. Κατετάχθη ἐν Μεσολογγίῳ εἰς τάγμα τῶν φιλελλήνων μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου καίτοι ἐν Γερμανίᾳ εἶχε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἡπείρου (1822) ἀσθενήσας ἐνοσηλεύθη εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ἐκστρατείας τοῦ Ἐλστερ, ὅστις ἀναφέρει ὅτι ἀπέθανε. 25) Ὄθων φὸν Χοῦμπερτ. 26) Λεονάρδος Φόϊγκτ ἐξ Ἀμβούργου. Ἐπεσε εἰς τὸ Μεσολόγγι. 27) Πρίστερ ἐφονεύθη ἐν Ναυπάκτῳ. 28) Σάϊφατ ἐκ Μέρβεργ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης ἐφονεύθη παρὰ τὸ Παλαιὸν Φάληρον τὴν 6 Μαΐου 1827. 29) Φραγκίσκος Μπὲκ ὁ πρεσβύτερος ἐκ Βύρτζβουργ τῆς Βαυαρίας ἐπιλοχίας. Ἀπέθανε ἐξ ἀσθενείας τὸν Νοέμβριον 1822 ἐν Μεσολογγίῳ. 30) Βενιαμίν Μπὲκ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου ἀπέθανεν ἐν Μεσολογγίῳ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του. 31) Κάρολος Μπέκερ ἐκ Στούτγαρτ τῆς Βυρτεμβέργης. Ἐφονεύθη παρὰ τὸ Παλαιὸν Φάληρον τὴν 6 Μαΐου 1827. Ἦτο ὑπαξιωματικὸς εἰς τὸ ἐλαφρὸν ἰππικὸν τῆς Βυρτεμβέργης. 32) Γουλιέλμος δὲ Λωνουᾶ Μπελλιὲ πρῶην ἀξιωματικὸς τῶν Πρώσσων θωρακοφόρων. Μετέσχε τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου, ἔνθα εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου τοῦ Μάγερ. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἑξοδὸν τοῦ Μεσολογγίου. 33) Αὔγουστος φὸν Ντῆτμαρ Πρῶσσος λοχαγὸς ἀφίχθεις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐδράσε εἰς τοῦ Πέτα ὡς ἀρχηγὸς τῆς Γερμανικῆς λεγεῶνος. Ἐπανῆλθεν εἰς Γερμανίαν καὶ μετέσχε τοῦ γερμανικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου, τιμηθεὶς διὰ τοῦ γερμανικοῦ σιδηροῦ σταυροῦ. Κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου ἔφθασε πάλιν ἐκ Γερμανίας καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου ἡρωϊκώτατα μαχόμενος ἔπεσε. 34) Ἀλβέρτος Φάϊς ἐκ Σαξωνίας. Ἐπεσε ἐν Μεσολογγίῳ. 35) Μόριτ, ἐξ ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου ἔπεσε εἰς τοῦ Πέτα. 36) Κ. Κλέμπε ἐκ

Στεττίνου ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. 37) Ἰωάννης Κναίφφελ ἰατρός. Ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου. 38) Ἀδόλφος Λύμπτοθ ὑπολοχαγός. Ἔπεσε ἐν Μεσολογγίῳ. 39) Βαρῶνος φὸν Ρηντέζελ ἐξ Ἔρλαχ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Ἑσσης. Ἔπεσε ἐν Μεσολογγίῳ τὸν Ἰούλιον 1825. 40) Ράιζερ πεσὼν ἐν Μεσολογγίῳ. 41) Ρόσνεερ ἐκ Βερολίνου πεσὼν ἐν Μεσολογγίῳ τὸ 1825. 42) Σήππαν ἢ Σέππαν, ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, 43) Ἰάκωθος Σπρέτερ ἔπεσεν ἐν Μεσολογγίῳ. 44) Κάρολος Βάιγκαντ ὑπολοχαγός ἐκ Βυρτεμβέργης. 45) Ι. Βίντερχόλ-λερ ὑπολοχαγός ἐκ Βαυαρίας, ἔπεσε ἐν Μεσολογγίῳ. 46) Ἰωάννης Τσίκκερμαν ὑπολοχαγός. 47) Τζίμερμαν ἐξ Ἀμ-θούργου ἐφονεύθη παρὰ τὸ παλαιὸν Φάληρον τὴν 6 Μαΐου 1827. 48) Τάιχμαν ἐκ Βερολίνου, σημαιοφόρος τοῦ σώμα-τος τῶν φιλελλήνων ἐν Πέτα ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην ταύ-την. 49) Γουσταῦος Ρίχαντ ἢ Ράιχαντ ὑπολοχαγός τοῦ πυ-ροβολικοῦ ἐκ Φραγκφούρτης ἔπεσε εἰς τὸ Ναυαρίνον κατὰ τὸ 1822. 50) Ἀλέξανδρος Μποντοθέρ οὐδεμία ἄλλη περὶ αὐτοῦ πληροφορία. 51) Γ. Μπόγιον ἢ Μπούζεν χειρουργός ἐκ Βυρτεμβέργης ἔπεσε τὴν 16 Δεκεμβρίου 1822 κατὰ τὴν ἐπιθεσιν τοῦ Φρουρίου τοῦ Ναυαρίνου. 52) Μπράιλ ἀφίκετο εἰς Ὑδραν τὴν 5 Δεκεμβρίου 1822. Ἔπεσε εἰς τὸ Ναύπλιον. 53) Ραϊνχάρδος Φάιξ ἢ Φάλεξ Βερνάρδος ἐκ Μπογεντίας ἀ-πέθανε ἐν Ναυπλίῳ ἐξ ἀσθενείας τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1823. 54) Ἐρρίκος Γκαϊγκερ. 56) Ἰάκωθος Γιούγκ ἐκ Βαυαρίας ἀπέθανε τὸ 1824 εἰς Ναύπλιον. 57) Κάρολος Κάχε ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης, ἀπέθανε ἐν Εὐβοίᾳ τὸ 1822, 58) Κάρολος φὸν Λήσσιγκ λοχαγός ἐκ Βυρτεμβέργης ἐφον-εύθη κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Παλαμηδίου καὶ ἐτάφη εἰς τὸ Ἄργος τὴν 16 Δεκεμβρίου 1821. 59) Καϊριγκ, ἐξ Ἄννοθέ-ρου. Τροφодότης εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μὲ πελώριον ἀ-νάστημα καὶ βροντώδη φωνὴν ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Γερμανικοῦ ἱππικοῦ. Ἀπέθανε ἐξ ἀσθενείας ἐν Πάτραις τὸ 1829. 60) Ἀλθέρτος Γεώργιος Νοῦμάϊστερ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης, ἄλλοτε μαθητὴς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῇ πατρίδι του. Ἀπέθανε ἐν Τριπόλει τὸν Αὐγούστον τοῦ 1825. 61) Ἀδόλφος Ὁμπερτ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης ἔπεσε εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1822. 62) Γάσπαρ Ρόλφους ἐκ Φρίθουργ ἀπέθανε ἐν Ναυ-πλίῳ τὴν 18 Δεκεμβρίου 1823. 63) Σνάϊδερ ἐκ Μαγεντίας ἐ-

φονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 64) Σνιτζλάϊν ἐκ Βαυαρίας ἐπληγώθη ἐν Φαλήρῳ τὴν 6 Μαΐου 1826. 65) Ἰωάννης Σόννε, ὀρθότερον Σαϊνε, ἐκ νέας Πρωσσίας ἐφονεύθη ἐν Ναυπλίῳ. 66) Φραγκίσκος φὸν Σπέχτ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βρουνοβίσκης, ἔλαθε μέρος εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀπέθανε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἐν Ναυπλίῳ. 67) Ἰάκωβος Σπρόντερ ἔπεσε ἐν Μεσολογγίῳ. 68) Γεώργιος Φίλτ ἐξ Ἀννοθέρου. Ἀπέθανε ἐν Ναυπλίῳ. 69) Χίντερμαν. 70) Καίμπε. 71) Ἰγνάντιος Κόχ ἐκ Πρωσσίας ἀπέθανε ἐν Εὐβοίᾳ. 72) Λίνσφελντ. 73) I. E. Ρόσνερ ἀπωλέσθη εἰς τὸν Ὀλυμπον. 74) Γάσπαρ Ἔσσε, ἀπεβίωσε εἰς τὸν Παρνασσόν. 75) Γουλιέλμος Λίνχ ἐκ Χάναου τοῦ Ἔσσεν Κάσσελ. Ἀπέθανε ἐν Παρνασσῷ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1823. 76) Ὅθων Γουσταῦος φὸν Μπέννιγκσεν ἐξ Ἀννοθέρου. Μετέσχε τῶν ἀγῶνων πρὸς ἄλλωσιν τῆς Ναυπάκτου ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κίτσον Τζαβέλλαν τὸ 1829, ἐπιδείξας παραδειγματικὴν τόλμην καὶ ἀπέθανε ἐξ ἀσθενείας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1830 ἐν Πάτραις. 77) Κάρολος Μπάρς ἔπεσε εἰς τοῦ Πέτα. 78) Ἑρρίκος Μπάγκερμαν. 79) Θεόδωρος Νήττερλε ἔπεσε εἰς τοῦ Πέτα. 80) Ἐμπεν ἐκ Βυρτεμβέργης ἔπεσε εἰς τοῦ Πέτα. 81) Κούρτιος Δάρνερ ἀξιωματικὸς ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 82) Φερδινάνδος Ἀϊζεν ὑπολοχαγὸς ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 83) Μαυρίκιος Φέλς ἐκ Σαξωνίας. Κατῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822. Ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 84) Φέλς ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 85) Φέλς ὁ πρεσβύτερος ἐκ Λειψίας ἀπέθανε ἐν Μεσολογγίῳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1824. 86) Φέλς ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 87) Ἰωάννης Χάϊδε ἢ Χάϊσσε ναυτικὸς ἐξ Ἀμβούργου ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 88) Γεώργιος Γιόχαν θαλαμηπόλος τοῦ στρατηγοῦ Νόρμαν ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 89) Λουδοβίκος Καίζεμπεργ πρῶην ὑπολοχαγὸς τοῦ Βαυαρικοῦ πυροβολικοῦ ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 90) Ἀλθέρτος φὸν Κρουνζενμαρκ ἐκ Καϊνιξβεργ ὑπολοχαγὸς ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 91) Κάρολος Λέσκυ ἐξ Αἰσναχ ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 92) Λαουρίκε ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 93) Ἑρνέστος Λοῦτσαι. Κατῆλθε τὸν Ἰανουάριον 1822 εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔπεσε εἰς τοῦ Πέτα. 94) Χ. Φ. Μάνεκε ἐξ Ἀμβούργου ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 95) Γουσταῦος Νάγκελ φαρμακοποιὸς ἐκ Μεκλεμβούργου ἐφονεύθη εἰς τοῦ Πέτα. 96) Θεόδωρος Ὀμπερστ ἐκ Βεστφαλίας ἔπεσεν εἰς

του Πέτα. 97) Φρειδερίκος Όλμιρ έπεσεν εις του Πέτα. 98) Χριστόφορος Αϊλμάγερ λοχίας εκ Βυρτεμβέργης έπεσεν εις του Πέτα. 99) Κάρολος Ράγκε σημαιοφόρος από το Έσσην Κάσσην έπεσεν εις του Πέτα. 100) Έρνέστος Ρουστ εκ Μεκλεμβούργου έσχημάτισε ιδιον σώμα πεσών εις του Πέτα. 101) Φρειδερίκος Σάντερ ύπολοχαγός εκ Βρουνσβίσκης έ-

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΝΟΡΜΑΝ

(Κατά προσωπογραφίαν της Πινακοθήκης
του Δημαρχείου Μεσολογγίου).

φονεύθη εις του Πέτα. 102) Ίάκωθος Σάντμαν αξιωματικός του Ιππικού έξ Άμβούργου έπεσεν εις του Πέτα. 103) Έρρίκος Σμητ εκ Πομμερανίας αξιωματικός έπεσεν εις του Πέτα. 104) Ι. Σνάιντερ ύπολοχαγός έπεσεν εις του Πέτα. 105) Γουλιέλμος Σέεγκερ ύπαξιωματικός εκ Βυρτεμβέργης έπεσεν εις του Πέτα. 106) Σάιγκερ ό πρεσβύτερος έπεσεν εις του Πέτα. 107) Σάιγκερ ό νεώτερος παρεφρόνησε επί τη θέα του φονευθέντος αδελφου του εις του Πέτα. 108) Φ. Β. Τάιχμαν λοχαγός σημαιοφόρος του τάγματος των φιλελλήνων. Έπεσεν εις του Πέτα. 109) Ίωάννης Βέτσερ εκ του

μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 110) Νικόλαος Βόλφ φοιτητὴς τῆς Θεολογίας ἐκ Βυρτεμβέργης. Αἰχμάλωτος συλληφθεὶς εἰς τοῦ Πέτα ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. 111) Γοδεφρίδος Χέννεθερ ἐκ Μέρσβουργ ἀπέθανε ἐν Πηγάδα τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1823. 112) Θεόδωρος Πράϋ ἔπεσεν εἰς τὸν Πόρον. 113) Φρειδερίκος Σίλχερ ἔπεσεν εἰς τὸν Πόρον. 114) Στέφαν ἔπεσεν εἰς τὸν Πόρον. 115) Βόλγκεμυζ ἔπεσεν εἰς τὸν Πόρον. 116) Γιακόμπι κατῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν 20 Νοεμβρίου τοῦ 1823 μετὰ τοῦ συνταγματάρχου Σπανχόπ διὰ νὰ ὀργανώσῃ λιθογραφεῖον ἐν Μεσολογγίῳ. Ἔκ τοῦ Μεσολογγίου ἡ Γιακόμπι μετέβη εἰς Ὑδραν μετὰ τοῦ Κλέμπε κομίσας εἰς τοὺς Ὑδραῖους λιθογραφικὰς ἐγκαταστάσεις, ὡς δῶρον τοῦ Ἀγγλικοῦ κομιτάτου. Ἐφονεύθη τὴν 14 Ἰουλίου 1824, εἰς τὰ Ψαρά. 117) Κλέμπε ὑπολοχαγός. Εἶχε εἰδικότητα εἰς τὴν λιθογραφίαν καὶ ἐκ Μεσολογγίου, ὅπου τὸ πρῶτον ἀφίκετο μετέβη εἰς Ὑδραν καὶ ἀκολούθως εἰς Χίον καὶ Ψαρά, ὅπου μετὰ τοῦ Γιακόμπι ἐφονεύθη. 118) Ὁζεμπρουχ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης, ὑπηρέτησεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ὡς ἐθελοντής. Ἐφονεύθη τὴν 3 Ἰουλίου 1824 εἰς τὰ Ψαρά. 119) Βαρῶνος δὲ Τζίλμανν ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης ἔπεσε μετὰ τοῦ προηγουμένου εἰς τὰ Ψαρά. 120) Ἐρρίκος Λαῖρ ἐκ Βρουνσβίκης ἀπέθανεν ἐν Σαλαμίनि τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1823. 121) Γεώργιος Μέβες ἐκ Σαμβέργης τοῦ Μακλεμβούργου ἀπέθανεν ἐν Σαλαμίनि τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1823. 122) Γουλιέλμος Βέσγκελ ἐκ Βερολίνου ἀπέθανεν εἰς Σαλαμίνα. 123) Κάρολος Ἄντοτ ἀπέθανεν εἰς Ἀμφισσαν. 124) Φρειδερίκος Ντῆκμαν ἔπεσεν εἰς τὴν Ἀμφισσαν. 125) Ἐρνέστος φὸν Κνομπελοντόρφ ἐπίσης. 126) Γουλιέλμος Λύτγκενς ἐπίσης. 127) Σιόλλ ἐπίσης. 128) Φρειδερίκος Σθάϊκχαρντ ἐπίσης. 129) Βίντερ ἔπεσεν εἰς Ἀμφισσαν. 130) Ντίκελ ἀπέθανεν εἰς Σπέτσας. 131) Γεώργιος Μπαίνιγκ ἀξιωματικὸς ἔπεσεν εἰς τὴν Τρίπολιν. 132) Ἰωάννης Γκρότεγκουτ ὑπολοχαγός ἔπεσεν εἰς Τρίπολιν. 133) Αὐγουστος Κύνερ ἐκ Βαυαρίας ἔπεσεν εἰς Τρίπολιν. 134) Φρειδερίκος Τέσμπαλντ ἀπέθανεν εἰς Τρίπολιν. 135) Φραγκίσκος Ντουζουρντουῦ ἔπεσε παρὰ τὸ Φάληρον. 136) Λάσσο ἐπίσης. 137) Θεόδωρος Ράϋνολντ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Σχαϊφφερ ἐκ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης ἐφονεύθη παρὰ τὸ Φάληρον τὴν 6 Μαΐου 1827. 138) Σαΐφφαρτ ἔπεσεν εἰς τὸ

Φάλτηρον. 139) Σέρβερτ ὁμοίως. 140) Μπόρμαν ἔπεσεν εἰς τὴν Βόνιτσαν. 141) Βαρῶνος φόν Ντένσελ ἔπεσεν εἰς Βόνιτσαν 142) Ἐκαρίνο ἢ Νικάριους ἔπεσεν εἰς τὸ Ἀγρίνιον. 143) Ἀντώνιος Ἐντελχόιζερ. 144) Πλόκλους καὶ 145) Βαϊζεμμαν δὲν εἶνε γνωστὸν ποῦ ἔπεσαν. 146) Ἐττμαν δὲ Μπάουερ λοχαγὸς ἐκ Λειψίας ἐπολέμησεν εἰς τοῦ Πέτα. 147) Οὐϊντερχόλλιζ ἐκ Βυρτεσθούργ τῆς Βαυαρίας ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1822 ἐν Μεσολογίῳ. 148) Γουσταῦος Φέλδαν ἐκ Δεσσάου, διδάκτωρ τῆς Νομικῆς, ὑπασπιστῆς τοῦ Νόρμαν ἔπεσεν εἰς τοῦ Πέτα. 149) Ἀλέξανδρος Κόλμπε ἐκ Βερολίνου. Ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Φιλελληνικῶν Κομιτάτων τῆς Γερμανίας καὶ κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Φιλελλήνων. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Παλαμηδίου καὶ εἰς τὰς μάχας τοῦ Παρνασσοῦ. Ἀνῆκε εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ σώματος τοῦ ὀργανωθέντος ὑπὸ τοῦ Βύρωνος ἐν Μεσολογίῳ καὶ διετέλεσε ἀπὸ τῆς 1ης Αὐγούστου 1824 μέχρι τῆς ἐξόδου ὑποφρούραρχος Μεσολογγίου. Ἀπέθανεν ἐν Πόρῳ τὴν 13 Σεπτεμβρίου 1860. 150) Δὲ Μπρουσέλλ ὑπηρέτησε ὡς ἀπλοῦς ἀξιωματικὸς τοῦ τάγματος τῶν Φιλελλήνων εἰς τοῦ Πέτα. 151) Κάρολος Ὁφφμαν ἐκ Βεσρλαυίας καὶ ὡς διοικητικὸς ὑπάλληλος καὶ ὡς πολεμιστῆς ἠκολούθησε ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Ἑλλάς» τὸν λόρδον Κόχραν. Ἀπέθανε ἐν Ἀθήναις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνταγματάρχου τὸν Μάρτιον τοῦ 1857. 152) Ἐρρίκος Μείσσελ. Περὶ αὐτοῦ τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 83 τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1824 φύλλον των γραφουσι τὰ ἑξῆς : «Τὴν 7 τρέχοντος μηνὸς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐτελεύτησεν ὁ εὐγενέστατος Ἐρρίκος Μείσσελ ἐκ Δρέσδης, ἀσθενήσας μετὰ πυρετὸν πρὸ δέκα περίπου ἡμερῶν, καὶ ἄφησεν εἰς λύπην ἀπαρηγόρητον, ὅσους τὸν ἐγνώρισαν εἰς τὸ ὀλίγον διάστημα τῆς ἐδῶ διατριβῆς του. Γεννηθεὶς ἐξ εὐγενῶν καὶ λαμπρῶν γονέων καὶ χρηματίσας εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Βασιλικῆς Αὐλῆς τῆς Σαξωνίας, καὶ ἐσχάτως ὡς ἐξ ἀπορρήτων τῆς Πρεσβείας εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἰσπανίας, ἦλθε τελευταῖον πρὸ δύο μηνῶν σχεδὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν χρησιμείυσιν εἰς τὰ πράγματα μετὰ τὰς πολιτικὰς του γνώσεις, μετὰ τὴν ἀρετὴν καὶ μετὰ τὰ προτερήματά του. Ἡ ὑπόληψις καὶ ἡ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἀπένευμεν εἰς αὐτὸν ὁ Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος κ. Α. Μαυρο-

κορδαῖτοι, ἐπιβεβαιώνουν τὴν μαρτυρίαν πολλῶν οἱ ὅποιοι τὸν συνανεστράφησαν εἰς τὸ ὀλίγον διάστημα τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς του, καὶ ἐγνώρισαν τὴν βαθεῖαν γνῶσιν του εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ νομικὴν ἐπιστήμην. Σήμερον περὶ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς ἡμέρας ἐφέρθη τὸ λείψανόν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος συνωδευμένον ὑπὸ τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ρωγῶν μετὰ τῶν ἱερέων ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ ἐνεργούσης ἐπιτροπῆς, τῶν ἐπιστατῶν τῆς πόλεως, τῶν κριτῶν καὶ λοιπῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν Ὑπουργῶν, πλήθους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐτάφη εἰς τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος». 153) Φρειδερίκος Λάσσεμπεργκ λοχαγὸς ἐπολέμησε εἰς τὸ Χαϊδάρι καὶ συνεπείᾳ τραυμάτων ἀπέθανεν ἐν Μεθάνοις τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1827. 154) Φὸν Γκροῦμπερ καὶ 155) Στρατηγὸς Νόρμαν περὶ οὗ θά ἀσχοληθῶμεν εἰς ἄλλα κεφάλαια.

* *

Ἐνδιαφέρουσα μελέτη ἐπίσης ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Θ. Λάσκαρι κατὰ τὸ 1927, περὶ τῶν Ἀμερικανῶν Φιλελλήνων καὶ τῆς ζωηροτάτης κινήσεως ποῦ ἐσημειώθη εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ὑπὲρ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ἰδίως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐτησίου (1822) διαγγέλματος τοῦ Μονρόε: «Εἶνε ἀδύνατον — ἔγραφεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς Ὀμοσπονδίας ἀπευθυνόμενος εἰς τὰς Βουλὰς— νὰ θεῶται τις τὰς καταθλίψεις ἃς ὑφίσταται ἡ Ἑλλάς, χωρὶς νὰ συγκινηθῇ βαθύτατα. Τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος πληροῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μὲ τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα αἰσθήματα. Ἐξαιρετικὴ ἐπιτηδειότης καὶ λεπτότης εἰς τὰς τέχνας, ἡρωϊκὴ εὐγένεια εἰς τὰς πράξεις, ἀγνὸς πατριωτισμὸς, ἐνθουσιώδης ζῆλος καὶ ἀφωσίωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἰνοῦνται μετὰ τῶν ἀναμνήσεών μας περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ ἐπὶ τόσους χρόνους ἀφάνεια τῆς ἐνδόξου ταύτης χώρας ὑπὸ τὸν καταθλίβοντα αὐτὴν σκοτεινὸν ζυγὸν εἶχε ὡσθὲς λυπήσει τὰ γενναioφρονα πνεύματα τοῦ παρελθόντος ἦτο συνεπῶς φυσικὸν ἢ νέα ἐμφάνισις τοῦ λαοῦ τούτου, ἐν τῷ ἀρχικῷ του χαρακτηρὶ, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του νὰ διεγείρῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.»

Εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Μεσολογγίου οἱ περισσότεροι φι-

ΚΟΙΝΟΤΑΦΙΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΗΡῶ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἰλλήνες ἦσαν Γερμανοί, κατόπιν ἤρχοντο οἱ Ἴταλοί, οἱ Πολωνοί, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Ἑλβετοί, οἱ Δανοί, οἱ τέσσαρες Σουηδοί — οἱ δύο ἀρχικῶς ἦλθον ὑπὸ τὸν Σουηδὸν μὲν τὴν ὑπηκοότητα, Φινλανδὸν ὁμῶς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γέννησιν (ἦτο τότε ἡ Φινλανδία ὑπόδουλος τῆ Σουηδία) ὑπολοχαγὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον Σάσς, — οἱ τρεῖς Ἀμερικανοί, καὶ ἀνὰ εἷς ἐκ τῆς Ρωσσίας, Ὀλλανδίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἐν τῇ ἀπελευθερώσει ὁ ἐκ Πορτογαλίας στρατηγὸς Ἀντών. Φ. Ἀλμείδα.

*
* *

Οἱ φιλέλληνες ἦλθον το πρῶτον εἰς τὸ Μεσολόγγι μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τὴν 20 Ἰουλίου 1821 ἐπιβαίνοντες τοῦ πλοίου τοῦ Σπυρίδωνος Πανούτσου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον φορτώσει πολεμοφόδια, ἀγορασθέντα ἐκ συνεισφορῶν τὰς ὁποίας ἐνήργησεν κυρίως ὁ ἐν Πίζῃ Ἰωάννης Καρατζᾶς πρῶτην ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας, συγγενῆς τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης Ἰγνάτιος. Ὁ Μαυροκορδάτος, ἡλικίας τότε 30 ἐτῶν, ἤρχετο ἐκ Πίζης τῆς Ἰταλίας, ὅπου εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1818 καταφύγει μετὰ τοῦ θείου του ἡγεμόνος Καρατζᾶ, οὗτινος εἶχε διατελέσει ἐπὶ ἑπταετίαν, ἀρχικῶς μὲν γραμματεὺς, κατόπιν δὲ πρωθυπουργὸς (μέγας ποστέλνικος) τῆς Βλαχίας.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔλευσίν του εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ Μαυροκορδάτος καὶ κατόπιν τῆς ἀφίξεως ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ παντοδυναμοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ἀλεξίου Νούτσου καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συνεννοήσεως, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ἐπιστολὴν περὶ συστάσεως τῆς τοπικῆς διοικήσεως τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἐν ἣ ἀνέφερε: «Πρέπει νὰ συστηθῇ εἰς τὸ Μεσολόγγι αὐτῇ ἡ Τοπικῇ Διοίκησις, ἐξηρητημένη πάντοτε ἀπὸ ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου καί, ἂν ἡ Ἐκλαμπρότης της (ὑπονοεῖ τὸν Ὑψηλάντην) στοχάζεται ὅτι ἡμπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ χρησιμεύσω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς τῆς Διοικήσεως, ἅς μὲ προστάξῃ ὡς λογιζόμενον ἱερός τὰς προσταγὰς της, καὶ ἕς μὲ ἀποστείλῃ κανένα συνεργόν».

Ἄρκετοἱ φιλέλληνες ἔφθασαν ἐπίσης εἰς τὴν Ἑλλάδα μαζὺ μὲ τὸν υἱὸν Καρατζᾶ, Κωνσταντῖνον Καρατζᾶν, καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς Νεόκαστρον τὸ τέλος Ἰουλίου τοῦ 1821. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος προσήρχοντο ἐκ διαφό-

ρων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν εἴτε ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῶν ἑκασταχοῦ κομιτάτων ἢ τῶν ἄλλων ἐν Εὐρώπῃ φιλελληνικῶν ὀργανώσεων, ἄνδρες μὲ ἐνθουσιασμόν καὶ ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπιπλέον θεβαίως καὶ μεταξὺ τῶν φιλελλήνων μερικοὶ τυχοδιώκται. Ἀλλὰ τούτους μὲ ἐπιφύλαξιν ἐδέχοντο οἱ σωματάρχαι καὶ ἡ Κυβέρνησις ἢ καὶ ἀπέπεμπον, διότι ἐζήτουν βαθμοὺς καὶ χρήματα.

Χαρακτηριστικὸν εἶνε τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ὁ ἀγαπητός μου φίλος κ. Δ. Γατόπουλος, ἐκ τῶν μοναδικῶν συγχρόνων ιστοριογράφων τῆς ἐπαναστατικῆς καὶ μετεπαναστατικῆς ἐποχῆς, ἀναφέρει εἰς τὰ «100 Ἑλληνικά χρόνια του», σελίς 35: «Ἐνα πρωτῆ, εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Κουντουριώτης, συνωμίλει μὲ τὸν Παπαφλέσσαν περὶ τῶν ξένων ἐθελοντῶν, ξεχωρίζοντας τὰ ὀνόματα τῶν πραγματικῶν φιλελλήνων, ποὺ ἤρχοντο διὰ νὰ πολεμήσουν ἀφιλοκερδῶς ὑπὲρ τοῦ Γένους διαρκούσης δὲ τῆς συζητήσεως αὐτῆς, ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Πρόεδρον ἡ ἐπίσκεψις ἑνὸς ἀγνώστου Ἰταλοῦ ἀξιωματικοῦ, κομιστοῦ συστατικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μαυροκορδάτου.

Ὁ Κουντουριώτης διατάξας νὰ εἰσέλθῃ ὁ Ἰταλὸς ἀξιωματικός, ἐστράφη ταύτοχρόνως πρὸς τὸν Παπαφλέσσαν καὶ τοῦ εἶπε: —Δίχως ἄλλο, θὰ εἶνε κανεὶς λιποτάκτης στρατιώτης, ποὺ ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα νὰ γίνῃ στρατηγός.

Ὁ Ἰταλὸς εἰσηλθεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Προέδρου. Ἦτο ἕνας ὑψηλὸς κύριος, σαράντα περίπου ἐτῶν, ἀμέμπτου καὶ σοβαροῦ παρουσιαστικοῦ.

Ὁ Πρόεδρος τὸν ἐδέχθη μὲ ψυχρὰν ἐπιφυλακτικότητα καὶ ἐπερίμενε τὴν ὀμίλιαν του. Ἐκεῖνος ὑπεκλίθη καὶ εἶπε: —Γνωρίζω πολὺ καλὰ, κύριε, ὅτι εἴσθε ἀνδρεῖος στρατιώτης καὶ ἐνάρετος πολίτης. Σὰς ἐθαύμασα ἀπὸ μακρὰ καὶ χαίρω ἐγκαρδίως ποὺ σὰς βλέπω καὶ ἀπὸ κοντά. Μὲ στέλει ὁ κύριος Μαυροκορδάτος καὶ ἔρχομαι νὰ ζητήσω τὴν ἄδειαν, ὅπως πολεμήσω καὶ ἐγὼ ὑπὸ τὰς σημαίας σας.

Ὁ Κουντουριώτης ἐξηκολούθει νὰ τὸν ἀκούῃ μὲ προσοχὴν χωρὶς ὅμως νὰ μετριάσῃ καὶ τὴν ἐπιφυλακτικότητά του. Εἰς μίαν στιγμήν τοῦ εἶπε:

—Ἐξ ὀνόματος τῆς πατρίδος μου σὰς εὐχαριστῶ ἀλλὰ φθάνετε σὲ στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν μπορεῖτε νὰ περιμένετε ὅπὸ τὴν Ἑλλάδα παρὰ μόνον στενοχωρίες.

Ὁ ἄγνωστος Ἴταλὸς ἔμεινε ἀδιατάρακτος. Καὶ ἀπήντησε: —Εἶμαι συνηθισμένος στὰς στενοχωρίας. Γνωρίζω ὅτι καὶ ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται εἰς στενόχωρον θέσιν καὶ ἔχει ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ τελευταίου στρατιώτου. Εἶμαι λοιπόν, στὰς διαταγὰς σας!

Ὁ Πρόεδρος συγκινηθεὶς εἶπεν:

—Ἡ Ἑλλάς δέχεται τὰς ὑπηρεσίας σας. Σᾶς εὐχαριστῶ. Καὶ ἔτεινεν ἀκολούθως τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ἴταλὸν ἀξιωματικόν.

Αὐτὸς τότε, ἀκτινοβολῶν ἀπὸ χαρὰν, ἔσκυψε καὶ ἐφίλησε τὸ χέρι τοῦ Προέδρου, ψιθυρίζων:

—Γκράτσιαε τάντε ἔτσελέντσα.

Ἄλλ' ὁ Πρόεδρος, παρ' ὅλην τὴν συγκίνησίν του, δὲν εἶχε πεισθῆ ἀκόμη περὶ τῆς ἀγνότητος τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου ἐθελοντοῦ.

—Τώρα τοῦ εἶπε μένει νὰ κανονίσωμεν ἓνα ἄλλο ζήτημα. Ποῖον βαθμὸν ζητεῖτε;

—Τὸν τοῦ στρατιώτου... εἶπεν ἀμέσως καὶ ἀποφασιστικὰ ὁ ἐθελοντής.

Ὁ Πρόεδρος ἐξεπλάγη καὶ ἠρώτησε μὲ περιέργειαν:

—Στρατιώτου;... ἀπλοῦ στρατιώτου;... Ἄλλὰ δὲν εἴσθε ἀξιωματικός;

—Μάλιστα γενναιότατε.

—Καὶ ποῖον βαθμὸν ἔχετε εἰς τὴν πατρίδα σας;

—Υπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν!

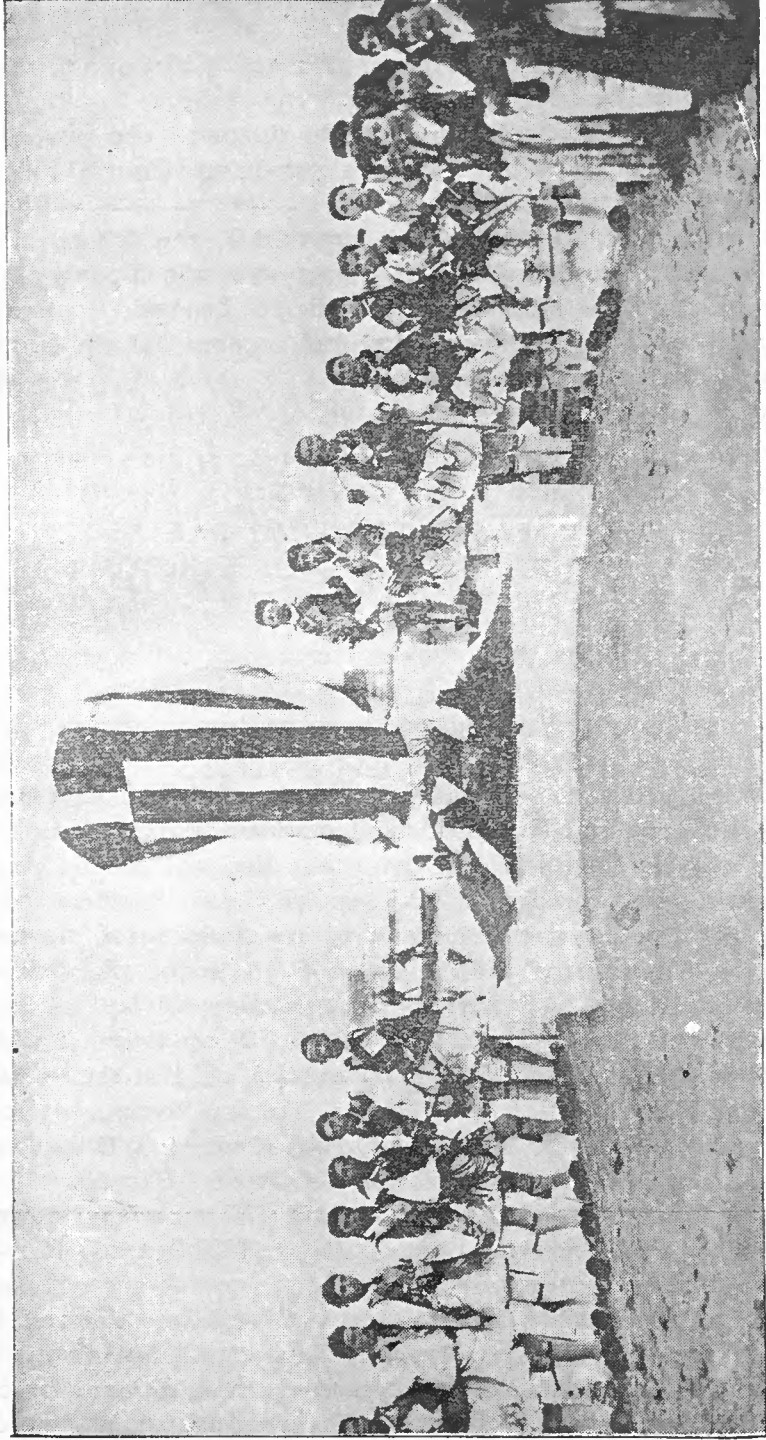
Τότε ἡ ἐκπληξίς τοῦ Προέδρου ἐβγήκεν ἀπὸ τὰ ὄριά της.

Ἄλλὰ ὁ ξένος μὲ τὴν ἰδίαν ἀταραξίαν ἐξηκολούθησε:

—Γνωρίζω, κύριε Πρόεδρε, τὸν σκληρὸν θίον τοῦ στρατιώτου. Ἐπίσης ἐγνώρισα τὴν ἐξορίαν, τὴν φυλακὴν, τὴν δυστυχίαν, τὴν πείναν καὶ καμμία ἀνθρώπινος κακουχία δὲν μοῦ εἶνε ἄγνωστος. Ἐπιθυμῶ νὰ καταταχθῶ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης καὶ ὄχι νὰ ἀποκτήσω βαθμούς, τιμὰς καὶ πλοῦτη. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς σας ἐτοιμάζεται νὰ προσβάλη τὴν Σφακτηρίαν, σὰς παρακαλῶ νὰ μὲ κατατάξετε εἰς τὴν φρουρὰν τῆς νήσου ἐκείνης ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Μαυροκορδάτου. Κάτι θὰ μπορέσω νὰ κάμω καὶ ἐγώ...

Ἄσυγκράτητος τότε ὁ πρόεδρος ἀπὸ τὴν ἐκπληξίν καὶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια τὸν ἠρώτησε:

—Πῶς ὀνομάζεσθε κύριε;

ΤΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΓΕΡ (Απρίλιος 1826) ἐν ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΩ

— Έγεννήθη ἐν εἰς τὸ Σαμπιλιάνο τοῦ Πεδεμοντιῦ. Καὶ ὀνομάζομαι Σαντόρε Σανταρόζα.

Ὁ Κουντουριώτης ἐνηγκαλίσθη ἀμέσως τὸν γενναῖον καὶ εὐγενῆ φιλέλληνα καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Παπαφλέσσαν, εἶπε :

— Φίλε μου, συνόδευσε, σὲ παρακαλῶ, τὸν ἔνδοξον καὶ εἰλικρινῆ αὐτὸν φίλον τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Σφακτηρίας. Καὶ πὲς εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, ὅτι ὁ Σανταρόζας ἔκανε τὸν Κουντουριώτην νὰ κοκκινίσῃ ἀπὸ ντροπὴν διὰ τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ἀποθάρρυνσίν του».

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΑΓΜΑ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ. — Η ΟΡΚΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΕΙΣ ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟΝ. — ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΠΕΤΑ. — Ο ΦΛΟΓΕΡΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ Α΄. — ΟΙ ΕΛΒΕΤΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΓΕΡ.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1822 διὰ διατάγματος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἰδρύθη τὸ Τάγμα τῶν Φιλελλήνων. Εἰς τὴν ὀρκωμοσίαν αὐτοῦ, γενομένην ἐν πάσῃ ἐπισημότητι εἰς τὴν Ἀκροκέρινθον τὴν 12 Μαΐου 1822 μετέσχον 180. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τάγματος ἀνέλαβεν ὁ Πέτρος Ταρέλλα, ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πεδεμοντιακοῦ στρατοῦ, καταγόμενος ἐκ τοῦ Τουρίνου τῆς Ἰταλίας, ἀνὴρ γενναῖος καὶ ἐξόχου μορφώσεως. Ἦτο ἄλλοτε εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Ἰταλίας Εὐγενίου Βωαρναὶ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τοῦ Τάγματος τῶν Φιλελλήνων ἀνέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Συνταγματάρχου καὶ παρ' αὐτῷ ἐπιτελεῖον ἀπαρτιζόμενον ἐκ τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ Καρόλου—Ἀλθέρτου Νόρμαν δ' Ἔρενφελς, τοῦ Γάλλου ἀντισυνταγματάρχου Ραιμπώ, τοῦ Βέλγου λοχαγοῦ Μπότ, τοῦ Ὀλλανδοῦ ὑπολοχαγοῦ Χούγκμανς καὶ τοῦ Γερμανοῦ Ἐλστερ.

Τὸ Τάγμα τῶν Φιλελλήνων ἐκ τῆς Πελοποννήσου διεπεραιώθη εἰς τὸ Μεσολόγγι τὴν 23 Μαΐου 1822 διὰ τοῦ Ρίου—Ἀντιρρίου καὶ ἐστρατωνίσθη εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς πόλεως. Ἀπηρτίζετο ἀπὸ δύο λόχους. Τὸν πρῶτον λόχον εἶχεν ὁ Ἰταλὸς Συνταγματάρχης Ἀνδρέας Δανίας. Ὁ Δανίας ἐγεννήθη ἐν Γενούῃ τῷ 1786. Ὑπηρέτησε εἰς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν φθάσας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου τῶν δραγόνων.

νων. Ἀποστρατευθεὶς μετέβη εἰς Ἰσπανίαν καὶ κατόπιν εἰς Ἀμερικὴν. Ἐκ τῆς Ἀμερικῆς, μαθὼν τὴν ἐπανάστασιν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πλήρῃς ὀρμῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὰ ἀγωνισθῆ ὑπὲρ αὐτῆς. Ὑπολοχαγὸς ὤρίσθη ὁ Πολωνὸς Μιρζεύσκη, ὅστις ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἀνθυπολοχαγὸς ὁ Γάλλος λοχαγὸς Μινιάκ. Εἰς τὸν πρῶτον λόχον ὑπηρέτουσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Γερμανοὶ καὶ Πολωνοί. Τὸν δεῦτερον λόχον εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν πλεῖστοι Ἴταλοι καὶ Γάλλοι, τὸν διηύθυνε ὁ Ἑλβετὸς ἀντισυνταγματάρχης Λουδοβίκος Σεβαλιέ μὲ ἀξιωματικὸν τὸν ἐξ Ἀμβούργου Γερμανὸν λοχαγὸν Σάνδμαν.

Μετὰ ὀκταήμερον παραμονὴν ἐν Μεσολογγίῳ τοῦ τάγματος τῶν Φιλελλήνων καὶ συγκρότησιν τοῦ ὄλου στρατεύματος, οὗτινος τὴν ἀρχηγίαν εἶχεν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ σώματος, μὲ γενικὸν ἐπιτελεῖον ἀπαρτιζόμενον ἐκ τοῦ στρατηγοῦ Νόρμαν ὡς ἀρχηγοῦ, τοῦ Γερμανοῦ ἀντισυνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ Καρόλου Δὲ Στήζ, τοῦ Γάλλου ἀντισυνταγματάρχου Βουτιέ, τοῦ Γάλλου ταγματάρχου Φραγκίσκου Γκαγιάρ, ὅστις ἀπέθανε ἐν Κηφισίᾳ τῷ 1853 ἐν ἀποστρατείᾳ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τοῦ Γερμανοῦ λοχαγοῦ Φέλδχαν, τοῦ Ἑλληνος λοχαγοῦ Ροδίου καὶ τοῦ Γερμανοῦ ὑπολοχαγοῦ Ράϊνεκ, κατηρθύνθη εἰς τὴν Ἠπειρον, ὅπου τὴν 1 Ἰουλίου συνέβη ἐν Πέτρα ἡ πανωλεθρία τοῦ τάγματος, συμπλακέντος μετὰ τῶν 6 χιλιάδων ἀνδρῶν τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ Κιουταχῆ Πασᾶ.

Ἐκ τοῦ Πέτρα μετεφέρθησαν ὑπὸ τῶν ὀλίγων διασωθέντων οἱ τραυματῆαι καὶ οἱ ἐκ τούτων ἀποθανόντες καθ' ὁδὸν εἰς Μεσολόγγι. Μεταξὺ τῶν ναῶν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τῆς Παναγίας καὶ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ὅπου τὸ σημερινὸν Ἡρῶν, ἐτάφησαν οἱ φιλέλληνες καὶ τὴν 15 Ἰουλίου 1822, πρωτοβουλία τοῦ Προέδρου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἐτελέσθη μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐν Πέτρα πεσόντων, χοροστάτησαντος τοῦ Μητροπολίτου Πορφυρίου μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ.

Ἐν δὲ οἱ ἀθάνατοι φιλέλληνες τόσον ἡρωϊκῶς ἀγωνισθέντες ἔπεσαν εἰς τοῦ Πέτρα, ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ τῇ Ἀμερικῇ ἐσχηματίζοντο κομιτάτα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἐν Μονάχῳ πρωτοβουλία τοῦ διαδόχου

τοῦ Βαυαρικοῦ θρόνου Λουδοβίκου καὶ τοῦ κατόπιν ὑπουργοῦ Βαρώνου Σέγκ ιδρύθη φιλελληνικὸς σύλλογος. Ὁ Κάρολος Θείρισιος καὶ ὁ καθηγητὴς Κρύγιος συνέταξαν τὴν προκήρυξιν διὰ τὴν ἐνέργειαν ἐράνων ἐν Γερμανίᾳ ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ καὶ συγγραφεῖς Νέανδρος καὶ Νεΐθουρ καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς Χύφελανδ ἦσαν οἱ δημιουργοὶ τῆς μεγάλης φιλελληνικῆς κινήσεως ἐν Γερμανίᾳ. Ὅτε δὲ θραδύτερον, συνεχιζομένου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὁ Διάδοχος τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, ἐγένετο Βασιλεὺς αὐτῆς, γράφει τὸ περίφημο τραγούδι του: «πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτε εἶμαι βασιλεὺς», καὶ ὅταν τὸ Μεσολόγγι παλαίει καὶ πολιορκημένο προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ τοῦ κόσμου, ὁ Βασιλεὺς ποιητῆς, γράφει καὶ δημοσιεύει ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου ποιήματα — ὕμνους ὑπερόχους — διὰ τὴν Ἱερὰν Πόλιν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ δαπανᾷ ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου δύο ἑκατομμύρια φράγκων ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ Ἑλθετία ἐπίσης ὑπῆρξε σπουδαῖον φιλελληνικὸν κέντρον. Ὁ Ἄγγλος Συναγματάρχης καὶ φίλος τοῦ Βύρωνος Στάνχοπ ὅτε ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ φιλελληνικοῦ κοιμιτάτου μετέβη εἰς Ἑλθετίαν διὰ νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος εὑρε εἰς τὴν Ζυρίχην, τὴν Γενεύην, καὶ τὴν Βέρνην, ἐνθουσιώδεις φιλέλληνας καὶ τὸν τραπεζίτην Ἐυνάρδον, ἔτοιμον νὰ εἰσφέρειν μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν φιλελληνικῶν κέντρων ἐν Ἑλθετίᾳ ὀφείλεται ἡ κάθοδος εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ἰωάννου Ἰακώθου Μάγερ, τοῦ ἐκδότου ἐν Μεσολογγίῳ τῶν ἐφημερίδων «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» καὶ «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος».

ΝΕΩΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΓΕΡ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΩΔΟΥΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ. — ΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΗΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΛΒΕΤΙΚΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ.—Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ.

Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Μάγερ καὶ τῆς πρὸ τῆς καθόδου του εἰς τὸ Μεσολόγγι ζωῆς, ὀλίγα ἐγνωρίζαμε. Καὶ τὰ ὀλίγα αὐτὰ τὰ ὠφείλαμε εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Γεώργ. Δροσίην, ὅστις κατὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἐξόδου (1926) εἶχε συγκεντρώσει ἐξ Ἑλθετίας ἀγνώστους διὰ τὸν

ΣΚΗΝΗ ΕΚ ΤΗΣ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

(Πίναξ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Εὐγ. Ντέ Λανσάκ
ἐν τῷ Δημαρχείῳ Μεσολογγίου, γενόμενος τῷ 1828).

Μάγερ πληροφορίας. Κατὰ τὸ 1931 ὁ ἐν Βασιλείᾳ τῆς Ἑλ-
θετίας κ. Αἰμίλιος Ρόιπλετς ἐξέδωκε πραγματείαν ἐπιγρα-
φομένην «ὁ Φιλέλλην Ἰωάννης Ἰάκωθος Μάγερ 1798—1826.
Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Εὐρώπῃ Φιλελληνικῆς κι-
νήσεως κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας
1821—1829». Αὕτη ρίπτει πλήρες φῶς εἰς τὴν ἄγνωστον ζω-
ὴν τοῦ Μάγερ, εἰς τὸν ὁποῖον τόσα ὀφείλει τὸ Μεσολόγγι
κι' ὄλος ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγών.

Ὁ Ἰωάννης Ἰάκωθος Μάγερ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἰα-
τροῦ Ἰωάννου Μάγερ ἐγεννήθη τὴν 30 Δεκεμβρίου 1798 ἐν
Ζυρίχῃ, ἐβαπτίσθη δὲ ἀμέσως τὴν ἐπομένην. Τὸ 1815 ὁ Μά-
γερ εὐρίσκεται σπουδάζων τὴν φαρμακευτικὴν. Τὴν 24 Ἀ-
πριλίου 1817 ἦλθεν εἰς πρῶτον γάμον μετὰ τῆς Σαλώμης
Στάουμπ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Δάχλικεν. Τὴν 2
Ἰουλίου 1818 ἡ σύζυγός του ἐγκατέλειπε τὸν Μάγερ καὶ
ἦγειρε κατ' αὐτοῦ ἀγωγὴν διαζυγίου. Τὴν 2 Σεπτεμβρίου
1818 ὁ γάμος τοῦ Μάγερ ἐκηρύχθη καὶ δικαστικῶς λελυ-
μένος. Τέκνον οὐδὲν ὑπῆρχεν ἐκ τοῦ γάμου.

Κατὰ τὸ 1817 εὐρισκόμενος ὁ Μάγερ ἐν Παρισίοις πα-
ρευρέθη εἰς νεκροψίαν ἣν ἐνήργησεν ὁ Γερμανὸς καθηγητῆς
Φρίδλενδερ ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς τότε ἀποθανούσης περι-
φήμου ντὲ Στάελ. Τοῦτο ὁ ἴδιος ὁ Μάγερ τὸ ἀνεκοίνω-
σε κατὰ τὴν νεκροψίαν τοῦ Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸν
Ἀπρίλιον τοῦ 1824 εἰς τοὺς ἰατροὺς τοῦ Βύρωνος καὶ εἰς τὸν
κόμιτα Πέτρον Γάμπαν προσθέσας ὅτι οἱ ἐγκέφαλοι τῆς
Στάελ καὶ τοῦ Βύρωνος παρομοιάζον καταπληκτικὴν ὁμοιό-
τητα καὶ ὅτι ποσοτικῶς ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Βύρωνος ἦτο με-
γαλύτερος τῆς Στάελ.

Μετὰ τὸ διαζύγιόν του ὁ Μάγερ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν
Γερμανικὴν πόλιν Φράϊμπουργκ, ὅπου τὴν 15 Μαΐου 1819 ἐνε-
γράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου. Ἐν
Φράϊμπουργκ ὁ Μάγερ ἐδημιούργησε χρέη, καὶ τὸ Πανεπι-
στήμιον, διεπόμενον ὑπ' αὐστηρῶν κανονισμῶν τὸν ἀπέβαλε
ὀριστικῶς τὴν 27 Ἰουλίου 1820 καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ παρὰ
τῷ πατρὶ αὐτοῦ, οἰκοῦντι εἰς τὴν πόλιν Ἔλγκ.

Τὸ 1821 ἡ Ἑλθετικὴ Φιλελληνικὴ Ἑταιρεία, εὐρίσκει τὸν
Μάγερ, πρόθυμον νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τοῦ
κέντρου τῆς Βέρνης ἀποστέλλει αὐτὸν εἰς Μεσολόγγι. Εἰς
τὸ Μεσολόγγι ὁ Μάγερ γίνεται ἄλλος ἄνθρωπος. Ἀναπτύσ-
σει δρᾶσιν καὶ ἰκανότητάς καὶ παρουσιάζει ἀρετὰς μοναδι-

κάς. Ἐρχεται εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Ἀλτάνης θυγατρὸς τοῦ Γριλλινού Ἰγγλέζου, οἰκογενείας ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν τοῦ Μεσολογγίου, ἀφοῦ πρῶτον ἐγένεν ὀρθόδοξος καὶ μετὰ τῆς συζύγου του, ἣτις τοῦ ἦτο πολῦτιμος σύντροφος ὀργανώνει τὸ ἴδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου Δανιήλ Ἔλστερ — ἀρχιάτρον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ — Νοσοκομεῖον τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ κ. Αἰμίλιος Ρότπλετς — ἀπὸ τὴν πραγματείαν τοῦ ὁποίου ἀρῦόμεθα τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ Μάγερ —, προσθέτει ὅτι ὅταν παρέστη ἀνάγκη νὰ μεταφερθῆ, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νοσηλευομένων τραυματιῶν τῶν ἀγώνων καὶ ἀσθενῶν, εἰς ἄλλο οἶκημα, εὐρυχωρότερον τοῦ Νοσοκομεῖου, ἡ οἰκογένεια τῆς συζύγου του Ἰγγλέζου, παρέσχε προθύμως ὅλα τὰ ἀναγκαζοῦντα οἰκονομικὰ μέσα διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαζοῦντων νοσοκομειακῶν ὑλικῶν καὶ τὴν κατὰ μέγα μέρος συντήρησιν τοῦ ἰδρύματος. Διὰ τὴν σύζυγον τοῦ Μάγερ, Ἀλτάνην Ἰγγλέζου ὁ κ. Ρότπλετς ἀναφέρει καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς πραγματείας του ὅτι: «πλεῖστας ὕσας ὑπηρεσίας προσέφερον ἐπίσης αὕτη εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν τοῦ πολέμου, βοηθοῦσα τὸν ἀρχίατρον Ἔλστερ εἰς τὸ θάρρ καὶ ἐπίμοχθον ἔργον του. Ὅταν μάλιστα ὁ Ἔλστερ ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς μάχης τοῦ Πέτα (16 Ἰουλίου 1822), ὅπου ὀλόκληρον τὸ Τάγμα τῶν Φιλελλήνων κατεστράφη παρὰ τῶν Τούρκων, μόνον ἡ ἀνάπαυσις καὶ τὰ παρὰ τοῦ Νοσοκομεῖου Μάγερ παρεχόμενα μέσα, ἔσωσαν αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἐξ ἐξαντλήσεως θάνατον».

*
**

Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Πέτα ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖος ἐδρεύει πάλιν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὡς Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ ἐτοιμάζει μετὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ τῶν Μεσολογγιτῶν τὴν ἀμυνα τῆς πόλεως κατὰ τῆς προσβολῆς τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνη καὶ τοῦ Ρεοῖτ Κιουταχῆ Πασᾶ.

Τὴν 8 Ἰουλίου 1822 ἀποθνήσκει εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ ἐκ Βυρτρούργου Γερμανὸς Βαΐγκανδ καὶ τὴν 11 Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀποθνήσκει ἐκ γαστρικοῦ πυρετοῦ καὶ θάπτεται παρὰ τοὺς φιλέλληνας ὁ ἠρωϊκὸς τραυματίας τοῦ Πέτα, Γερμανὸς στρατηγὸς κόμης Κάρολος Ἀλθέρτος Νόρμαν ἐκ

Βυρτεμβέργης, ὅστις ὡς στρατηγὸς εἶχε πολεμήσει ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ παρασημοφορηθῆ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης διὰ τοῦ σταυροῦ τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Καὶ εἰς τοὺς δύο θανάοντας φιλέλληνας τὸ Μεσολόγγι ἐπεφύλαξε πανδήμους κηδεῖας. Ἀπελάμβανον καὶ οἱ δύο θαυτάτου σεβασμοῦ καὶ ἐξαιρετικῆς ἀγάπης.

Τὸ Μεσολόγγι διέρχεται τώρα τὰς ἐποχὰς τῶν πολιορκιῶν του. Μαζύ του πολεμοῦν καὶ ἀνθίστανται καὶ φιλέλληνες. Τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων 1822 ἀποκρούεται ἡ ἐπίθεσις τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη, τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους λύεται ἡ πολιορκία. Τὴν 4 Ἰουνίου 1823 τὸ Νομοτελεστικὸν σῶμα διώρισεν ἀντὶ τοῦ Μαυροκορδάτου Γενικὸν Ἐπαρχον Αἰτωλοακαρνανίας τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν. Τὴν 10 Ἰουλίου 1823 ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Βουλῆς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ τὴν ἐπομένην παρητήθη. Τὴν ἐπομένην τῆς παραιτήσεως τοῦ Μαυροκορδάτου ἔφθασε εἰς Ἀργοστόλιον ὁ Λόρδος Βύρων. Τὴν 9 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐφονεύθη εἰς τὸ Κεφαλόβρυσον τοῦ Καρπενησίου ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ σώματος Μάρκος Μπότσαρης καὶ τὴν ἐπομένην ἐκομίσθη ἡ σορὸς του εἰς Μεσολόγγι, ὅπου ἐγένετο τὴν 12 Αὐγούστου 1823 ἡ πάνδημος κηδεῖα του. Τὴν 16 Νοεμβρίου 1823 ὁ Κίτσορ Τζαβέλλας ἀπώθησε παρὰ τὴν Φοινικίαν τοῦ Μεσολογγίου τὸν στρατὸν τοῦ Μουσταῆ Πασᾶ τῆς Σκόδρας.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἔφθασε εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ἡ ἀφιξίς του προεκλήθη ἐκ λόγων οἵτινες φαίνονται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα ἔγγραφα : «Οἱ πρόκριτοι τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, θλέποντες τὸν ἐσωτερικὸν θρασμὸν τῆς διχόνοιας, καὶ τὸν ἕξωθεν ἐπαπειλούμενον ὄλεθρον παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς εἰς τὴν ὑπερτάτην Διοίκησιν νὰ στείλῃ ἐνταῦθα τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος κ. Α. Μαυροκορδάτον, ὡς ἐκ πείρας ἀποδεδειγμένον ἱκανὸν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν νὰ φέρῃ γαλήνην, καὶ εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν νὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα.

»Ἡ Ὑπερτάτη Διοίκησις, ἐπακούσασα τὰς παρακλήσεις αὐτῶν, ἀπέστειλε μὲ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον νὰ διευθύνῃ τὰ ἐνταῦθα πράγματα καὶ νὰ ἐ-

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΩΝΙΚΟΣ ΛΕΤΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΥΜΒΟΥ
ΤΩΝ ΠΟΛΩΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΗΡῶ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ξοικονομήση τὰς συμπιπτούσας ὑποθέσεις μὲ τὴν γνωστὴν τοῦ φρόνησιν καὶ δραστηριότητα.

»Ὅλοι λοιπόν, ὅσοι παρευρέθημεν εἰς ταύτην τὴν συνέλευσιν, Στρατιωτικοὶ καὶ Πολιτικοὶ τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀποδεχόμεθα αὐτόν, προσφέροντες τὴν ἀνήκουσαν εὐπείθειαν εἰς τὰς νομίμους διαταγὰς τῆς Διοικήσεως. Ἐὰν δέ τις μισόκαλος καὶ ἐχθρὸς τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τῆς Πατρίδος θελήσῃ νὰ διαταράξῃ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, σπείρων ζιζάνια, καὶ προσπαθῶν νὰ διαστρέψῃ τὰ ἐκ κοινῆς ἡμῶν συναινέσεως εἰς ταύτην τὴν Συνέλευσιν ἀποφασισθέντα, ὑποσχόμεθα ἅπαντες νὰ τὸν κατατρέξωμεν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ὡς ἐχθρὸν τῆς Πατρίδος καὶ φθορέα τοῦ ἱεροῦ συνδέσμου τῆς ὁμονοίας καὶ εὐταξίας».

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 26 Δεκεμβρίου 1823.

Οἱ Ἀρχηγοὶ τοῦ Στρατιωτικοῦ: ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, ΜΗΤΣΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΓΕΩΡΓ. ΤΖΟΓΓΑΣ, ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΓΙΟΛΤΑΣΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ, ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΑΪΣΚΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΣΚΑΛΤΖΑΣ, ΚΩΣΤΑ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, ΔΗΜ. ΜΑΚΡΗΣ.

Οἱ Ἀρχηγοὶ τοῦ Πολιτικοῦ: ΠΑΝΟΣ ΓΑΛΑΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, ΑΘΡΑΖΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΠΟΥΝΗΣ, ΤΑΤΖΗΣ ΜΑΓΓΙΝΑΣ.

«Ἀριθ. 414

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ

«Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον τοῦ Βουλευτικοῦ
κ. Ἄλ. Μαυροκορδάτον»

»Ἐπειδὴ κατὰ τὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια εἶδε καὶ ἀνέγνωσε τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα, προσκαλεῖσθε ἀπὸ τε τοὺς προὔχοντας, στρατηγούς καὶ πάντας τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὄπλων καὶ τοὺς σημαντικούς τοῦ λαοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀπαξιάσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, νὰ ὑπάγητε ἐκεῖ ὡς διευθυντῆς τῶν πραγμάτων, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσι καὶ ἐπιμόνως ἀπαιτοῦσι, τὸ Βουλευτικὸν θέβαια δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντιτείνῃ, ἢ ἀντειπῇ εἰς τὴν ἐπίμονον αἴτησιν ἑνὸς σημαντικοῦ τμήματος τῆς ἐπικρατείας (ἐν ᾧ μάλιστα παρασταίνει ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐκεῖ παρουσίαν σας) ἀλλὰ σὰς διορίζει, ὡς καλὸν καὶ πιστὸν πατριώτην νὰ ἀπέλθῃτε μὲ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς Μεσολόγγιον καὶ νὰ διευθύνῃτε.

τά τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος πράγματα, συνεργοῦντες ὡς καὶ πέρυσιν εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐκείνων τῶν μερῶν ἕως ὅτου νὰ ἀνακαλεσθῆτε παρὰ τοῦ Βουλευτικοῦ.

Ἐρρωσθε

Τῆ 15 Ὀκτωβρίου 1823 ἐν Σαλαμίνι.

Ὁ Ἐπιτροπικῶς
ΠΑΝΟΥΤΣΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ

Ὁ α' Γραμματεὺς
ΙΩ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ»

Εἰς τὸν Μαυροκορδάτον ἐπεφύλαξαν οἱ Μεσολογγῖται ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν. Οὗτος προέβη εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἀμέσως τῆς διοικήσεως καὶ ἐδέχθη τὸν ἐλθόντα ἐκ Κεφαλληνίας Ἄγγλον Συνταγματάρχην Στάνχοπ. Ὁ Στάνχοπ ἐκόμισε πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον ἐπιστολὴν τοῦ Βύρωνος ἔχουσαν οὕτω :

Πρὸς τὸν Πρίγκιπα Μαυροκορδάτον

Ἐν Κεφαλληνίᾳ 2 Δεκεμβρίου 1823

Πρίγκιψ,

Ἡ παροῦθα θέλει ἐγχειρισθῆ ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Συνταγματάρχου Στάνωπ, υἱοῦ τοῦ Ἀντιστρατήγου Κόμητος Χάρριγκτων κ.λ.π., κ.λ.π., ἦλθεν ἐκ Λονδίνου μετὰ ὁδοιπορίαν πενήκοντα ἡμερῶν, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη ἅπαντας τοὺς συλλόγους τῆς Γερμανίας. Ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἡμετέρου Συλλόγου νὰ συμπράξῃ μετ' ἐμοῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὑποθέτω, ὅτι τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ θέλωσιν ἀρκούντως συστήσῃ αὐτὸν καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς συστάσεως ξένου τινός, ἂν καὶ ὁ ξένος οὗτος, σύμφωνος μετὰ πάσης τῆς Εὐρώπης, σέβεται καὶ θαυμάζει τὴν γενναιότητα, καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἄκραν τιμιότητα τοῦ Πρίγκιπος Μαυροκορδάτου.

Εἶμαι πολὺ ἀνήσυχος, μαθὼν, ὅτι αἱ διχόνοιαὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐν Ἑλλάδι, καθ' ἣν στιγμὴν ἠδύνατο νὰ ὑπερνικήσῃ ἐν γένει πᾶν πρόσκομμα, ὅπως ἐνίκησεν ἤδη ἐν μέρει. Ἡ Ἑλλὰς δύναται νῦν νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν ἐξῆς τριῶν ὁδῶν νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν της, ἢ νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Εὐρωπαϊῶν Βασιλέων, ἢ νὰ μείνῃ ὡς πρότερον Τουρκικὴ Ἐπαρχία. Μόνον μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων δύναται νὰ ἐκλέξῃ. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἄγει ἀναμφιβόλως πρὸς τὰς δύο τελευταίας. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς νομίζῃ ἐπιθυμητὴν τὴν θέσιν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Κριμαίας, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοιαύτην αὔριον ἔάν τὴν τῆς Ἰταλίας, δύναται νὰ

τὴν ἐπιτύχη τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἄλλ' ἐὰν ἐπιθυμῆ νὰ γίνῃ ἀληθῶς Ἑλλάς ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος, πρέπει νὰ ἀποφασίσῃ τοῦτο σήμερον, ἄλλως θέλει ἀπωλέσῃ διὰ παντός τὴν εὐκαιρίαν.

Διατελῶ μετὰ θαυτάτου σεβασμοῦ

Τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος, ὁ εὐπειθεὶς δοῦλος

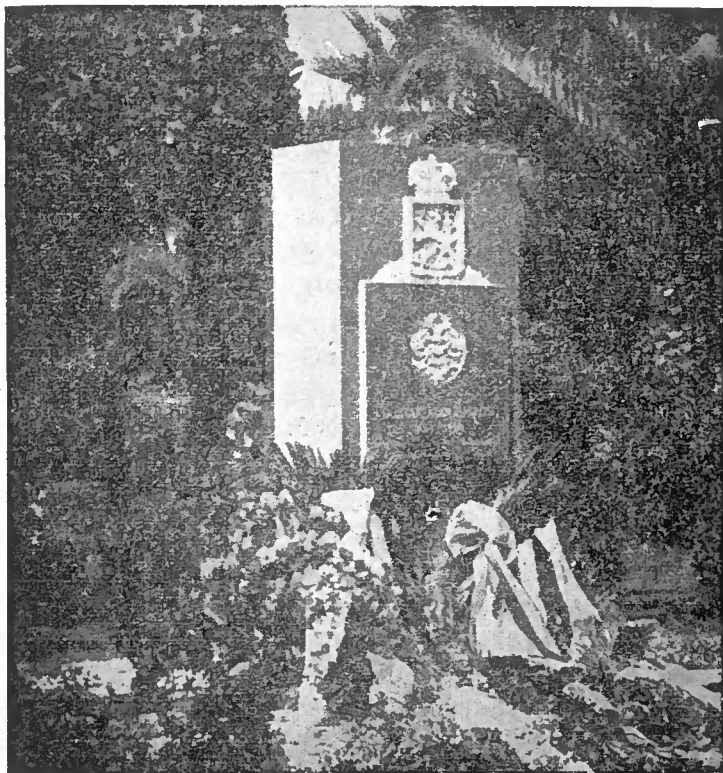
ΝΟΕΛ ΒΥΡΩΝ

Υ. Γ. Ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης ἠξεύρει θεβαίως ἤδη, ὅτι προσεπάθησα νὰ ἐκπληρώσω τὰς ἐπιθυμίας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐφ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμοῦ· ἀλλ' ἐπιθύμουν νὰ εἶχε φθάσῃ ὁ τοσοῦτον ἀνυπομόνως καὶ μέχρι τοῦδε ματαίως περιμενόμενος στόλος, ἢ τοῦλάχιστον νὰ εἶχε κινήσῃ καὶ κυρίως ἐπεθύμουν νὰ πλησιάσῃ τὰ μέρη ταῦτα ἢ Ὑμετέρα Ὑψηλότης εἴτε μετὰ τοῦ στόλου, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐκπληρώσεως ἐντολῆς τινός, εἴτε δι' ἄλλου οἴουδῆποτε μέσου».

* *

□ Ὁ Στάνχοπ ἔφερε ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ κοιμιτάτου χειροκίνητον πιεστήριον καὶ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, εὔρε δὲ ἀμέσως τὸν κατάλληλον ἄνθρωπον διὰ τὴν ἐκδοσιν ἐφημερίδος. Ἦτο ὁ λαμπρὸς διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου καὶ φαρμακείου τῆς πόλεως: Ἰωάννης Ἰάκωβος Μάγερ. Τὸ τυπογραφεῖον ἐστεγάσθη παραπλεύρως τοῦ φαρμακείου εἰς οἰκίαν τῆς οἰκογενείας Ἰγγλέζου, παρὰ τὴν σημερινὴν πλατεῖαν Μπότσαρη καὶ ἐν τῇ διασταυρώσει τῶν σημερινῶν ὁδῶν Βύρωνος—Χαριλῶς Τρικοῦπη. Ἡ παλαιὰ οἰκία ὑπέστη μεταβολὰς καὶ κατερειπώθη. Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἀνῆκε εἰς τὸν αἰμίμηστον βιομήχανον Γεώργιον Ἰγγλέζον. Ἐπὶ τοῦ χώρου ὅπου ἔκειτο τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον κατὰ τὴν πρώτην δημοκρατικὴν μας περίοδον (1925—1929) ἐνετειχίσαιμεν ἀναμνηστικὴν πλάκα, ὠνομάσαμεν δὲ μίαν τῶν κεντρικῶν ὁδῶν τῆς πόλεως μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀθανάτου προμάχου τοῦ Μεσολογγίου Ἰωάννου Ἰακ. Μάγερ, καὶ τὴν πλατεῖαν ὅπου μετεφέρθη βραδύτερον τὴν ὠνομάσαμεν, ἀποφάσει τοῦ Δημοτικοῦ μας συμβουλίου, «Πλατεῖα τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν». Τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου ὄνελαβεν ὁ Δ. Μεσθενεύς. Ἐκ τῶν τυπογράφων ἀναφέρεται ὁ Ι. Πεποιῆς, καὶ μεταφραστὴς τῆς Γαλλικῆς ὁ ἐκ Ζαγοράς Παυλίδης. Τὸ τυπογραφεῖον ἦτο ἕτοιμον ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1823 καὶ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1824 ἐξετυπώθη

καὶ ἐκυκλοφόρησεν ἡ ἔφημερίς «Ἑλληνικά Χρονικά». Φύλλα τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἐξεδόθησαν τὸ ἔτος 1824 ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 106, τὸ ἔτος 1825 ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ 105 καὶ κατὰ τὸ 1826 ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ 15 τῆς 20 Φεβρουαρίου 1826, ὅτε συνεπίεξα ἐχθρικῶν βομβῶν εἶχε καταστραφῆ πλήρως τὸ τυπογραφεῖον. Εἰς

ΤΟ ΦΙΝΛΑΝΔΙΚΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΕΝ Τῶ ΚΗΠῶ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ .

(Ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ κ. Εὐγ. Εὐγενίδου τῷ 1938)

τὸ μέρος δὲ αὐτὸ τῆς παραλίας, ὅπου ἔκειτο τὸ τυπογραφεῖον ὑψώσαμεν μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑνώσεως τῶν Συντακτῶν, μαρμαρίνην στήλην εἰς αἰώνιαν μνήμην τῆς ἔφημερίδος ἐκείνης καὶ τοῦ προσωπικοῦ της, τὸ ὁποῖον εὗρε κατὰ τὴν ἔνδοξον ἕξοδον τῆς πόλεως ἡρωϊκὸν θάνατον. Λείψανα τοῦ πιεστηρίου τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» εὕρισκοντα· ἐν

τῷ ἐθνολογικῷ μουσεῖῳ, ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ Μεσολογγίου καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μάγερ ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἡρώων.

Τὸν τάφον τοῦ Μάγερ καὶ τὴν ἀναθηματικὴν στήλην τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» καθ' ἣν ἐποχὴν γράφεται ἡ παρούσα μελέτη, ἐπεσκέφθη μεθ' ὁμάδος διανοουμένων Ἑλβετῶν, ὁ Ἑλβετος Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Περὲ, ὅστις μοὶ ἐξεδήλωσε ζῶηρόν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μνήμην τοῦ ἀθανάτου συμπατριώτου του.

Μετὰ 3 μῆνας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μάγερ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Στάνχοπ, ἡ ἡμερὶς «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» εἰς τσσαρὰς γλῶσσας Ἰταλικήν, Ἀγγλικήν, Γερμανικὴν, Γαλλικὴν. Ἐκδοσίς τοῦ «Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου» δὲν διήρκεσε ἐπὶ πολὺ. Μόνον ἕξ ἀριθμοὶ φύλλων ἐξεδόθησαν.

Εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ὁ ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ σωζόμενον εἰς τὸ Δημαρχεῖον Μεσολογγίου βιβλίον τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἀπαρτίζεται ἐκ σελίδων 57. Ὁ τίτλος του εἶνε Ἑλληνιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ ὡς ἑξῆς: «Ὑμνος εἰς τὴν Ἑλευθερίαν ἔγραψε Διονύσιος Σολωμὸς, Ζακύνθιος 1823 ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Δ. Μεσθενέως 1825». Ἡ ἔκδοσις γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ τῶν Λατινικῶν καὶ Ἰταλικῶν γραμμάτων ἐν Ζακύνθῳ Ν. Γ. Γκρασσέτι φέρει ἐν τῷ τίτλῳ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ὁ Στάνχοπ ἱδρυσεν σχολὴν καὶ ἰατρεῖον δημοσίας ὑγείας. Ἀτυχῶς ὀλίγον μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Βύρωνος ἀπῆλθεν τοῦ Μεσολογγίου, διαφωνήσας μετὰ τοῦ Λόρδου εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἐλευθεροτυπίας, ὃ τόσον δραστηρίως ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας συνταγματάρχης Στάνχοπ.

Η ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ. — ΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ. — ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΣ ΤΟΥ. — Η ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΩΣ ΠΟΛΙΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ. — ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ. — Ο ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΝ ΠΕΝΘΟΣ.

Τὴν 5 Ἰανουαρίου 1824 ἀφίκετο εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ Βύρων. Καὶ μετ' αὐτοῦ φθάνουν πολλοὶ φιλέλληνες, ἐν οἷς καὶ

ὁ ἐξ Ἀμερικῆς ἰατρός Σαμουηλ Χάου, συγκεντρούμενοι ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλοι ἐρχόμενοι ἐξ Εὐρώπης, ἐπιβαίνοντες τοῦ θρικίου «Ἄννα», τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγι τὴν 5 Φεβρουαρίου 1823. Εἶχε ναυλωθῆ ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίῳ κομιτότου καὶ ἔφερε εἰς τὴν πόλιν πολεμοφόδια, φάρμακα, ἐργαλεῖα πρὸς ἴδρυσιν στρατιωτικοῦ ἐργαστηρίου, τυπογραφικὰ στοιχεῖα, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τυπογραφείου τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» καὶ μερικὰ κανόνια. Μεταξὺ τῶν φιλελλήνων τοὺς ὁποίους μετέφερε ἡ «Ἄννα» εἰς τὸ Μεσολόγγι ἦσαν ὁ Ἄγγλος ἀρχιτεχνίτης ἐν τῷ Ἀγγλικῷ στρατῷ Πάρρυ καὶ ὡς ἀναφέρει ὁ κόμης Πέτρος Γάμπας ἐν τῷ βιβλίῳ του «Ἐκθεσις τῶν κατὰ τὴν μετὰ τὴν Βύρωνος εἰς Ἑλλάδα», τῷ συνταχθέντι ἐν τῇ Ἀγγλικῇ καὶ μεταφρασθέντι καὶ ἐκδοθέντι εἰς τὴν Γαλλικὴν ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1825 ὑπὸ τοῦ πρώην ἀξιωματικοῦ τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ Ι. Β. Παριζῶ: «...ἀφίκετο καὶ ὁ κύριος Πάρρυ μετὰ τῶν ἀποστελλομένων εἰς ἡμᾶς ἀντικειμένων. Ἡ ἀκολουθία του ἀπετελεῖτο ἐξ ὀκτώ ἐργατῶν, τεσσάρων ἀξιωματικῶν (ἐξ ὧν δύο Ἄγγλοι, εἰς Γερμανὸς καὶ εἰς Σουηδός).

Κατόπιν συμβουλίου τῶν ἀξιωματικῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ συνταγματάρχου Στάνχοπ, εἰς ὃ μετέσχον καὶ ὁ κόμης Πέτρος Γάμπας, ὅστις εἶχε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, τοῦ ὀργανωθέντος ὑπὸ τοῦ Βύρωνος, καὶ ὁ Ἀρχιτεχνίτης Πάρρυ ἀπεφασίσθη ἡ ἴδρυσις πυροτεχνουργείου. Καὶ ἐστεγάσθη τοῦτο εἰς τὸ ἰσόγειον τοῦ «Βοϊθοντικοῦ», τοῦ κατόπιν οἰκήματος τοῦ Μπότσαρη, τοῦ καὶ νῦν σωζομένου μεγάλου παρὰ τὸ Δημαρχεῖον οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν, βοηθεία τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας ἀφιστίμου κ. Γεωργακοπούλου, νὰ καταστήσωμεν Μουσεῖον τῆς Ἱερᾶς Πόλεως.

Πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Πάρρυ εἶχε ὀργανωθῆ ὑπὸ τοῦ Βύρωνος πυροβολικόν. Ὁ αἰμίμηστος φίλος Γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς Πρεσβείας Σ. Ἀτσλεῖ, μετὰ τοῦ ὁποῖου τόσοσιν συνειργάσθημεν διὰ τὴν ἔντως λαμπρὰν διεξαγωγὴν τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ θανάτου τοῦ Βύρωνος ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ 1924, εἰς τὸ βιβλίον του «ὁ Βύρων καὶ ἡ Ἑλλάς», ἔκδοσις 1918, σελίς 77 γράφει: «Τὸ σῶμα τοῦ πυροβολικοῦ τὸ ὁποῖον ὀργάνωσεν ὁ Βύρων ἀ-

πετελέοθη ἀπὸ ἀνδρας ἐξ ὄλων τῶν ἐθνικοτήτων ἦτοι Ἀμερικανούς, Ἀγγλους, Σκώτους, Ἴρλανδούς, Γερμανούς, Ἑλβετούς, Βέλγους, Ρώσους, Σουηδούς, Δανούς, Οὐγγρους καὶ Ἰταλούς».

Δυστυχῶς τὰ ὀνόματα τῶν πλείστων φιλελλήνων — ὅπως καὶ πλείστα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Μεσολογγιτῶν — δὲν ἐγνώσθησαν μετὰ τὴν γενομένην γενικὴν καταστροφὴν τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ Βύρων, εἶνε ἐκτὸς πόσης συζητήσεως ὅτι ὕσον κανεὶς ὠφέλησε τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ θάνατός του συνεκίνησε τὴν Εὐρώπην οὐλόκληρον καὶ ἐδόξασε τὰ πρῶτον τὸ Μεσολόγγι. Ἡ χώρα μας ὀφείλει θαθεῖαν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Βύρωνος, ὅπως καὶ τῶν Στάνχοπ, Πάρρυ, Ἀστιγγος, Γόρδωνος, Βλακιέρου, Ἀμίλτωνος, τοῦ Κόχραν τοῦ Τσῶρτζ καὶ τοῦ Ἐδουάρδου Τρελλῶνου εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν μας ἀγῶνα. Δὲν λησμονεῖ δὲ κανεὶς τῶν Ἑλλήνων ὅτι πρῶτος ὁ Γεώργιος Κάννιγκ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1823 ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὸ 1829 ὁ Ἀγγλος πρωθυπουργὸς Οὐέλιγκτων ὠμίλησε μὲ τὴν θερμότεραν συνηγορίαν ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων, προτάσει δὲ τοῦ Ἀγγλου πληρεξουσίου Ἀθερδιν, διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ 1830 ἢ Ἑλλάς ἀνεκηρύχθη κράτος ἀνεξάρτητον.

Τοῦ Ἀγγλικοῦ κοιμητάτου ἐπίσης ἡ συμβολὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὑπῆρξε μεγίστη. Τὸ Ἀγγλικὸν κεφάλαιον καὶ εἰς δωρεὰς καὶ εἰς δάνεια ἐνίσχυσε μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τὴν μεγάλην ἐκείνην προσπάθειαν τῶν πτωχῶν Ἑλλήνων. Καὶ θὰ εἴχωμεν μεγαλυτέρας ἐκδηλώσεις φιλελληνισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἂν δὲν ἀπέθνησκε τόσον προῶρος ὁ Λόρδος Βύρων.

Τὴν 17 Μαρτίου 1824 ἡ Δημογεροντία μετὰ τῶν ἐπιστατῶν τῆς πόλεως εἰς ἐκδήλωσιν εὐγνωμοσύνης δι' ὅσα ὑπὲρ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ἑλλάδος ἔπραττε ὁ Βύρων, τὸν ἀνεκήρυξε Πολίτην Μεσολογγίου καὶ ἐν ἐπισήμῳ πορρουσιᾷ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως ἐνεχειρίσθη αὐτῷ τὸ ψήφισμα τῆς πολιτογραφήσεως. Τὸ ψήφισμα αὐτὸ μετὰ τῶν ἐγγράφων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Βύρωνος εἶχε μεταφερθῆ εἰς Ἀγγλίαν. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1938 ὅμως φυλάσσεται εἰς τὸ Δημαρχεῖον Μεσολογγίου διὰ νὰ τεθῆ ἐν τῷ ἰδρυομένῳ μουσεῖῳ τοῦ Βύρωνος. Ἐστάλη τοῦτο εἰς ἡμᾶς μέσῳ τοῦ τέως ἐν

Λονδίνῳ Πρεσβευτοῦ κ. Δημ. Κοκκλαμάνου ὑπὸ τοῦ φιλελλη-
νος καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Πα-
νεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης κ. Τζών Μούρραιη. Τὸ ψή-
φισμα ἐπὶ μιᾷ ὄψεως φύλλου χάρτου φέρον τὰς ὑ-
πογραφὰς καὶ τὴν σφραγίδα τῆς διοικήσεως ἔχει οὕ-
τω : «Ἐπειδὴ ὁ Λόρδος Νόελ Βύρων, βουλόμενος
συμπράκτωρ τῆς Ἐλευθερίας τῇ Ἑλλάδι γενέσθαι, καὶ
τὴν Δυτικὴν μάλιστα τῆς λοιπῆς κινδυνεύουσαν ὄρων, ἔγνω
εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν πόλιν, καὶ ταύτην εὐεργετῶν, ἀ-

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΗΡΩΟΝ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ (ἀριστερά)

Εἰς τὸ βάθος ἡ προτομὴ τοῦ Ἀστιγγοῦ

πάσης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὴν σωτηρίαν κατεργάζεσθαι
ὁ δὴ καὶ τοῖς ἔργοις ἐδήλωσεν οὐ μόνον μεγάλας δωρεαῖς
μεγίσταις ἐπαρκέσας ἀνάγκαις, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους, καὶ
τῷ ἀξιῶματι αὐτοῦ ὠφελιμώτατος τοῖς πράγμασι γενόμε-
νος, ἡ πόλις Μεσολογγίου εὐεργέτην αὐτὸν ἀνακηρύττει, καὶ
Πολίτην Μεσολογγίτην ψηφίζεται, τῶν αὐτῶν αὐτοῖς ἀπο-
λαύοντα δικαίων, καὶ ἀναγράφει τοῦτο ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς
πόλεως, ἵνα δῆλον γένηται πᾶσιν, ὡς οἱ Μεσολογγῖται τοὺς
ἀγαθοὺς ἄνδρας οἶδασι τιμᾶν, καὶ τοῖς εὐεργέταις γενομέ-
νοις αὐτῶν, εἰς εὐγνωμοσύνην πολιτείαν διδόναι.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 17 Μαρτίου 1824
Ἰωάννης Τρικούπης, Γεώργιος Φαράντος, Στέργιος Παπά-
ζογλου, Ἀποστόλης Κοψάλης, Ἀναστάσιος Βαλσαμάς

κης, Νικόλαος Καρπούνης, Ἀθανάσιος Ραζῆς, Δημητράκης Πλατύκας, Εὐστάθιος Παλαμᾶς, Ἀναστάσιος Παλαμᾶς Στάμος Στάϊκος, Πᾶνος Παπαλουκᾶς.

Κατεχωρίσθη ἐν τῷ Κώδικι ὑπ' ἀριθ. 1020

(τ. σ.) Ὁ Γραμματεὺς τῆς Διοικήσεως
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΪΔΗΣ».

Ἡ ζωὴ τοῦ Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγι δὲν διήρκεσε παρὰ τρεῖς μῆνας. Τὴν 19 Ἀπριλίου τοῦ 1824 παρέδιδε τὴν ὑστάτην του πνοὴν εἰς τὸ Καψαλέϊκο σπίτι, ἐκεῖ ὅπου σήμερον ἡ μαρμάρινος στήλη, δεικνύει τὸν χῶρον τοῦ καταστραφέντος ὑπὸ τῆς ἀνατινάξεως τοῦ Χρήστου Καψάλῃ οικοδομήματος.

Εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δημαρχείου Μεσολογγίου ὑπάρχει ἀντίτυπον τῆς ἀναγγελίας τοῦ θανάτου τοῦ Βύρωνος ὑπὸ τῆς διοικήσεως. Εἶνε πλαισιωμένον μὲ πένθος καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος ἀναγράφει: «Ἐκ τῆς τυπογραφίας Δ. Μεσθενέως». Τοῦτο προορίζεται ἐπίσης διὰ τὸ Μουσεῖον τοῦ Βύρωνος καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἀριθ. 1185 Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ παροῦσαι χαρμύσσαι ἡμέραι ἔγιναν δι' ὅλους ἡμᾶς ἡμέραι πένθους. Ὁ Λόρδος Νόελ Βύρων ἐπέρασε σήμερον εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, περὶ τὰς ἑνδεκα ὥρας τὸ ἑσπέρας μετὰ μίαν ἀσθένειαν φλογιστικοῦ ρευματικοῦ πυρετοῦ 10 ἡμερῶν.

Καὶ πρὶν ἀκόμη χωρισθῆ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἡ κοινὴ κατῆφεια ἔλεγεν ὅσην θλίψιν ἠσθάνετο ἡ καρδία ὄλων, καὶ ὅλοι μικροὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νικημένοι ἀπὸ τὴν θλίψιν, ἐλησμονήσατε τὸ Πάσχα.

Ἡ στέρησις αὐτοῦ τοῦ λαμπροῦ ὑποκειμένου εἶνε θέθαια πολλὰ αἰσθαντικὴ δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ εἶνε πολὺ περισσότερον ἀξιοθρήνητος δι' αὐτὴν τὴν Πόλιν. τὴν ὁποίαν ἠγάπησε διαφερόντως, καὶ εἰς αὐτὴν ἐπολιτογραφήθη καὶ ἀπόφασιν σταθερὰν εἶχεν ἂν τὸ ἔφερον ἡ περίστασις νὰ γενῆ καὶ προσωπικῶς συμμέτοχος τῶν κινδύνων τῆς.

Καθ' ἕνας βλέπει ἐμπρός του τὰς πλουσίας πρὸς τὸ κοινὸν εὐεργεσίας του, καὶ μήτε ἔπαυσε μήτε παύει κανεὶς μὲ εὐγνώμονα καὶ ἀληθινὴν φωνὴν νὰ τὸν ὀνομάζῃ εὐεργέτην.

Ἔως οὖ νὰ γνωστοποιηθοῦν αἱ διαταγαὶ τῆς Ἐθνικῆς Διοικήσεως περὶ αὐτοῦ τοῦ πολυθρηνητοῦ συμβάντος.

Δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 314 καὶ ἡμ. 15 Ὀκτωβρίου θεσπίσματος τοῦ Βουλευτικοῦ Σώματος.

Διατάσσεται,

α') Αύριον μόλις ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, νὰ πέσουν ἀπὸ τὸ μέγαλον κανοστάσιον τοῦ τείχους αὐτῆς τῆς Πόλεως 37 κανονιές (μία τὸ κάθε λεπτόν) κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν χρόνων τῆς ζωῆς τοῦ ἀποθανόντος.

β') Ὅλα τὰ κοινὰ ὑπουργεῖα, διὰ τρεῖς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν, νὰ κλεισθοῦν, ἐμπεριεχομένων καὶ τῶν κριτηρίων.

γ') Νὰ κλεισθοῦν ὅλα τὰ ἐργαστήρια ἐκτὸς ἐκείνων, ὅπου πωλοῦνται τροφαί, καὶ ἰατρικὰ καὶ νὰ λείψουν τὰ μουσικὰ παιγνίδια, οἱ συνηθισμένοι εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας χοροί, νὰ παύσουν τὰ φαγοπότια καὶ τὰ κρασοπωλεῖα, καὶ κάθε ἄλλο εἶδος κοινοῦ ξεφαντώματος.

δ') Νὰ γενῆ 21 ἡμέρας γενικὴ πενθιφορία.

ε') Νὰ γένουν ἐπικήδευοι δεήσεις εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας.

Ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 7 Ἀπριλίου 1824

Τ. Σ. Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς ΓΕΩΡΓ. ΠΡΑΪ·ΔΗΣ

Ἡ κηδεῖα τοῦ Βύρωνος ἔγινε μὲ ὅλας τὰς τιμὰς τῆς πολιτείας καὶ τὴν συγκινητικὴν συμμετοχὴν ὄλων τῶν κατοίκων. Ἡ ἐφημερὶς «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» εἰς τὸ βον καὶ τελευταῖον φύλλον τῆς ὡς ἐξῆς τὴν περιγράφει: «Ὁ νεκρὸς ἐκομίσθη ἐκ τῆς οἰκίας ἔνθα κατῴκει εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τὰ τείχη. Ἡ ἐκφορὰ ἐγένετο οὕτω: δύο σειραὶ στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς, συμποσοῦμεναι ἴσως εἰς 1.200 ἦσαν παρατεταγμένοι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ Βύρωνος μέχρι τοῦ ναοῦ. Προηγεῖτο ὁ ἱερὸς κληρὸς. Ἦκολούθει εἰς λόχος τακτικοῦ πεζικοῦ, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Λύπτον, ἀνήκων εἰς τὸ ἐπικουρικὸν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὁ εὐγενὴς λόρδος διοργάνωσε καὶ τοῦ ὁποίου ἦτο συνταγματάρχης—διοικητής. Ἦκολούθει ὁ πρίγκιψ Α. Μαυροκορδάτος, πρόεδρος τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, γενικὸς διοικητὴς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος κλπ. συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κόμητος Πέτρου Γκάμπα, ἀντισηματάρχου τοῦ σώματος τοῦ διοργανωθέντος ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς Λόρδου. Μετ' αὐτοὺς ἐφέρετο τὸ φέρετρον, βασταζόμενον ὑπὸ τεσσάρων ἀξιωματικῶν τοῦ αὐτοῦ σώματος, ἦτοι τοῦ κ. Χέσκεθ, λοχαγοῦ, ὑπασπιστοῦ τοῦ Λόρδου, τοῦ Οὐίντερ, ὑπολοχαγοῦ, Ρόσνερ ὑπολοχαγοῦ, ὑπασπιστοῦ τοῦ σώματος, Βασίλη, Γενικοῦ δι-

ερμηνέως. Τούτους διεδέχοντο ἕτεροι τέσσαρες ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες, ἦτοι οἱ κύριοι Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος, ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Νότης Βότσαρης, Τσόγκας κλπ. Ἐπὶ τοῦ φερέτρου εἰκονίζετο τὸ οἰκόσημον τοῦ εὐγενοῦς λόρδου ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἔκειντο τὰ ὄπλα του, τὸ κράνος του καὶ στέφανος ἐκ δάφνης. Ἦρχετο ὀπισθεν τοῦ φερέτρου ὁ ἵππος του, σκεπασμένος μὲ πένθιμον κάλυμμα, παρ' αὐτὸν δὲ ὁ στρατιωτικὸς ὑπηρέτης του, καὶ οἱ λοιποὶ θεράποντες τοῦ οἴκου του. Περὶ τὸ φέρετρον δὲ καὶ ὀπισθεν ἠκολούθουν οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι, καὶ τὴν πομπὴν ἔκλειε λόχος ἀτάκτων στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Λάμπρον Ζέρβαν, Σουλιώτην, καὶ ἄλλοι τινὲς ὀπλαρχηγοί, προσκεκολλημένοι εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα. Τὸ φέρετρον, φθάσας εἰς τὸν ναόν, ὑπεδέχθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος κ. Πορφύριος, ἐψάλη δὲ αὐτόθι ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Κατὰ διαλείμματα ἐρρίπτοντο πυροβολισμοὶ τηλεβόλων καὶ τουφεκίων. Ἐξ τηλεβόλα τοῦ τακτικοῦ σώματος ἦσαν πρὸς τοῦτο παρατεταγμένα εἰς τὴν ἐγγὺς πλατεῖαν, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ λοχαγοῦ Στέλτζμπεργ ἀποδώσαντα τὰς νενομισμένας τιμὰς δι' εἰκοσιπέντε πυροβολισμῶν.

Μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἀπήγγειλε λόγον ἐπικήδειον ὁ κύριος Τρικούπης, προκαλέσας ἄφθονα δάκρυα εὐγνωμοσύνης καὶ θλίψεως εἰς τὴν ὁμήγυριν·

Ἡ νεκροψία τοῦ σώματος τοῦ Λόρδου Βύρωνος ἐνηργήθη ὑπὸ τῶν ἰατρῶν: Φραγκίσκου Μπροῦνο, Ἰταλοῦ, ἰδιαιτέρου θεράποντος τοῦ Βύρωνος, Ἰουλίου Μίλιγγενκ Ὀλλανδοῦ, Ἐρρίκου Τράϊμπερ ἐκ Σαξωνίας χειρουργοῦ τοῦ σώματος τοῦ πυροβολικοῦ, Λουκᾶ Βάγια, χειρουργοῦ τοῦ σώματος τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες καὶ συνέταξαν τὴν ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1824 ἔκθεσιν. Εἰς τὴν νεκροψίαν παρέστη καὶ ὁ Ι. Μάγερ.

Πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ ἔθνικοῦ πένθους ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Βύρωνος, ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη ἐξέδωκε ἐν Μύλοις τοῦ Ναυπλίου τὴν ἀκόλουθον ἱστορικὴν προκήρυξιν:

«Περίοδος Β' ἀριθ. 1704

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ ΣΩΜΑ

Ἐπειδὴ ὁ Λόρδος Νοέλ Βύρων, κατὰ τὴν 7ην τοῦ ἐνεστῶτος μηνός, παύσας τοῦ νὰ περιπατῇ τὸ ὁποῖον πρὸ ἐτῶν

**Ο ΑΝΔΡΙΑΣ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ
ΕΝ ΤΩ ΚΗΠΩ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ ΜΕΣΟΛΛΟΓΓΙΟΥ**

(Πρό αὐτοῦ ἡ Φινλανδικὴ ἀντιπροσωπεία κατὰ
τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τοῦ Σάσς)

ἠγάπησεν Ἑλληνικὸν ἔδαφος μετῆλθεν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, ἀφήσας λύπην ἀπαρηγόρητον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς καρδίας καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας του χρεωστεῖ χάριν ἀθάνατον πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ ἔθνος ὀφείλει νὰ τὸν ὀνομάζη πατέρα καὶ εὐεργέτην καὶ νὰ πενθηφορήσῃ διὰ τὴν στέρησίν του, ἐπὶ τοῦ παρόντος

Διατάττει

α') Ἡ πέμπτη τοῦ Μαΐου μηνὸς καθ' ὅλην τὴν ἑλευθέραν Ἑλληνικὴν ἐπικρατείαν διορίζεται ἡμέρα πένθους εἰς μνήμην τῆς στερήσεως τοῦ λαμπροῦ ὑποκειμένου λόρδου Νοέλ Βύρωνος.

β') Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἅμα ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος ἡ Ἑλληνικὴ σημαία νὰ ὑψωθῇ νεκρώσιμος.

γ') Ὅλα τὰ κοινὰ ὑπουργεῖα νὰ κλειθοῦν ὡσαύτως καὶ ὅλα τὰ ἐργαστήρια, ἐκτὸς τῶν ὄσων πωλοῦν τροφὰς καὶ ἱατρικά.

δ') Εἶναι ἀπολύτως ἀπηγορευμένα φαγοπότια, μουσικὰ ὄργανα καὶ χοροί.

ε') Κατὰ τὴν 6' ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, νὰ γίνωσι καθ' ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας δεήσεις πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα ὑπὲρ τοῦ ἀειμνήστου λόρδου Βύρωνος.

στ') Ὅλοι οἱ Πολιτικοὶ τε καὶ Πολεμικοὶ ἀξιωματικοὶ νὰ παρευρεθῶσι εἰς τὴν δέησιν ταύτην.

ζ') Ἡ εἰς ἐνέργειαν στρατιωτικοὶ ἐπικεφαλῆς τῶν ταγματίων καὶ μὲ τετυλιγμένας τὰς σημαίας νὰ παρευρεθῶσι μὲ παράταξιν εἰς τὰς ἐκκλησίας.

η') Κατὰ τὴν 6' ὥραν τὰ μὲν μεγάλα φρούρια νὰ ρίψωσιν ἔνδεκα κανόνια ἕν εἰς ἕκαστον τέταρτον· τὰ δὲ μικρὰ ἑπτὰ τὰ δὲ κανονοστάσια τρία.

θ') Κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ὡσαύτως ἕκαστον πλοῖον πολεμικὸν νὰ ρίψῃ τρία κανόνια.

ι') Τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον πολεμικὰ πλοῖα νὰ ρίψῃ ἕκαστον τούτων ἑπτὰ.

ια') Τὰ στρατιωτικὰ σώματα παρατεταγμένα ἄφ' ἑνὸς ἢ ἐπὶ δύο, νὰ ρίψωσι τρεῖς τὰ τουφέκια των κατὰ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματος τοῦ μακαρίτου.

ιβ') Τὰ Ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Πολεμι-

κῶν νὰ ἐνεργήσωσι τὴν διαταγὴν ταύτην, ἕκαστον κατὰ τὸ ἀνήκον.

Ἐν Μύλῳ Ναυπλίου 22 Ἀπριλίου 1824
Ὁ Πρόεδρος ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ἐσωτερικῶν Γ. ΓΛΑΡΑΚΗΣ
Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς Π. Γ. ΡΟΔΙΟΣ»

Τὸ ταριχευθὲν σῶμα τοῦ Βύρωνος μετεφέρθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐτάφη εἰς τὸ μαιωλεῖον τοῦ Χάνκαλ Τόκαρδ τοῦ Νότιγχαμ. Καὶ διὰ τὸν Βύρωνα τόσα ἐγράφησαν καὶ γράφονται. Ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν συγχρόνων, ὁ ἀθάνατος Ἀνσὶτλ. Φράνς ἐχαρκτήρισε τὸν Βύρωνα ὡς ἐξῆς: «Ὁ Βύρων ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἦτον ὁ πρῶτος ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους ἐκείνους τῆς νέας ἱστορίας, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ἀναγνωρίζομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ τοὺς ὁποίους δὲν ὀνομάζομεν πιὰ ρωμαντικούς, ἀλλὰ νέους κλασσικούς. Ἄνοιξε τὸν κόσμον εἰς τὰς νέας Μούσας, καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας ἐπρόσφερε τὸ ἐξαγνιτικὸν δῶρον του. Μαζὺ μὲ τις Σουλιώτισσες ὤρμησε πρὸς τὸν κρημνὸν τοῦ θανάτου, ἐπάνω εἰς τὸν ρυθμὸν ἐνὸς ὕμνου τελείου. Ὡραῖος ὅποιος πεθαίνει νέος, γιὰ ξένα ἰδανικά, εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἀληθινῶν θεῶν».

Καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀρνηθῆ ὅτι τὸ Μεσολόγγι δὲν ἐλησμόνησε οὔτε μίαν στιγμὴν τὸν Βύρωνα. Ὅταν πρὸ ὀκτῶ χρόνων, ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν μας, συστημένος εἰς ἐμὲ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὴν κυρίαν Ἑλεναν Βενιζέλου, ὁ ἐσχάτως ἐκλεγείς Ἀκαδημαϊκὸς, μεγάλος συγγραφεὺς τῆς Γαλλίας κ. Ἀντρέ Μωρουά, διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν ζωὴν τοῦ Βύρωνος, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν εἰς δίτομον ἔργον του — ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ὁποίου εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας δι' ὅσας τοῦ παρέσχον πληροφορίας — καὶ εἶδε ὅτι τὸ Μεσολόγγι λατρεῖ τὴν μνήμην τοῦ Βύρωνος διήλθε μὲ πολὺ θαυμασμὸ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἑλλάς καὶ τὸ Μεσολόγγι θὰ ὀλοκληρώσῃ τὸν φόρον πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Βύρωνος μὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Μουσείου τοῦ Βύρωνος εἰς τὴν πόλιν μας. Τὰ σχέδια τοῦ Μουσείου τὰ ἐξεπόνησε ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ἀνδρέας Πλουμιστός. Σχέδια, ἀπὸ ὅσους τὰ βλέπουν εἰδικούς, ἐκτεθημένα εἰς τὴν αἶθουσαν τῶν ὑποδοχῶν τοῦ Δημαρχείου μας, φέροντα τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλυτέρας ἰκανότητος τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Καὶ γίνονται ἤδη αἱ σχετικαὶ προε-

τοιμασίαι ὑπὸ τοῦ Δήμου ἡμῶν (κατεδάφισις οἰκημάτων καὶ ἀπαλλοτριώσεις οἰκοδομῶν καὶ ἄλλων χώρων) διὰ νὰ θεμελιωθῇ καὶ ἐγερθῇ ἐν τῇ πλατείᾳ Μπότσαρη καὶ παρὰ τὸ Δημαρχεῖον μας τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Μουσείου, ὅπου θὰ τεθοῦν τὰ ἐκ περάτων τοῦ κόσμου ἀποστελλόμενα ὑπὸ τῶν φίλων τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἐνθύμια αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀποστελλόμενος ὑπὸ τῆς Δανικῆς Κυβερνήσεως ἀνδριάς τοῦ Βύρωνος, ἔργον τοῦ μεγάλου γλύπτου Τόρβαλδσεν, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐπόζαρε ὁ ποιητὴς ἐν Ρώμῃ τῷ 1819.

Τὸ Μουσεῖον τοῦ Βύρωνος καὶ τὸ «Εὐγενίδειον Μέλαθρον» (δωρεὰ τοῦ μεγάλου εὐεργέτου καὶ ἐπιτίμου δημότου Μεσολογγίου κ. Εὐγενίου Εὐγενίδου) — σχέδια ἀμφότερα τοῦ κ. Πλουμιστοῦ — θὰ ἀποτελέσουν τὰ ὠραιότερα κτίρια τῆς πτωχῆς πόλεως, ἥτις κατεστράφη πλήρως τὸ 1826, χωρὶς νὰ ληφθῇ ἀπὸ τὸ Κράτος τότε φροντὶς ἀποκαταστάσεώς της.

Ὁ Βύρων εἶχε συνδεθῇ εἰς τὴν Πίζαν μὲ τὸν Ἐδουάρδον Τρελλῶν. Κατὰ μίαν σύμπτωσιν ὁ μὲν Τρελλῶν ἐζητεῖ ἀπὸ τὸν ἐν Λονδίνῳ εὐρισκόμενον Χόμπαους—ἐκ τῶν κυρίων μελῶν τοῦ κομιτατοῦ — πληροφορίας καὶ ἐκ μερους τοῦ Βύρωνος περὶ τοῦ τότε συσταθέντος Ἀγγλικοῦ κομιτάτου ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐπαναστάσει εὐρισκομένου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ὁ δὲ Χόμπαους τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἔγραφε εἰς τὸν Βύρωνα ὅτι ἔπρεπε ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν του. Ἐγράφησαν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πολλά. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶνε μία, θαλαμμένη ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγι: ὁ Βύρων, πνεῦμα ἀνώτερον, καρδία εὐγενῆς, ἦλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀγωνισθῇ καὶ ἔπραξε εἰς τὸ ὀλίγον διάστημα τῆς ἐν Μεσολογγίῳ διαμονῆς του τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος. Ὁ θάνατός του συνεπλήρωσε ὅ,τι ἐν ζωῇ δὲν εἶχε προφθάσῃ νὰ ἐπιτύχῃ. Ἐπέσυρε τὸ ἐνδιαφέρον περισσότερο τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, εἰς μίαν γωνίαν τῆς ὁποίας ἀπέθανε ἐκ πνευμονικῆς συμφορῆσεως, συνεπιεῖα τοῦ κρυολογήματος τὸ ὅποιον ὑπέστη ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἔφιππον ἐκδρομὴν του εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μαύρης Ἀλυκῆς τοῦ Μεσολογγίου.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΤΡΕΛΛΩΝΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ.—
ΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΝ.—
Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ. — ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ
ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΘΕΜΕΛΗ

Εἰς τὸν Βύρωνα ἐφείλει ἡ Ἑλλάς καὶ τὴν συμμετοχὴν
τοῦ Ἑδουάρδου Τρελλώνυ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς.

Ὁ Τρελλώνυ — τοῦ ὁποίου ὑπάρχει θαυμασιωτάτη ἐλαι-

Ἄφῃς πρὸ τοῦ κήπου τῶν Ἡρώων στήθεισά ὑπὸ τοῦ Δήμου
Μεσολογγίου κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τῶν
Πολωνῶν εἰς ἃ παρέστη ὁ Ἐθνικὸς Κυβερνήτης
κ. Ἰωάννης Μεταξᾶς.

σγραφία ἐν τῇ πινακοθήκῃ τοῦ Δημαρχείου μας — ὑπῆρξε
φιλέλλην ἐπιφανής. Ἦγωνίσθη καὶ ἔχυσε τὸ αἷμα του διὰ
τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεδέθη μετ' αὐτῆς στενώτατα, λαθῶν σύ-
ζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, Ταρσίτσαν.

Διὰ τὸν Βύρωνα, ἔχω κατ' ἐπανάληψιν ἀσχοληθῆ καὶ εἶ-
νε γνωστὴ ἡ βιογραφία καὶ ἡ δρᾶσίς του. Διὰ τὸν Τρελλώνυ

ὅμως, πρέπει νά γραφοῦν μερικαί γραμμαί εἰς τήν παροῦσαν μελέτην.

Ὁ Ἐδουάρδος Τρελλώνυ ἐγεννήθη ἀπό εὐγενῆ οἰκογένειαν ἐν Λονδίῳ τήν 2 Νοεμβρίου 1792. Ἡ μήτηρ τοῦ ἐλέγετο Μαρία Χόουκινς, ἐξαδέλφη τοῦ σέρ Χριστοφόρου Χόουκινς καί ὁ πατήρ του Κάρολος Μπρέρετον Τρελλώνυ, ἀξιωματικός τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, μέλος τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, μορφωθεῖς εἰς τήν Ἀκαδημίαν τοῦ Οὐεστμίνστερ. Ἡ οἰκογένεια Τρελλώνυ ἀπέκτησε τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας τὸ 1628. Γόνος τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦτο καί ὁ Σέρ Ἰωνάθαν Τρελλώνυ, Ἐπίσκοπος τοῦ Μπρίστολ ὅστις ἦτο εἰς ἕκ τῶν 7 κληρικῶν, οἵτινες ἐκλείσθησαν εἰς τὸν περιφημον πύργον τοῦ Λονδίνου κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως Ἰακώβου τοῦ β'. Μικρὸς ὁ Ἐδουάρδος Τρελλώνυ ἦτο πνεῦμα ἀνήσυχον, μὴ δυνάμενον νά ὑπαχθῆ εἰς τὴν πειθαρχίαν τῶν Ἀγγλικῶν σχολείων καὶ τούτου ἔνεκεν εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν ἐτοποθετήθη ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Σαπέρμπ» κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ φίλου τῆς οἰκογενείας πλοίαρχου Κίτς. Τὸ «Σαπέρμπ» κατηθύνετο εἰς τὸν στόλον τοῦ λόρδου Νέλσωνος. Ὁ Ναύαρχος Ντούκουαρθ, ὅστις ἐπρόκειτο νά ἐπιβιθασθῆ τοῦ «Σαπέρμπ» καθυστέρησε τὴν ἀναχώρησιν, ἐν ἀναμονῇ τροφίμων, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νά ἔλθουν ἀπὸ τὸ Κόρνουαλ. Ἀπὸ τὴν καθυστέρησιν ταύτην, τὴν καταστᾶσαν ἱστορικὴν, τὸ «Σαπέρμπ» ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν νά λάθῃ μέρος μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφάλγαρ. Ὁ Τρελλώνυ ὑπηρέτησε κατόπιν ἐπὶ ἐκτελοῦντος τὴν ἀκτοφυλακὴν πλοίου, διαπλεύσας 30 χιλιάδας μίλλια ἀπὸ Νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς, σπουδάσας τοιουτοτρόπως πρακτικὴν γεωγραφίαν. Μετὰ μακρὰν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ πλόας εἰς Βομβάην, Ἰνδίας κ.λ.π. ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅπου ὄλοι τὸν ἀπεκάλουν πλοίαρχον.

Ὁ Βύρων, ὅστις εἶχεν ἐν Πίζα ἰδιαιτέρως συνδεθῆ στενῶτατα μετὰ τοῦ Τρελλώνυ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σέλλεϋ, ἔγραψε τὴν 15 Ἰουλίου 1824 ἀπὸ τὴν Γένουαν πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ εὐρισκόμενον Τρελλώνυ ἐπιστολὴν ἔχουσαν οὕτω· «Θὰ ἔμαθες, βέβαια, ὅτι ἀναχωρῶ δι' Ἑλλάδα. Διατί δὲν ἔρχεσαι μαζί μου; Ἐχῶ ἀνάγκην τῆς βοηθείας σου καὶ εἶμαι πολὺ ἀνυπόμονος νά σέ ἰδῶ. Ἔλα σέ παρακαλῶ, διότι

ἔχω λάθει ἐπὶ τέλους τὴν ἀπόφασίν μου νὰ μεταβῶ εἰς Ἑλλάδα. Εἶνε τὸ μόνον μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἔμεινα εὐχарιστημένος. Ἡ ἀπόφασίς μου εἶνε σοβαρά, δὲν σοῦ ἔγραψα δὲ προηγουμένως ἐπειδὴ θὰ σὲ ἔκαμνα ἴσως νὰ ταξιδεύσης ἀδικα. Ὅλοι μοῦ λέγουν ὅτι ἤμπορῶ νὰ εἶμαι χρήσιμος διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πῶς, οὔτε ἐγὼ οὔτε ἐκεῖνοι τὸ ἤξεύρουν. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἄς ὑπάγωμεν».

Καὶ ὑπέικων εἰς τὴν ἐπιστολήν, καὶ εἰς δευτέραν, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ὁ Τρελλῶν ἦλθε παρὰ τῷ Βύρωνι καὶ μαζί ἔφθασε, εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὁπόθεν οὗτος ἀνεχώρησε καὶ ἦλθεν ὅτε ἀπέθανε ὁ Βύρων. Μετὰ τὴν μεταφορὰν ἐκ Μεσολογγίου τῆς σοροῦ τοῦ Βύρωνος ὁ Ἐδουάρδος Τρελλῶν ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμφισσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ὅπου ὑπέστη ἐπιθέσεις καὶ περιπετείας διὰ τοὺς δῆθεν θησαυροὺς τοῦ γυναικαδέλφου του Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου.

Εἰς ἀφηγήσεις τοῦ Ἐδουάρδου Τρελλῶν πρὸς τὸν Στέφανον Ξένον δημοσιευθείσας ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῳ ἐν Λονδίῳ περιφίμῳ Ἑλληνικῷ περιοδικῷ: «Ὁ Βρεττανικὸς Ἀστὴρ» ἀφηγεῖται εἰς τὸ φύλλον τῆς 23 Ἰανουαρίου 1861, σελίδ. 83 καὶ 84, τὰ ἐξῆς διὰ τὸν ἠρωϊσμὸν ἀγνώστου μέχρι τοῦδε φιλέλληνας Οὐγγρου δράσαντος ἐν Μεσολογγίῳ. «Ἄν ὁ Οὐγγρος Καμερῶν ὑπηρέτει εἰς ἕτερον ἔθνος ἤθελε προβιθασθῆ καὶ γίνεαι ἀνωτέρου βαθμοῦ ἄνθρωπος, καθότι ἦτο πολεμιστὴς καὶ μοναδικὸς εἰς τὴν γενναιότητα καὶ ἐπιδεξιότητα. Ἦτο ἀποφασιστικὸς, μετριόφρων, φλεγματικὸς καὶ ἀνευ ἀπαιτήσεων. Ὑπηρέτησε δύο ἔτη εἰς Μεσολογγίον ἀμισθὶ μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν του καὶ ἔκτοτε ἔμεινε μετ' ἐμοῦ πιστὸς ὡς ὁ κύων μου εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους».

Πλὴν τοῦ Οὐγγρου Καμερῶν μετέσχε καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἔξοδον καὶ ἕτερος Οὐγγρος ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρλ. Δυστυχῶς περὶ αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθημεν οὐδὲν νὰ μάθωμεν, οὐδὲ παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Οὐγγρικῇ Πρεσβείᾳ στοιχεῖα σχετικὰ ὑπάρχουν.

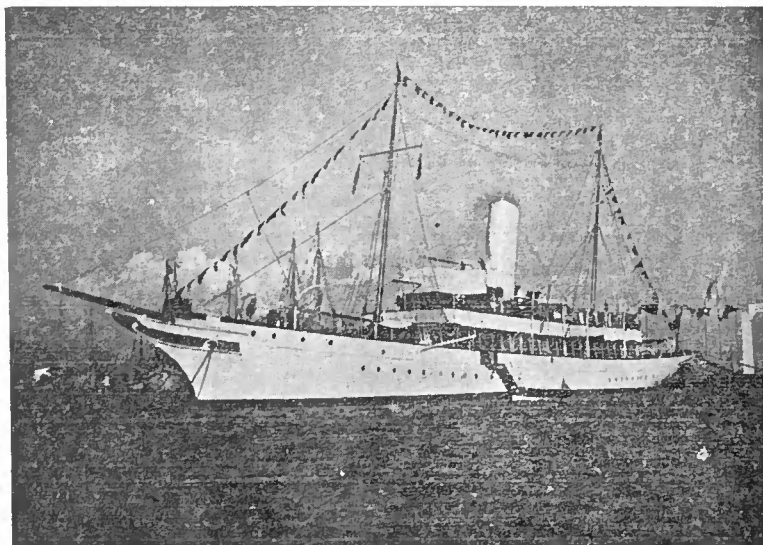
Ὁ Τρελλῶν ἔπειτα ἀπὸ δοκιμασίας ἄς ὑπέστη ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ γυναικαδέλφου του Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, ἀνεχώρησεν ἐξ Ἑλλάδος. Ἀπέθανε εἰς τὸ Σόμπιν τοῦ Γουόρτιν τῆς Ἀγγλίας τὴν 13 Αὐγούστου 1881 ἐν ἡλικίᾳ 89 ἐτῶν, τελευταίᾳ του δὲ θελήσει ἡ σορὸς του ἐκάη καὶ ἡ τέφρα του μετεφέρθη εἰς Ρώμην τεθεῖσα παρὰ τὴν τέφραν τοῦ φίλου του Σέλλεῦ, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἐκ τοῦ πνιγμοῦ.

Τὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρό-

νου σημειοῦνται ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐν σχέσει πρὸς τὸ Μεσολόγγι. Τὴν 17 Δεκεμβρίου 1824 ἤρχισε τὰς ἐργασίας τῆς ἡ τακτικῆς συνέλευσις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ στρατηγοῦ Τσόγκα ἐν Αἰτωλικῷ. Τὴν 21 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φθάνουν εἰς τὸν Προκοπάνιστον ὁ Α. Ζαΐμης καὶ ὁ Α. Λόντος. Τὴν 23 τοῦ ἰδίου γίνεται συνέλευσις ἐκ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἐν Μεσολογγίῳ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μαυροκορδάτου. Τὴν 24 Ἰανουαρίου 1825 ἀπέρχεται εἰς Ναύπλιον, ἐκ Μεσολογγίου, ὁ Μαυροκορδάτος. Τὴν 16 Φεβρουαρίου 1825 ὁ Δοῦξ τῆς Αὐρηλίας καὶ ὁ Σατωβριάνδος ἴδρυσαν ἐν Παρισίοις τὴν Φιλελληνικὴν Ἑταιρείαν. Τὴν 12 Ἀπριλίου 1825 ἀφικνεῖται εἰς τὸ Μεσολόγγι ἡ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν βουλευτῶν Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, Γεωργίου Καναθοῦ, Δημητρίου Θέμελη καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως διοίκησιν τῆς πόλεως. Τὴν 15 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς φθάνουν πρὸ τῆς πόλεως τὰ πρῶτα τμήματα τῆς πολιορκητικῆς στρατιᾶς τοῦ Μεχμέτ Κιουταχῆ Πασᾶ καὶ τὴν 23 στρατοπεδεύει ὁ ἴδιος ὁ Ρουμελῆ Βαλεσῆς, καὶ ἀρχίζει ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Παπαδιαμαντόπουλος ἀναδεικνύεται εἰς τὴν πολιορκίαν, ἄξιός τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἀποστολῆς. Τὴν δρᾶσιν τοῦ τὴν ὁμολογεῖ, παντὸς ἄλλου πανηγυρικώτερον, τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφο τῶν συναγωνιστῶν του, τὸ ὁποῖον παρεμβάλλομεν ἐν τῇ παρουσίᾳ πραγματεία, διότι καὶ οἱ φιλέλληνες τοῦ Μεσολογγίου, μετὰ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου στενώτατα συνεργάσθησαν: «Οἱ ὑποφαινόμενοι πιστοποιοῦμεν ἐν θάρρει τῆς συνειδήσεώς μας, ὅτι ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος πρόκριτος τῆς πόλεως Παλαιῶν Πατρῶν, διορισθεὶς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1825 ἔτους μέλος τῆς τριμελοῦς διευθυντικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐξεπλήρωσε καθ' ὅλην τὴν ἔνδοξον καὶ δεινοτάτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τὰ χρέη τὰ ὁποῖα ἡ Πατρίς τὸν ἐνεπίστευθη μὲ τὸ ὅλον τὸν πατριωτισμόν, γενναιοψυχίαν καὶ ἀφιλοκέρδειαν. Ὅτι τελευτήσας ὁ συνεπίτροπός του μακαρίτης Δημήτριος Θέμελης, καὶ ὁ ἕτερος συνεπίτροπός του Γεώργιος Καναθὸς ἀποσταλεῖς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πολιορκίας εἰς Ναύπλιον πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν, ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος διέμεινε μόνος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὰς πλέον δεινὰς περιστάσεις τῆς πολιορκίας καὶ εὐχαριστήσας ἐν γέ-

νει δλους τούς όπλαρχηγούς και τούς λοιπούς γενναίους υπερασπιστάς του φρουρίου. “Οτι ο άείμηστος ούτος πατριώτης εις τάς δύο περιστάσεις, καθ’ ός ή φρουρά έμεινε στερημένη από πολεμοφόδια και ζωοτροφίας, κατώρθωσε διά τών εις Ζάκυνθον και άλλαχόσε φίλων του να έλθουσιν εις Μεσολόγγιον πολλά βοηθήματα, και πολλάκις έφερε και αυτός τροφάς και πολεμοφόδια εις τό Μεσολόγγι ιδίαις δαπάναις, με τά όποια ήδυνήθη ή φρουρά ν’ άνθέξη επί τοσοϋτον.

‘Η θαλαμηγός «Μπιργίττα», δι’ ης μετέβησαν εις Μεσολόγγι αι αντιπροσωπεΐαι τής Φινλανδίας και Πολωνίας κατά τά άποκαλυπτήρια του μνημείου του Σάσς και του Πολωνικού Τύμβου

(17 ‘Απριλίου—13 ‘Ιουνίου 1938)

“Οτι μεταβάς τάς τελευταίας ήμέρας τής πολιορκίας διά μιάν στενής μυστικής έξόδου εις Ζάκυνθον, διά να κινηση προσωπικώς την συμπάθειαν τών όμογενών και να φέρη τροφάς, άδιαφόρησεν εις τά δάκρυα και παρακλήσεις τής συζύγου του και τών έξ άνηλικών τέκνων του, και παραλαβών όσας τροφάς ήδυνήθη, επέστρεψε διά του ίδιου στενού, με μέγαν κίνδυνον εις τά χρέη του. Βεβαιουμέν προσέτι ότι ο μακαρίτης ‘Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, άφου υπέφερε τά δεινά τής πείνας, την όποιαν πολλάκις έθεράπευσε με τά πλέον άηδη ζωα έξ ίσου με τον άπλούστατον στρατιώτην άφου προς

ζωοτροφίαν τῆς φρουρᾶς ἐπρόσφερε καὶ αὐτὸν τὸν ἵππον του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μόνον ἤλπιζε τὴν σωτηρίαν του, διότι ἔπασχεν ἀπὸ ποδαλγίαν, ἔγινε θῦμα ὑπὲρ Πατρίδος τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς ἀειμνήστου ἐκείνης ἐξόδου τῆς φρουρᾶς, συναπωλέσας καὶ ἱκανὴν χρηματικὴν περιουσίαν του τὴν ὁποίαν εἰς χρυσᾶ ἔφερεν εἰς τὸ κεμέρι του. Ταῦτα γινώσκοντες ὡς αὐτόπται, σχετικοὶ φίλοι καὶ συναγωνισταὶ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, κρίνομεν χρέος πατριωτικὸν ἀπαραίτητον νὰ ἐπαφήσωμεν τὸ παρὸν μας πιστοποιητικὸν εἰς χεῖρας τῆς οἰκογενείας του, διὰ νὰ τῆς χρησιμεύσῃ. Ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Ἰανουαρίου 1844. Κίτζος Τζαθέλας, Ἀνδρέας Ἰσκος, Χρήστος Ἀνδρέου, Χρ. Φωτομάρας, Μ. Δεληγιώργης, Κ. Βέρης».

Ὁ Δημήτριος Θέμελης ἐγεννήθη ἐν Πάτμῳ καὶ ἐσπούδασε ἐν τῇ Πατριάδι Σχολῇ. Κατὰ τὸ 1812—1813 διετέλεσε Δήμαρχος Πάτμου. Ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχοντος Ἰσπραθνικοῦ εἰς τὰς προκηρύξεις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Περὶ τοῦ τίτλου αὐτοῦ δὲν εἶνε οὐδὲν γνωστὸν. Οὔτε πότε τοῦ ἀπενεμήθη, οὔτε τί ἐσήμαινεν. Εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Παπαφλέσσα, ὅτε εὐρίσκετο ἐν Γαλαζίῳ τῆς Ρουμανίας, ἐπαγγελλούμενος τὸν ἔμπορον. Ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀπεστάλη ὡς Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ Θέμελης, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου μετὰ συστατικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τοὺς Μητροπολίτας, Ἐπισκόπους, Προεστῶτας κ.λ.π., ἐν ἧ ἔτονίζετο: «Στέλλω πρὸς ὑμᾶς, τὸν κύριον Δημήτριον Θέμελην, ἄνδρα φιλογενέστατον, ἐνάρετον καὶ διὰ τὸν μέγαν του πατριωτισμὸν γνωστὸν καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ἀνωτέρους ἄλλους, ὅστις εἶνε προσταγμένος νὰ σᾶς εἴπῃ τοὺς σκοποὺς μου καὶ νὰ ὀδηγήσῃ ἕκαστον εἰς ὅσα παρ' αὐτοῦ ζητεῖ σήμερον ἡ Πατρίς. Ἐχετε, λοιπόν, φίλοι ὁμογενεῖς, εἰς αὐτὸν πεποίθησιν. Ἀκούσατε τοὺς λόγους του καὶ βάλετε τὰς ὀδηγίας του εἰς πρᾶξιν, διότι ἐξ αὐτῶν κρέματαί καὶ ἡ κοινὴ τοῦ Γένους ἡμῶν εὐδαιμονία καὶ ἐνὸς ἐκάστου ἡ μερικὴ εὐτυχία». Ὁ Δημήτριος Θέμελης ἐξελέγη κατὰ τὸ 1824 παραστάτης ἢ πληρεξούσιος τῆς νήσου Πάτμου εἰς τὴν ἐν Ἀργεῖ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὡς τοιαῦτος δὲ βιωρίσθη μέλος τῆς Διευθυνούσης Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἀγῶνος τοῦ Μεσο-λογγίου.

Εἰς ἐπιστολάς του πρὸς τὸν συμπατριώτην του καὶ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, Ἐμμ. Ξάνθου, ἔγραφε: «Δὲν ἀπαυδῶ, εἶμαι ἕτοιμος, ἐάν με προστάξῃ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀπέρχομαι. Νὰ μοὶ προφθασθῇ ὁμως ἐν πασαπόρτι διὰ τὰς ἐνδεχομένας περιστάσεις. Καὶ ὅ,τι καιρὸς εἶνε ἀδιαφορῶ, εἴτε χειμῶν δηλαδὴ, εἴτε κακοκαιρίαι. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἔχω σκέπη, νὰ ἐλευθερωθῶ ἕως οὗ νὰ ἐκπληρώσω τὰ ἱερά μου χρέη καὶ τότε ἄς ἀποθάνω εὐχαρίστως, διότι εἶμαι πάντοτε ἕτοιμος διὰ τὴν Πατρίδα νὰ χύσω καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματός μου». Ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ, ὁ γενναῖος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας πρόμαχος, Δημήτριος Θέμελης, πρὸς τὸν Ξάνθου ἔγραφε: «Εἶδον μὲ ἀπορίαν μου, νὰ μὲ ἐνθυμίζῃς εἰς τὸ τῆς ἐπιστοσίας μου κεφάλαιον, ὅτι χρειάζεται ἀφιλοκέρδεια καὶ καρτεροψυχία: Θαυμάζομαι, ἀγαπητέ, ὅπου ἀκόμη δὲν ἐκαταλάβατε καθὼς πρέπει τὸν Θέμελην. Ἄς εἶνε, μ' ὅλον τοῦτο. Τοῦτο δὲ μόνον θέλω παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μου ἀδελφοῦ (τοῦ Ξάνθου) νὰ παρασταθῇ ὅλαις δυνάμεσι τὸ πασαπόρτι νὰ μοὶ σταλῇ ὅσον τάχιστα, καθότι αὐτὸ εἶνε τὸ μόνον ἀναγκαῖον διὰ τὰς προγεγραμμένας αἰτίας. Αὐτὸ μόνον δέομαι καὶ αὐτὸ παρακαλῶ νὰ ἐκτελέσω μίαν φορὰν τὰ χρέη μου πρὸς τὴν Πατρίδα, ἔπειτα ἄς ἀποθάνω. Μὴ στοχασθῆς ὅτι μὲ μέλει διὰ κανένα πρᾶγμα. Ὅλα τὰ ἐπῆρα πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ μάλιστα τώρα». Ἐν ἄλλῃ δὲ ἐπιστολῇ του ὁ Θέμελης, ἀναφέρων καὶ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του, γράφει: «Τὸ περιστατικὸν τὸ ὁποῖον μοὶ συνέβη ἤδη, ὁ θάνατος τῆς ποθητῆς μου συζύγου, μὲ κατετάραξεν ὄχι ὀλίγον, ὅπερ δύνασαι νὰ συμπεράνῃς, χωρὶς ἐγὼ νὰ περιττολογίσω. Πλὴν μ' ὅλα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἢ τύχη ἠθέλησε νὰ μοὶ προξενήσῃ μικροψυχίαν, ἐγὼ εἶμαι ὅλως σταθερὸς καὶ γενναῖος διὰ τὸ στάδιον τὸ ὁποῖον τρέφω καὶ ὄχι μόνον αὕτη ἢ καιρία λύπη καὶ δύσφορος δὲν μ' ἐμποδίζει τὴν γενναιότητα τῆς ὑποθέσεώς μου, ἀλλ' ἂν ἦταν καὶ ἔτι μᾶλλον δυσθαστακτωτέρα πάλιν δὲν ἤθελε μοὶ προξενήσῃ ἐμπόδιον εἰς τοὺς σκοποὺς μου αὐτοὺς. Εἰς τὰ παρὰ Θεοῦ ἀποφασιζόμενα τίς δύναται ἀνθέξαι;»

Ο ΕΝΘΟΥΣΙΑΣΜΟΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗΝ, — ΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ ΚΑΙ ΘΥΣΙΑΙ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. — ΤΟ ΦΛΟΓΕΡΟΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΑΙ ΘΥΣΙΑΙ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, διεγράφετο καὶ ἐν Ἀμερικῇ ζωηρὰ κίνησις ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Πλὴν τοῦ ἱατροῦ Σαμουήλ Χάου, ὅστις ἦλθε μετὰ τοῦ Βύρωνος εἰς τὸ Μεσολόγγι, καθ' ἃ σημειοῖ καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῶν Ἀθηνῶν κ. Χαρ. Λαγουδάκης, ἐπολέμησαν ἐν Ἑλλάδι οἱ Ἀμερικανοὶ Τζῶρτζ Τζάρβις καὶ Τζονάθαν Π. Μίλλερ. Ὁ Τζάρβις κατήγετο ἀπὸ τὸ Χάρτφορντ καὶ ἦτο υἱὸς Ἀμερικανοῦ διπλωμάτου. Κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1822 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1828. Ἐλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα καὶ ἔπειτα εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἀπέκτησε τὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντιστρατήγου. Διεκρίθη ἐπίσης εἰς τὴν μάχην τῆς Τριπόλεως. Κατέλιπε ἡμερολόγιον εἰς τὸ ὁποῖον ἔγραφε ἐναλλάξ εἰς τὴν Γερμανικὴν, Ἰταλικὴν, Γαλλικὴν, Ἑλληνικὴν γλώσσας τὰς περιπετείας του. Τὸ ἡμερολόγιον εὐτυχῶς εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ κ. Λαγουδάκη καὶ ὡς πληροφοροῦμαι πρόκειται κατ' αὐτὰς νὰ ἐκδοθῇ ὑπ' αὐτοῦ εἰς φυλλάδιον καὶ θὰ ἀποτελέσῃ νέαν πολύτιμον πηγὴν πληροφοριῶν διὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Δεύτερος ἦτο ὁ Τζονάθαν Π. Μίλλερ, ὅστις ἐγεννήθη εἰς τὴν πολιτείαν Βέρμοντ. Ὑπηρετήσας ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν στρατὸν καὶ κατόπιν ἀκολουθήσας τὸ στάδιον τοῦ δικηγόρου ἦτο καταλλήλως ἐφωδιασμένος νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Κατετάγη εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ τὸ 1824. Παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐπανελθὼν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1827 διὰ νὰ διανείμῃ τροφὰς, ἐνδύματα καὶ ἄλλας προμηθείας, τὰς ὁποίας εἶχον δι' ἑράνου συλλέξει οἱ Ἀμερικανοὶ συμπολίται του. Αἱ ὑπηρεσίαι του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἦσαν πολύτιμοι, διότι ὅπως καὶ ὁ Χάου, ὄχι μόνον ἔδρασε εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀμερικῇ παρεκίνησε τοὺς φιλανθρώπους Ἀμερικανοὺς νὰ συνδράμουν τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. Δέον νὰ σημειωθῇ.

ὅτι ὁ Μίλλερ υἱοθέτησε δύο Ἑλληνόπαιδας, μίαν νεάνιδα καὶ ἓνα νεανίαν. Ὁ νέος ἔλαβε τὸ ὄνομα Λουκάς Μίλλερ καὶ διεκρίθη εἰς τὸν Ἀμερικανικὸν στρατὸν κατὰ τὸν Μεξικανικὸν πόλεμον. Βραδύτερον ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς Πολιτείας Οὐίτσκονσιν εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Κογκρέσσον. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δεόν νὰ σημειωθῇ ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι τινὲς Ἀμερικανοὶ ὡς ὁ δικηγόρος "Ἀστουϊκ" Ἐβανς καὶ Νιού Χαμ-σάϊρ καὶ ὁ Οὐάσιγκτων ἐξ Οὐάσιγκτων. Διὰ τὸν τελευταῖον ἐγένετο ἀρκετὴ συζήτησις ὅταν κατετάχθη εἰς τὸν Ἑλληνι-

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛ Ε·Υ·ΝΑΡΔΟΣ

(Ἐκ τῆς Πινακοθήκης τοῦ Δημαρχείου Μεσολογγίου)

κὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν καὶ διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἦτο ἀπόγονος τοῦ πρώτου Προέδρου τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν Γεωργίου Οὐάσιγκτων. Ἦτο ὅμως Νέγρος Ἀμερικανός, οὐδεμίαν ἔχων σχέσιν μὲ τὴν λευκὴν φυλὴν.

Διὰ τὸν Οὐάσιγκτων —ἢ ὅπως τὸν ἀναφέρει Γουλιέλμον Βάσιγκτων— γράφει ἐνδιαφέροντα ὁ φίλος κ. Δ. Γατόπουλος εἰς τὸ βιβλίον του «Ἱστορίαι τοῦ Τόπου» ἔκδοσις 1934, σελὶς 97. Ὁ κ. Γατόπουλος ἀναφέρει ὅτι ἦτο ἡλικίας 26 ἐ-

των, ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ ἱλάρχου, καὶ ὅτι προσπαθῶν μετὰ δυνάμει 300 ἀνδρῶν νὰ καταστείλῃ τὰς ταραχὰς τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ 1827 ἐφονεύθη ὑπὸ σφαίρας.

Εἰς τὴν πλειάδα τῶν φιλελλήνων Ἀμερικανῶν πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ὁ Ἀμερικανὸς ἱεραπόστολος Σέριδαν Οὐίλσον ὅστις ἱδρυσεν εἰς τὴν Μάλταν τυπογραφεῖον Ἑλληνικὸν ἐκδῶσας ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει διάφορα χρήσιμα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν βιβλία.

Ἐν τῷ πολιορκημένῳ Μεσολογγίῳ μετέσχον Ἀμερικανοί, ἐναπομείναντες ἐν τῷ πυροβολικῷ σώματι, τὸ ὁποῖον ὡς προανέφερα, εἶχε ὀργανώσει ὁ Λόρδος Βύρων καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα, δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐξακριβωθοῦν.

Ἡ ἡμερὶς τοῦ ἀγωνιζομένου Μεσολογγίου «Ἑλληνικά Χρονικά» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 12 τοῦ 1825 φύλλον της δημοσιεύει ἀπόσπασμα ὁμιλίας τοῦ τότε Προέδρου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων παραθέτουσα σχόλια χαρακτηριστικὰ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἀγωνιζομένων πατριωτῶν πρὸς τοὺς Ἀμερικανούς τὰ ἐξῆς: «Δικαίῳ τῷ λόγῳ πρέπει νὰ εὐγνωμονῶμεν εἰς τοὺς γενναίους Ἀμερικανούς καθὼς καὶ εἰς τὸν σεβάσμιον αὐτῶν Πρόεδρον Μονρόην, τὸν ἄξιον διάδοχον τῶν Βασιγκτώνων καὶ Γεφφερσῶνων, ὅχι μόνον διότι ἀναγνωρίζουν πανδήμως τὰς ἡρωϊκὰς τῶν Ἑλλήνων πράξεις μὲ ὅσας ἢ παροῦσα ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς των ἀνεξαρτησίας πάλη ἀπὸ τῆς πρώτης ἀφετηρίας ἐδοξάσθη, ἀλλὰ διότι ἔδειξαν καὶ δείχνουν πρὸς αὐτοὺς τὰ πλέον εὐγενῆ αἰσθήματα, ὅσα χαρακτηρίζουν ἐν ἔθνος ἀληθῶς ἐλεῖθερον καὶ φιλελεύθερον. Ὁ σεβάσμιος Πρόεδρος εἰς τὴν ἀνωτέρω ὁμιλίαν ἐν ᾧ ἐκφράζει τὰ ἰδικὰ του καὶ τοῦ ἔθνους του τὰ αἰσθήματα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὑποθέτει καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ πολιτισμένου κόσμου ἔθνη συμμετόχα αὐτῶν, καὶ δείχνει συγχρόνως τὴν ὁποίαν τρέφει ἢ μεγαλόφρων ψυχὴ του ἐλπὶδα τοῦ νὰ ἴδῃ καὶ αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης τὰς καρδίαις κυριευομένας ἀπὸ τὰ ἴδια αἰσθήματα. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶνε ἀρεστότερον οὐδὲ εὐθετώτερον εἰς τοὺς Ἕλληνας παρ' ὅτι φρονεῖ καὶ ἐλπίζει ὁ καλὸς κι' ἀγαθὸς οὗτος ἀνὴρ. Ὅλοι οἱ ἀγῶνες καὶ ὅλοι οἱ κόποι αὐτῶν, τοὺς ὁποίους ἕως τῶρα κατέβαλον καὶ καταβάλλουσι δὲν ἀποβλέπουν, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ συστήσουν τὴν ὑπόληψίν των κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα πολιτισμένια ἔθνη, διὰ νὰ ἡμπορέσουν νὰ συγκαταριθμηθοῦν

καὶ αὐτοὶ τέλος πάντων εἰς τὸν κατάλογόν των διὰ τῆς ὑψηλῆς καὶ δικαίας συγκατανεύσεως τῶν Βασιλέων. Τοῦτο ἐπιθυμοῦν, τοῦτο ἐλπίζουν καὶ εἶθε ταχέως νὰ ἴδουν τὸ πλήρωμα τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἐλπίδος των».

* *

Αἱ τραγικαὶ πλὴν γεμάται ἡρωϊσμόν καὶ δόξαν τῶν Μεσολογγιτῶν ἡμέραι τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου παρέρχονται ἐνῶ τὴν 25 Ἀπριλίου 1825 πίπτει εἰς τὴν Σφακτηρίαν ὁ Κόμισ Σαντόρε Σανταρόζα, προσθέτων τὸ Ἴταλικὸν αἷμα εἰς τὸν κρουνὸν ὅστις ἐξεχύθη ἀπὸ τόσους ἐνδόξους Ἴταλοὺς ἥρωας, οἵτινες ἔπεσαν εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους ἥρωας τοῦ Πέτα Δάνιαν καὶ Ταρέλλαν ἡ εὐγενὴς Ἰταλία ἔδωσε εἰς τὸν ἀγῶνα μας τοὺς: Μπατιλᾶνι ἐκ Τοσκάνης πεσόντα εἰς τοῦ Πέτα, Μπερετοῦτα ἐκ τῶν δύο Σικελιῶν, Μπριφάρη ἐκ Πενερόλου, Φόρντζιο ἐκ Σαρδηνίας πεσόντα εἰς τοῦ Πέτα, Ἀντώνιον Φορσᾶνο ἐκ Κοῦνι τῆς Σαρδηνίας, ὅστις εἶχεν ἀπωλέσει τὸν ἓνα τῶν ὀφθαλμῶν του εἰς τὸν Ἰσπανικὸν πόλεμον καὶ εἶχε διακριθῆ εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου, ἀποθανόντα ἐν Ἀθήναις τὴν 30 Ἀπριλίου 1826 μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, Μاميῶ ἐκ Σαρδηνίας (πρώην σωματοφύλαξ τοῦ Βασιλέως τῆς Σαρδηνίας), Σεγεστίν ἐκ Σαβοΐας πεσόντα εἰς τοῦ Πέτα, Τοριτσέλλι ἐκ Μιλάνου πεσόντα εἰς τοῦ Πέτα, Βιθιανὶ εἰς τὴν ἐκατόμβην τοῦ Πέτα, Μπεντζέρι εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τὸν μηχανικὸν Μοντανέλλι ἐκ Βρεσκίας ὠχυρώσαντα τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀποθανόντα ἐν Ναυπλίῳ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1825, τὸν στρατηγὸν Ἀντώνιον Μοράνδι ἐκ τῆς Μοδένης πολεμήσαντα ὑπὸ τὸν Φαθιέρον, τὸν ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν συνταγματάρχην Σταράθαν, τὸν λοχαγὸν Λουδοβίκον Φερρέρο ἐκ Σαρδηνίας ἀποθανόντα ἐν Ἀθήναις τὴν 30 Ἀπριλίου 1836, τὸν ἐκ Σαρδηνίας Φεσοῦρα, Δαμιανὸν Ριττατόρε ἐκ Μονεστερόλο τῆς Σαρδηνίας, ἀξιωματικὸν τοῦ Πεδεμοντιοῦ φέροντα τὸ παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς, πολεμήσαντα εἰς τὸ Χαϊδάρει ἐπὶ κεφαλῆς λόχου καὶ φονευθέντα εἰς τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου τὴν 6 Μαΐου 1827, στρατηγὸν Ροζαρόλλι, Θωμᾶν Πετρίνι, τὸν ἐκ Σαλέρνου τῆς Σικελίας ὑπολοχαγὸν Ἰωσήφ Σκάρπαν ἀποθανόντα ἐν Κορίνθῳ τῷ 1829, Πασσέτι ἐκ Πάρμας ὑπηρετήσαντα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπαφλέσ-

σα καὶ φονευθέντα ἐν Παιδεμένῳ τῆς Πελοποννήσου τὴν 25 Μαΐου 1825, Τίτα Σόλα ἱατρὸν τοῦ Βύρωνος ἐκ Βενετίας, Ἀντώνιον Κατάνη ἐκ Μιλάνου, ἀκολουθήσαντα τὸν Φαβιέρων εἰς ὅλας τὰς μάχας, παφρευεθέντα εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Χίου καὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀποθανόντα ἐν Ἀθήναις τὴν 17 Ἀπριλίου 1853, Λάσσου Μιάρου καὶ Πέκκιο ἐκ Βενετίας, Πλενάριο ἐκ Τεργέστης, πεσὼν εἰς τοῦ Πέτα, οἱ ἐκ Σαρδηνίας ναυτικοὶ Καρπέ, Ὑάκινθος Κολλένιο πολεμήσας μὲ τὸν Σανταρόζα εἰς τὴν Σφακτηρίαν, Κονέλλι ἐκ τῶν δύο Σικελιῶν, Ἀντριέττι, Ἀρουλμπάνι, Ἀϋμένη, Μπαρουντιέ, Μπρόλια, Ἰωσήφ Κιάππε ἐκ Γενούης ὑπηρετήσας μετὰ τὸν ἀγῶνα εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 1 Ἰουλίου 1848, Ἰωάννην—Βαπτιστὴν Καθάλλο ἐκ Σαρδοῦς, ὅστις ἦτο ἀξιωματικὸς ἐν Πεδεμοντιῳ καὶ διετέλεσε Διοικητὴς τάγματος ὑπὸ τὸν Φαβιέρων καὶ ἀπέθανε ἐν Πάτραις τὸν Αὐγουσίου τοῦ 1830, Ἀντώνιον Πεκοράρα ἐκ Παυΐας διοικητὴν τοῦ πεζοῦ ἰππικοῦ ἐν Χαϊδαρίῳ καὶ φονευθέντα εἰς τὴν μάχην Χαϊδαρίου τὴν 20 Αὐγούστου 1826, Τσεκίνο, Καρνάλια, Ντότσιο, Πάλμα, Μιχαήλ Γκαβίλλα ἐκ Ρεβέλλο τῆς Σαρδηνίας ὑπασπιστὴς τοῦ Φαβιέρου, ἐπιδείξας εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου σπανίαν γενναϊότητα σώσας τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ τὸν λόχον τῶν φιλελλήνων ἀπὸ πλήρη καταστροφῆν καὶ ἀποθανόντα ἐν Μεθάνοις τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1827, Ἰωάννης Τζιμπελλίνι μηχανικὸν γεφυρῶν ἐκ Μοδένης καὶ ἀποθανόντα ἐν Ναυπλίῳ, Τζάλι,—πλείστοι φονευθέντες μὲ ἀφθαστον ἥρωϊσμόν κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα—καὶ οἱ πλείστοι πολιορκημένοι εἰς τὸ Μεσολόγγι—καὶ εἰς πᾶσαν στιγμὴν δὲν ὑστέρησαν τῶν θυσιῶν, οὐδ' ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων.

*Ἄλλοι Ἱταλοὶ ἐπίσης γενναῖοι ὅπως ὁ ἐκ Μοντίλλο τῆς Σαρδηνίας Ἀντώνιος Μάκια διεκρίθησαν διὰ τοὺς ἥρωϊσμούς των εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Παλαιὸς ἀξιωματικὸς τοῦ Πεδεμοντιῦ ὁ Μάκια καὶ μετασχὼν τῶν ἐκστρατιῶν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν μάχην τῆς Τριπόλεως ὡς λοχαγὸς ὑπὸ τὸν φιλέλληνα Πορτογάλον Ἀντώνιον Ἀλμέϊδα ἔδειξε ἀπαράμιλλον ἥρωϊσμόν. Ἐπολέμησε ἐπίσης εἰς τὸ Φάληρον καὶ τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε ἐν Ναυπλίῳ τὴν 23 Αὐγούστου 1858 μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀποστράτου ἀντισυνταγματάρχου.

*Ἄλλοι Ἱταλοὶ, νεκροὶ ἥρωϊκοὶ καὶ ἔνδοξοι τοῦ Μεσο-

λογγίου εἶνε ὁ Καρλίνο ἐκ Γενεύης τῆς Σαρδηνίας, ὁ Φόρτι ἐκ Λομβαρδίας τῆς Σαρδηνίας ἀποθανὼν τὴν 26 Μαΐου 1824, ἐκ τῶν ὀλίγων διασωθέντων ἐκ τοῦ Πέτα καὶ ὁ ἐκ Σαρδηνίας ὄχυρωματοποιὸς Ραζιέρη.

Διὰ τὸν Ραζιέρη ὁ ἀντιστράτηγος καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σπύρος Μίλιος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς δευτέρας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ("Ἐκδοσις κ. Ι. Βλαχογιάννη, Ἀθήναι 1926 σελίς 21 - 26) ἐξαίρει τὴν μεγάλην

ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΦΡ. Α. ΑΣΤΙΓΞ

(Ἐκ τῆς Πινακοθήκης τοῦ Δημαρχείου Μεσολογγίου)

συμβολὴν ὡς ὄχυρωματοποιοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Μεσολογγίου ἐν δὲ τῇ σελίδι 28 περιγράφει τὸν ἥρωϊκὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν Ἰούνιον 1825. Ἄλλος Ἴταλὸς γενναῖος προάσπιστής τοῦ Μεσολογγίου ἦτο ὁ πυροβολητὴς Πασχάλης Γιακουμόζη, ὁ ἀθάνατος ἦρως τοῦ Βασιλαδίου.

Πρὸς ὅλην τὴν μεγάλην φάλαγγα τῶν Ἰταλῶν φιλελλήνων βαθεῖα, ἐν πάσῃ ἐθνικῇ στιγμῇ, ἐκδηλοῦται ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν Ἑλλήνων. Ὅσοι δὲ ἐπολέμησαν εἰς τοὺς κατόπιν πολέμους καὶ ἐγνώρισαν τοὺς Γαριβαλδινοὺς ἐνέγραψαν μίαν ἀ-

κόμη ὑποθήκην μεγάλου χρέους πρὸς τὸ Ἴταλικὸν ἔθνος διὰ τὰς ἐν αἵματι θυσίας ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Κρατῶ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὠραίων ἀναμνήσεων τῶν γνωριμιῶν μου κατὰ τὸ τρέχον ἔτος τὴν ἐν Ἰωαννίνοις γνωριμίαν μου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Γαριβάλδη. Μετέβη ἐκεῖ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 25ετηρίδος τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Β' —προσκυνήτρια τῶν τόπων ὅπου οἱ Γαριβαλδῖνοι ἔπασαν χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ὑπολοίπων Ἑλληνικῶν μερῶν. Καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς κόρης τοῦ γενναίου Γαριβάλδη, ἐδόθη μία εὐκαιρία νὰ διατρανωθῇ τοῦ Ἑπειρωτικοῦ κόσμου καὶ ὄλων ἡμῶν, ὅσοι παρευρέθημεν, κεκλημένοι τοῦ φίλου καὶ ἐκλεκτοῦ συναδέλφου Ἰωαννίνων κ. Δημ. Βλαχεΐδη, τὸ εἰλικρινέστερον αἶσθημα ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἀναδημιουργηθεῖσαν, χάρις εἰς τὸν δαιμόνιον νοῦν καὶ τὸν ὑπέρτατον πατριωτισμὸν τοῦ Ντουτσε Μπενίτο Μουσσολίνι, μεγάλην καὶ ἔνδοξον Ἰταλίαν!

Ἡ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ. — ΤΟ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΡΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ. — ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΒΕΤΙΑΝ. — ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΗΜΕΡΑΙ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ

Τὸν Μάϊον τοῦ 1825 σημειοῦνται τὰ ἀκόλουθα γεγονότα: Τὴν 19ην διασπᾶ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τροφοδοτεῖ τὸ Μεσολόγγι ὁ Γκίκας Μπότσης, τὴν 21 ἐκ τοῦ κανονιοβολισμοῦ κατακρημνίζεται μέρος τοῦ προμαχῶνος τοῦ Μπότσαρη καὶ φονεύεται ὁ ἀρχιπυροβολητὴς καὶ ἄλλοτε Φρούραρχος Μεσολογγίου Δημήτρ. Σίδερης, τὴν 23 καταπλέει πρὸ τοῦ Βασιλαδίου ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ νάυαρχον τὸν Μαχμούτ Πασᾶ, τὴν ἐπομένην 24 γίνεται ναυμαχία μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὀδηγούμενου ὑπὸ τοῦ Ἄντ. Μπάμπα καὶ τοῦ Μαχμούτ Πασᾶ, τὴν 25 οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι ἐξέρχονται τοῦ «φράκτου» καὶ νικοῦν, τὴν 29 καταπλέει πρὸ τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Νέγκαν. Τὸν Ἰούνιον σημειοῦνται ἄλλα γεγονότα. Τὴν 8 ὁ Κιουταχῆς μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Μεσολογγίου χωρὶς κανέν.

ἀποτέλεσμα, τὴν 9 εἰσῆλθον εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ ἀρχιपुरοβολητῆς Στιτζελμπέργερ, πρῶν ἐπιλοχίας τοῦ Δανικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐφάνη ἀντάξιος τοῦ συμπατριώτου του Δανοῦ ἀξιωματικοῦ Δὲ Κάθλεν, ὅστις ἐφονεύθη εἰς τὴν Ρούμελην κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822. Μετὰ τοῦ Στιτζελμπέργερ εἰσῆλθον εἰς τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι καὶ ἄλλοι φιλέλληνες. Δυστυχῶς τὰ ὀνόματα αὐτῶν δὲν σημειοῦνται. Ὁ ἱστορικὸς Σπυρ. Τρικούπης ἀναφέρει (ἐν τόμῳ Γ'. κεφαλαίῳ ΝΖ σελὶς 278) τὰ ἐξῆς: «Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦλθον εἰς τὴν πόλιν ὁ ἀρχιपुरοβολητῆς Στιλτσεμβέργης καὶ τινες ἄλλοι φιλέλληνες..» ἡ δὲ ἐφημερίς «Ἑλληνικά Χρονικά» ἀναφέρει καὶ ἓνα Πολωνὸν ἀξιωματικὸν ἄνευ ὀνόματος.

Ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης πραγματείας ἀνέφερα ὅτι δυστυχῶς ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν φιλελλήνων δὲν εἶνε γνωστά. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Τρικούπη, ὅστις ἀναφέρει μόνον τὸν ἠρωϊκὸν ἐπιλοχίαν τοῦ Δανικοῦ στρατοῦ Στιτζελμπέργερ, δὲν σημειοῖ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους μετ' αὐτοῦ ἐλθόντας. Ἡ τοπικὴ ὁμως παράδοσις διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἀσχοληθέντος εἶδ' τὰ ἱστορικὰ τοῦ Μεσολογγίου, ἀειμνήστου μηχανικοῦ Μιλτιάδου Σέχου,—γόνου τῆς ἠρωϊκῆς τῶν Σουλιωτῶν οἰκογενείας, τῆς καταφυγούσης εἰς Μεσολόγγιον, καὶ πατρὸς τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων τοῦ Ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, ἐπιφανοῦς Μεσολογγίτου κ. Δημ. Μ. Σέχου—καὶ τοῦ ἐπιζῶντος διδασκάλου κ. Διαμαντῆ Σούστα, μνημονεύει ὅτι μετὰ τοῦ Δανοῦ Στιτζελμπέργερ εἰσῆλθον τὴν 9 Ἰουνίου 1825 εἰς τὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι καὶ ἕτεροι δύο Σουηδοὶ—πλὴν τῶν ἐλθόντων μετὰ τοῦ Σουηδοῦ τὴν ὑπηκοότητα, Φινλανδοῦ ὁμως τὴν γέννησιν καὶ καταγωγὴν, ὑπολοχαγοῦ Σάσας δύο Σουηδῶν Μπίτερσεν καὶ Ντανιήλ, ἀνηκόντων εἰς τὸ πυροβολικὸν σῶμα—ὁ Οὐγγρος Κάρλ, καὶ δύο εἰσέτι Δανοὶ φιλέλληνες. Τὰ ὀνόματα μὴ γραφέντα εἰς ἱστορίαν ἢ εἰς ἀπομνημονεύματα, φυσικὸν μὲ τὴν διάρρυσιν 113 ἀπὸ τότε χρόνων, νὰ σβυσθοῦν ἀπὸ τὴν μνήμην. Σχετικῶς δὲ μὲ τὸ παρατηρούμενον αὐτὸ γεγονός τῆς ἀποσιωπήσεως τῶν ὀνομάτων τῶν φιλελλήνων ἀπὸ τὰ πεπραγμένα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ μας ἀγῶνος, ὁ ἀείμνηστος Μπάμπης Ἄννινος εἰς τὰ «Ἱστορικά του Σημειώματα» (ἔκδοσις 1925 σελὶς 336 - 337) ἐν τῷ κεφαλαίῳ: «Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸ 1850» γράφει τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ περίεργον ὁμως εἶνε ὅτι εἰς τὰς ἱστορίας τοῦ ἀγῶνος τὸ ὄνομα τοῦ Μοράνδι δὲν ἀναφέρεται

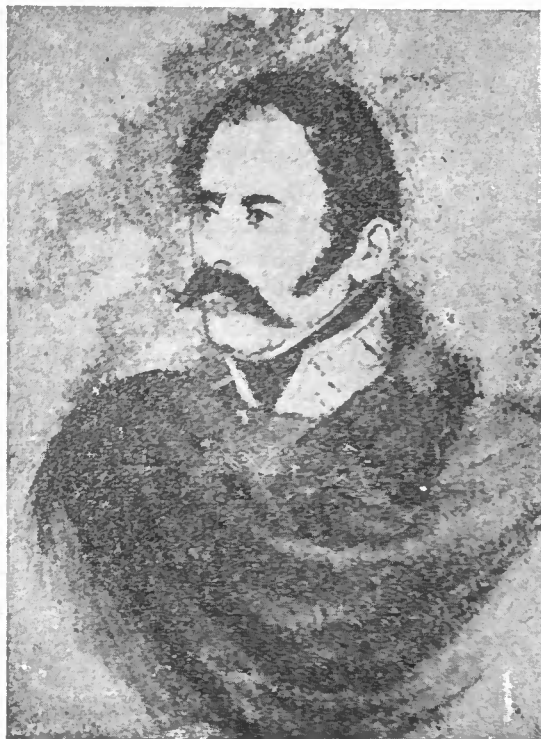
ούτε ὁ Μέδελσον Βαρθόλδι (ὅστις ἀναφέρει ὀνομαστί ἄρκε-
τοὺς τῶν διακριθέντων φιλελλήνων) οὔτε ἄλλος τις, ἐξ ὅσων
γνωρίζω ποιοῦνται μνεῖαν τοῦ ὀνόματός του. Ἄλλὰ οὔτε εἰς
τὸ βιβλίον τοῦ Κόμιτος Πέτρου Γκάμπα (ἀδελφοῦ τῆς κομή-
σης Γκουίτσολι) τοῦ συνοδεύσαντος τὸν Βύρωνα ἐξ Ἰταλίας
εἰς Μεσολόγγι καὶ παραμείναντος μέχρι τέλους παρ' αὐτῶ,
τιτλοφορουμένου δὲ «ἀντισυνταγματάρχου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ
Ταξιαρχίᾳ τῇ διοργανωθεισῇ παρὰ τῆς ἐκλαμπρότητός του,
ἀναφέρεται ἢ ἐν Μεσολογγίῳ δρᾶσις του καὶ ἢ μετὰ τοῦ Βύ-
ρωνος σχέσις του. Πιθανώτατα τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι
τὰ ἱστορικὰ ταῦτα ἔργα εἶνε συνοπτικῶς γεγραμμένα καὶ δὲν
περιέχουν τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν φιλελλήνων τῶν παρευρεθέν-
των εἰς τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ μόνον τὰ
τῶν ἐπισημοτέρων. Ἔτι περιεργότερον ὅμως εἶνε ὅτι εἰς τὰ
Ἰταλικά συγγράμματα τὰ ἐξιστοροῦντα τὰ συμβάντα τῶν
εἰς διαφόρους Ἰταλικὰς χώρας ἀγῶνων ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτη-
σίας, εἰς ὅσα ἀνέτρεξα, δὲν ἀνεῦρον μνημονευόμενον τὸ ὄνο-
μα τοῦ Μοράνδι».

*
**

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου συνεχίζεται καθισταμένη
στενωτέρα: Τὴν 15 Ἰουνίου 1825 φονεύεται ὁ ἀρχιτέκτων
Σταῦρος Κουτζούκης, τὴν 19 ὁ ἥρωϊκὸς Ἰταλὸς φιλέλληνας Ρα-
ζιέρη, τὴν 20 εἰσέρχεται εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ στρατηγὸς Γε-
ώργιος Κίτσου καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ προ-
μαχῶνος «Λουνέττα», τὴν 2 Ἰουλίου φονεύεται ὁ χιλιάρχος
Ἀναστάσιος Λεπενιωτάκης, τὴν 17 ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς
Γιαννάκης Σιούκας, τὴν 25 ὁ Μάνθος Ι. Τρικούπης, τὴν 29
ἀποθνήσκει ἐκ τῶν πληγῶν ὁ ἀντιστράτηγος Δῆμος Ριινιά-
σας ἢ Μποζωνῆς (πρόπαππος τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ
Μετοχικοῦ Ταμείου Στρατοῦ στρατηγοῦ κ. Θεοδ. Μποζώνη
καὶ τοῦ διατρήτου ἐκ τῶν σφαιρῶν ἀναπήρου λοχαγῶ κ.
Μάκου Μποζώνη), τὴν 2 Αὐγούστου φονεύεται ὁ χιλιάρχος
Κίτσος Κούστας, τὴν 3 ὁ Γερμανὸς φιλέλληνας Ρόσνερ, τὴν 20
οἱ χιλιάρχοι Ἀποστολάκης Βαργιαδίτης καὶ Γεωργάκης
Ντάγκας, τὴν 30 Αὐγούστου ὁ χιλιάρχος Ἀναστάσιος Βού-
τυρος. Καὶ εἰς τὴν χορείαν αὐτὴν τῶν νεκρῶν συγκαταριθμεῖ-
ται καὶ ἀριθμὸς φιλελλήνων ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν. Τὰ
ὀνόματά των; Ἐδῶ εἶνε τὸ πρόβλημα τοῦ ἱστορικοῦ τῶν ἀ-
γῶνων τοῦ Μεσολογγίου, τὴν λύσιν τοῦ ὁποῦλου ἔδωσα διὰ

τῆς γνώμης τοῦ ἀειμνήστου Μπάμπη Ἀννίνου εἰς προηγου-
μένης τῆς παρούσης γραμμάς.

Ὁ Μάγερ, παρεκτός τῶν ὄσων γράφει εἰς τὰ «Ἑλληνι-
κὰ Χρονικά» ἀποστέλλει καὶ ἀνταποκρίσεις εἰς τὰς ἔφημερί-
δας τῆς Γενεύης καὶ τῆς Λωζάννης. Αὗται προκαλοῦν τὸ ἐν-
διαφέρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς γνώμης. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὀγκοῦ-
ται τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα μὲ τὰς περὶ Μεσολογγίου ἀγω-

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΝ. Φ. ΑΛΜΕΪΔΑ

(Ἐκ τῆς Πινακοθήκης τοῦ Δημαρχείου Μεσολογγίου)

νώδεις εἰδήσεις. Ὁ στρατηγὸς Φοᾶ ὀμιλῶν εἰς τὴν Βουλὴν
τῶν ὀμοτίμων κατὰ Μάιον τοῦ 1825 ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιδοκι-
μασίαν εἶπεν: «Αἱ νίκαι τῶν Ἑλλήνων εἶνε καὶ ἰδικαί μας νί-
και. Ἡ ἀτυχία των εἶνε ἰδική μας ἀτυχία. Ὅλοι οἱ Γάλλοι
καρδιοχτυποῦν διὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς θρησκείας, τῆς ἐ-
λευθερίας καὶ τῶν λαμπρῶν ἀναμνήσεων». Τὸ φιλελληνικὸν
ρεῦμα ἐν Γαλλίᾳ γίνεται ἰσχυρόν. Εἶχε ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ

1821 ἰδρυθῆ ἐν Παρισίοις «Φιλανθρωπικὴ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Ἑταιρεία» εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχεν πᾶς Γάλλος προσφέρων ἐτησίως πενήκοντα φράγκα. Ἡ Ἑταιρεία αὕτη εἶχεν ἀπευθύνει ἐκκλησίαν εἰς τὰ Χριστιανικὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν ἣ μεταξὺ τῶν ἄλλων θερμῶν ὑπὲρ τοῦ ἐν ἐπαναστάσει εὐρισκομένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνεγράφοντο: «Φαίνεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὠρκίσθησαν τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν γραμμάτων, τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Εἶνε τὸ συμφέρον τοῦ πολιτισμοῦ ἐναντίον τῆς θαραρότητος. Τίς ἄλλη παρά ἡ πατρὶς τόσων παντοίων μεγάλων ἀνδρῶν θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὰ ἑαυτῆς ἦθη, τοὺς νόμους, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν κατόπιν τοσοῦτον μακρᾶς δουλείας; Ὁ λαὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὸ παρελθόν, ἀναλαμβάνει τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων. Οἱ ἐπίλεκτοι μεταξὺ τῶν νέων, πίπτοντες μετὰ δόξης, ἀποδεικνύουσιν ἀρκούντως, ὅτι εἶνε ἀντάξιοι τῶν προγόνων. οἱ δὲ θρίαμβοι τοῦ ἐν σπαργάνοις ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Τούρκων ὑπενθυμίζουσι τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, πανταχοῦ συλλέγονται ἐγγραφαὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἡ Γαλλία, ἡ χώρα αὕτη, ἡ τόσον εὐγενὴς καὶ ἡ τόσον γενναϊόφρων, θὰ ἦτο λοιπὸν ἡ τελευταία νὰ μιμηθῆ τόσον ὠραῖον παράδειγμα;» Καὶ ἐν τελευταία παραγράφῳ τῆς ἐκκλήσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέγραφε ὁ περίφημος Ἀμβρόσιος Φερμὲν Διδότος ἀναγράφεται: «Ὁ κ. Κοραῆς, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ αἱ ἀρεταὶ εἶνε γνωσταὶ καὶ ἐκτιμῶνται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην εἶνε ἐπιτετραμμένος, ὅπως διανέμῃ τὰ βοηθήματα εἰς τοὺς Ἑλληνας, τοὺς εὐρισκομένους εἰς Παρισίους. Τὰ περισσεύματα τῶν ποσῶν θὰ χρησιμεύσωσιν ὅπως προμηθεύωμεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πᾶν ὅ,τι αἱ περιστάσεις θὰ ἐπιτρέψωσι. Τὰ ποσὰ δεόν νὰ ἀπευθύνωνται εἰς Παρισίους παρά τοῖς κ.κ. Ἀνδρῆ καὶ Κοττιέ, Τραπεζίταις ὁδὸς Καδὲ ἀρ. 9, Τερωνῶ καὶ υἱῶ Πλατεῖα τῶν Νικῶν ἀριθ. 6, Α. Φιρμῶν Διδότῳ ὁδὸς Ἰακώβ ἀρ. 24, εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ἡμερηίδων τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν ἐπιθεώρησιν, ὁδὸς δ' Ἐνφέρ - Σαιν - Μισέλ ἀρ. 18. Ἀπευθυντέον διὰ πᾶσαν πληροφορίαν, πρὸς τὸν κ. Χριστόδουλον Κλενάφην ὁδὸς Κολομβιέ ἀρ. 25». Ἡ ἐκκλησίαις ἐπέφερον ἀναστάτωσιν καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν. Ὁ Καζιμίρ στέ:

λά Βίγκυ γράφει τὰ «Μεσσηνιακά», ὁ Σατωθριάνδος διεκτραγωδεῖ ἐν τῷ «Ὀδοιπορικῷ» του τὴν τραγικὴν ζωὴν τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος καὶ κινεῖ τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἀργότερον ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἰς τὰ «Ἀνατολικά του Ἰσμοῦ» γίνεται ὁ νεώτερος Ὅμηρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἐθνηγὸς τῶν ἐρειπίων τῆς Ἑλλάδος προκαλεῖ τὸν οἶκτον ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῶσων σφαγῶν καὶ δέεται ὑπὲρ τῶν ἱερῶν σκιῶν τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Ἐπισκόπου Ρογῶν Ἰωσήφ καὶ ἀπευθύνει ἔκκλησιν πρὸς τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Καὶ τοῦ Οὐγκὼ τὸ φιλελληνικὸν ἐνδιαφέρον παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα μέχρι τοῦ τέρατός του, καὶ γράφει ὡδὴν διὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου.

*
**

Καὶ ἐνῶ τόση παρετηρεῖτο κίνησις φιλελληνισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ κατήρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸ Τάγμα τῶν Φιλελλήνων ἠρωϊκοὶ Γάλλοι ὅπως ὁ Ἀμπάτσι, ὁ Μπονιφάτσιο, ὁ Σιαρδὼν ντὲ λά Μπάρ, ὁ Ἀρνιακ, ὁ Λουδοθικός Μπλονδὲλ σωματοφύλαξ τῶν Βουρβόνων, ὁ ἱατρός Μπλονδῶ (ἀνεψιὸς τοῦ ἱατροῦ Μπαγί), ὁ Μπουδῶ, (πληρωθεὶς τὸ 1822 εἰς μίαν ἔφοδον κατὰ τῶν Ἀθηνῶν), ὁ ἐκ Σαιν—Λῶ Μπελλιάρ, ὅστις ἀπέθανε ἐν Ναυπλίῳ, ὁ πλοίαρχος Ἀντώνιος Μπασσᾶνο καὶ ὁ ἀδελφός του Πασκάλ Μπασσᾶνο, ἀπὸ τὸ Τσερβιόνε τῆς Κορσικῆς, (ὁ πρῶτος ἀπέθανε ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1836, ὁ δεῦτερος ἔπεσε εἰς τὸ Φάληρον τὴν 6 Μαΐου 1827), ὁ Ἰωσήφ Μαρι Μπαλζάνι ἐκ Μοντιτσέλλι τῆς Κορσικῆς πεσὼν ἐν Φαλήρῳ τὴν 6 Μαΐου 1827, ὁ ἱατρός Μπαγί ἐκ Παρισίων, ὁ Μπαλλό, ὁ ἥρωες τῆς Σφακτηρίας Παῦλος Βοναπάρτης, ὁ Μπονταί, ὁ Σαμπαίς, ὁ Σαρτάν ντὲ λά Μπάρ, ὁ Σαρτονέ, ὁ Σαθωσαίν, ὁ Ἰωάννης Φραγκίσκος Κλεμάν ἐκ Σιαρόν διοικητὴς λόχου ἐν Χαϊδαρίῳ, ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 2 Μαρτίου 1827, ὁ Ντεμπασύ, ὁ Ντέτζελ, ὁ Ντεμαζό, ὁ Ντυκρό, ὁ Ντυσέλ, ὁ Ντυμόν, ὁ Ἰωσήφ Κάρολος Λεδου πρῶτην ταγματάρχης τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ἐκ Σιατιλλιὸν φονευθεὶς ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν τὴν 13 Ἀπριλίου 1827, ὁ διευθυντὴς τοῦ «Ταχυδρόμου τῆς Γαλλίας» δημοσιογράφος Λεγρασιὲ ἀποθανὼν ἐν Σαλαμίνι τὴν 20 Φεβρουαρίου 1827, ὁ Ἰωσήφ Λουδοθικός Φλοράνς ἐκ Παρισίων ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς γολέττας «Εὐφροσύνη» τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1826, ὁ Φλερών,

ὁ Γκάλντο, ὁ Γκαμπίνι, ὁ Γκαρέλ, ὁ Γκάστι, ὁ Γκισάρ, ὁ Ζοσέ, ὁ Ζουστέν, Καμπαρέλ, ὁ φαρμακοποιὸς Λεμπὸν φονευθεὶς εἰς τὸ Καματερὸ τὴν 20 Φεβρουαρίου 1827, ὁ Λεντοῦ, ὁ Λεφθέρ φονευθεὶς ἐν Φαλήρῳ τὴν 6 Μαΐου 1827, ὁ Ἀλέξανδρος Μαρσάν ἐκ Δουαρνενὲ ἰατρός, ἀποθανὼν ἐν Πάτρας τὸ 1830, ὁ Μαρσιλλέσι ἐκ Κορσικῆς ἀποθανὼν ὡς λιμενάρχης Πατρῶν τὸ 1840, ὁ Ἰωάννης Μωρὺ ἐκ Παρισίων, ἀνεψιὸς τοῦ Καρδιναλίου Μωρὺ, ἀπέθανε ἐν Ἀθήναις τὴν 14 Νοεμβρίου 1849, ὁ Ἀντώνιος Ὀδῶν ἐκ Λυών, πρῶν ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ ἐν Γαλλίᾳ διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ὄπλοστασίου ἐν Ναυπλίῳ ἀποθανὼν ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1830, ὁ Πέτρος Παρὰ ἐκ Σαιν - Ἰνιὸν ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ ἐν Γαλλίᾳ, φονευθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 27 Φεβρουαρίου 1827, ὁ Στέφανος Κλαύδιος Ριγὰλ ἐξ Ἀρλών, πρῶν λοχαγὸς τοῦ 20οῦ τάγματος τῆς γραμμῆς μετὸν Σταυρὸν τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς, ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Φεβρουαρίου 1827, ὁ Φίλιππος Ριθὲλ ἱππότης τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς, ὑπολοχαγὸς τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀποθανὼν ἐν Σύρῳ τὸ 1826, ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Ραϊμόνδ, ὁ Μαξιμιλιανὸς Ραϊμπίνδ, διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ τῆς μάχης τῆς Τριπόλεως, τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου, ὁ Πυζέ, ὁ Λουδοβίκος Κλαύδιος Ραφενέλ ἐκ Παρισίων, συγγραφεὺς περὶ Ἑλλάδος βιβλίου, φονευθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 27 Ἰανουαρίου 1827, ὑπὸ σφαίρας τηλεβόλου, ὁ Φραγκίσκος Ρομπέρ ἐκ Νανσύ, ἄλλοτε ὑπασπιστὴς λεγεῶνος, ἀπέθανε συνεπείᾳ τῶν 24 πληγῶν τὰς ὁποίας ἔλαθε εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν τὴν 28 Δεκεμβρίου 1827, ὁ ἐκ Σαγόνης ἄλλος Ρομπέρ ἀξιωματικὸς ἐν τῷ Γαλλικῷ στρατῷ πολεμήσας ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης καὶ ἀποθανὼν ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1825, ὁ Ρουσέλ, ὁ Βιέλ, ὁ Βέρτζερ, ὁ Βοαριάν, ὁ Βαλγκμούθ, οἱ συνταγματάρχαι Βαλέστρα, ὁ ἔνδοξος Φαβιέρρος, ὁ Ἀρντύ, ὁ Τουρέ, οἱ στρατηγοὶ Ρὸς καὶ Τρεζέλ, ὁ Ἰλαρχος Ρενώ. Μάχονται καὶ πίπτουν οἱ Γάλλοι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ οἱ μεγάλοι Γάλλοι ζωγράφοι Ντὲ Λακροά, Ντὲ Λανσάκ, Ἀρύ, Σεφέρ, οἱ γλύπται Δαβίδ Ντανζέρ, καὶ Σπαπονιέρ, ὁ μουσουργὸς Ἐρόλ, ἐμπνέονται ἔργατὰ πλεῖστα μετὸ θέμα τὸ Μεσολόγγι—καὶ ἀποθανατίζουσι δι' αὐτῶν τὴν Ἑλληνικὴν δόξαν καὶ αὐτοθυσίαν, τὸ δὲ φιλελληνικὸν κομιτᾶτον τῶν Παρισίων συλλέγει ποσὸν 1.630.505 φράγκων δι' ἐράνων ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἐξ ὧν αἱ 860.714 ἦσαν εἰσφοραὶ ἐντὸς τῆς Γαλλίας, πλὴν τῆς εἰσφορᾶς

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΗΡΩῶ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας ἦν ἔστειλε τὴν 5 Ἰανουαρίου 1828 ἐκ 500.000 φράγκων πρὸς τὸν κυβερνήτην Καποδίστριαν.

* *

Παραλλήλως πρὸς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἑλβετία μὲ τὸν Ἐϋνάρδον ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐνισχύσει καὶ τοὺς μετασχόντας τοῦ ἀγῶνος μας φιλέλληνας τὸν λοχαγὸν ἐξ Ὠθόνης Φραγκίσκον Δωζουρδοῦ, τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ ἐπιτελείου τῶν φιλελλήνων Ἐρρίκον Φορνέζη—ὅστις συντάξε καὶ πίνακα τῶν φιλελλήνων τοῦ ἀγῶνος—τὸν ἐκ Βασιλείας Καίνιχ, πεσόντα εἰς τοῦ Πέτα, τὸν Γαβριήλ Ριβάλ ἐκ Γενεύης ἀρχαῖον ἀξιωματικὸν τοῦ 13ου τάγματος τῆς γραμμῆς ἐν Γαλλίᾳ ἀποθανόντα ἐν Ἀθήναις τὸ 1827, τὸν Κνάουπ ἐκ Κουλλῦ ὑπηρετήσαντα ἐν Ἀκαρνανίᾳ εἰς τὸ πυροβολικὸν τοῦ Τσῶρτζ καὶ ἀποθανόντα ἐν Πάτρας τὸ 1829, τὸν ἀντισυνταγματάρχην Λουδοβίκον Σιεβαλλιέ ἐξ Ὁρμπ φονευθέντα εἰς τοῦ Πέτα, τὸν Μπρουμπάχερ πεσόντα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825 εἰς τὸ Μεσολόγγι, τὸν Γκέισσεν, τὸν Ἔρνοστ, τὸν Δουνπέ, τὸν Ἀμννστντ, καὶ τὸν Ἰωάν. Ἰακ. Μάγερ βοηθοῦν τὴν Ἑλλάδα νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ τετρακοσίων χρόνων σκληρᾶς δουλείας.

Ἀπὸ τὸ Βέλγιον συμμετέσχον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὁ Ντελανοὰ καὶ οἱ ἐκ Βρυξελλῶν λοχαγοὶ Χανέ καὶ Αὔγουστος Ἰωσήφ Μπότ. Ὁ Μπότ ἐπρόκειτο μάλιστα νὰ ἐκδώσῃ ἱστορικὸν ἰχνογράφημα—ὅπως τὸ ὠνόμαζε—καὶ ἐξέδωκε πρὸς τοῦτο καὶ ἀγγελίας. Εἰς τὴν ξεροδὸν τοῦ Μεσολογγίου μεταξὺ τῶν φιλελλήνων ἔπεσε καὶ εἰς Βέλγος.

Ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν ὁ Καμερὼν καὶ ὁ Κάρλ, ἀγωνισταὶ καὶ οἱ δύο τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Χριστόφορος Λάσκυ ἐκ Βουδαπέστης φονευθεὶς ἐν Φαλήρῳ τὴν 6 Μαΐου 1827, καὶ ὁ ἐκ Βουδαπέστης ἐπίσης Μάρκ φονευθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ μάχῃ, ἔχυσαν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Ὁλλανδία προσέφερε τὸν ἥρωϊκὸν πρόμαχον τοῦ Μεσολογγίου ὑπολοχαγὸν Χούγκεμανς πεσόντα εἰς τοῦ Πέτα καὶ τὸν ἰατρὸν τοῦ Βύρωνος Μίλλιγκεν. Ἡ ἔφημερίς τοῦ Μεσολογγίου «Ἑλληνικά Χρονικά» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 42 τῆς 24 Μαΐου 1824 φύλλον ἔγραψε διὰ τὸν φιλελληνισμὸν τῆς Ὁλλανδίας τὰ ἑξῆς: «Μὲ τῆς πλέον ζωηρᾶς εὐγνωμοσύνης τὰ αἰσθήματα ἀκούομεν ὅτι οἱ ἐν Ὁλλανδίᾳ φιλέλληνες καὶ προπάντων οἱ τοῦ Ἀμστερνταμ ἀφιέρωσαν διὰ τὸ ἔθνος μας 7.000 φλ. Ὁλλανδικά. Ὁ κ. Ξένος μᾶς εἰδοποιεῖ

περί τούτου. Προσφέρει λοιπὸν μεγάλας εὐχαριστήσεις τὸ ἔθνος μας πρὸς τοὺς γενναίους τούτους Ὀλλανδοὺς διὰ τῶν αἰσθημάτων των τὴν συμπάθειαν, καὶ διὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ζῆλόν των.»

Ἀπὸ τὴν Δανίαν πλὴν τοῦ Στιτζέλμπεργερ μετέσχον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος οἱ Γιουμπάσσην, Γιοχάσσην, Γολστάϊν, Στάελ, Σούσμλιχ, Δὲ Κβάλεν ἀξιωματικὸς τῶν Δραγόνων ἐν Δανίᾳ φονευθεὶς εἰς τὴν Ρούμελην καὶ Ἀνιμέτ ἀξιωματικὸς διακριθεὶς εἰς τοὺς ἀγῶνας μετὰ τοῦ Ἄστιγγος, καὶ ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν οἱ φιλέλληνες Λατζάνα, Μπιλιμπάο, Ριβιέρο, Καρνούτση, Λουφόρι.

* *

Τὸ 1826 εὐρίσκει τὸ Μεσολόγγι εἰς τὴν δυσκολωτέραν καμπὴν τοῦ ἀγῶνος του. Πολιορκημένο ἀπὸ τὰς στρατιάς καὶ τοὺς στόλους τῶν Τουρκοαιγυπτίων, ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, θασσανιζόμενο ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς φοβερωτέρας τῶν ἐπιδημιακῶν ἀσθeneiῶν, κρατεῖ ὑπερήφανο τὸ κεφάλι καὶ μάχεται. Καὶ μαζὺ μὲ τοὺς ἰδικούς μας καρτεροῦν καὶ μάχονται καὶ οἱ φιλέλληνες. Καὶ εἰς τὴν ἔξοδον καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἐνέδραν τῆς μονῆς Ἁγίου Συμεῶνος πίπτουν οἱ περισσότεροι τῶν ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου. Φονεύονται ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ Ραζηκώτσικας, ὁ Στουρνάρας, ὁ Σαδήμας, ὁ τειχοποιὸς Κοκκίνης, καὶ ἀμέτρητοι ἐκ τῶν Μεσολογγιτῶν καὶ Σουλιωτῶν. Πίπτουν ὁ Μάγερ μετὰ τῆς γυναικὸς του καὶ τῶν δύο τέκνων του, ὁ Στιτσελμπέργερ μετὰ τῶν Δανῶν συντρόφων του, ὁ Πολωνὸς χιλίαρχος Τζορτζάφσκης μὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἡρωϊκοὺς Πολωνοὺς, οἵτινες ἐκράτησαν μὲ ἀπερίγραπτον γενναϊότητα τὸν ἀνατεθέντα αὐτοῖς πρὸς προάσπισιν κατὰ τὴν πολιορκίαν προμαχῶνα. Πίπτουν οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Σουηδοὶ καὶ ἀνατινάσσονται ὁ Χρῆστος Καψάλης καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωσήφ Ρωγῶν καὶ ὄλοι Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες ὑψοῦν τὸ Μεσολόγγι ὡς φωτεινὸν μετέωρον δόξης εἰς τὸν παγκόσμιον θόλον τῆς καταπλήξεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ.

Καὶ ἡ συγκίνησις καὶ ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ συμπάθεια διαγράφονται κατὰ τὸν ζωηρότερον τρόπον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Διαδηλώσεις φοιτητῶν εἰς Παρισίους, λόγος τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας πρὸς αὐτοὺς, λόγοι εἰς τὰς Βουλὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Ἄρθρα ἐφημερίδων εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Δανίαν. Ὕμνοι καὶ ἔργα ἀπὸ

τούς καλύτερους Εὐρωπαϊκούς καλάμους, χρωστήρας καὶ σμίλας διὰ τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔρανοι παντοῦ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα καὶ ἀποστολὴ θαρυτίμου σημαίας ὑπὸ τοῦ κομιτάτου τῆς Μασσαλίας μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν : «Τὸ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον Μασσαλίας πρὸς τοὺς ἥρωας τοῦ Μεσολογγίου».

Ὁ Φιλέλλην Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος Α΄ παρηκολούθησε, ὅσον οὐδεὶς, μετὰ ἀγωνίαν τὰς τελευταίας ὥρας τῶν πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ ὅτε διεδόθη ὅτι ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι καὶ κατόπιν τοῦτο διεψεύσθη, ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον ποίημα τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ 1926 μετέφρασε ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΔΕΝ ΕΠΑΡΘΗΚΕ !

Γλῶσσα καμμιὰ νὰ ἐκφράσῃ ὦ ! δὲν ἐπαρκεῖ
τὴν ἀγαλλίασι πού διαφλέγει τὴν καρδιά,
ὅταν ἀπὸ τὴν θλίψιν τῆς τὴν πιὸ θαθείᾳ
μεσ' στή χαρὰ ξυπνᾷ στή θριαμβευτικῇ.

* * *

Ἐως στὰ οὐράνια ὁ Παιᾶν ἄς ἀντηχήσῃ !
Καὶ μετὰ τῆς Ἴριδος τὴν πτῆσι τῆς γοργῆς
ἕως τὰ πέρατα τῆς γῆς
τὴν νίκη ἄς τὴν διαλαλήσῃ.

* * *

Τὸ Μεσολόγγι Νικηφόρο στέκει
Σ' αὐτὸ τὸ αἶσθημά μου ἄς ἐντροφήσω
μ' αὐτῆς τῆς ἡδονῆς τὸ κύπελλο ἄς μεθύσω
Ἄποσοθήθηκε τ' ἀστροπελέκη !

* * *

Αὐτὸς ὁ λογισμὸς μου με κρατεῖ
κ' ἀπὸ τὸν νοῦν μου πιά δὲν βγαίνει
ἂν κι' ἡ καρδιά μου, ἀπὸ χαρὰ πλημμυρισμένη
Εὐδαιμονία τόση νὰ κλείσῃ ἀδυνατεῖ.

Καὶ ὅταν ἠγγέλθη ἡ πτώσις ἔγραψε ἄλλο ποίημα, τὸ ἀκόλουθον, κατὰ μετάφρασιν τοῦ Σοφοκλέους Καρύδου (ἔκδοσις «Ὁ ἔστεμμένος Τυρταῖος» 1868).

Ἐνδοξον εἶχες τὴν τύχην, ὡς καμμιὰ πόλις ἄλλη !
Ποτὲ νίκη δὲν ὑπῆρξεν ὡς ἡ πτώσις σου μεγάλη.

Ἡ πυρά τῶν ὑπονόμων ἀνυψώθη ὡς φανός σου,
Καί ἐφώτισε τὸ ὕψος τῆς ἀποθεώσεώς σου.

* * *

Τῶν ἐχθρῶν τὰ ὅπλα ὄχι, ὄχ' ἡ δύναμη κ' ἐκεῖνα,
Ἄλλ' ἡ ἐρινυὸς τοῦ Ἄδου σὲ κατέστρεψεν, ἡ πεῖνα.
Οἱ γενναῖοι πρόμαχοί σου προσεφέρθησαν θυσία,
Ἄλλ' ἡ φήμη των θά ζήση καὶ θά μείνη αἰωνία.

* * *

Πρὸς τῶν οὐρανῶν τὰ ὕψη ἐτινάχθησαν καὶ οἶκοι
Καὶ τὰ ἔνδοξά σου τείχη ἐν θριάμβῳ τε καὶ νίκη
Ὡς χορὸς μαρτύρων νέων, τὴν γῆν βλέπων ἀγερώχως,
Εἰς τὸν οὐρανὸν πλανᾶται ὁ ἀτρόμητός σου λόχος.

* * *

Τραύματα καὶ ὄχι δάφνας φέρων ἐπὶ τῶν κροτάφων,
Ἐβουθίσθη ὁ ἐχθρός σου εἰς ἀνεωγμένον τάφον.
Μεγαλύτεροι, ὦ πόλις, ἔγιναν οἱ κίνδυνοί σου,
Διὰ τὰ ἀναδειχθῶσιν ἐνδοξότερ' οἱ υἱοί σου.

* * *

Ἔπεσες, κ' ὑπὸ τὰ δύο συνετρίβη γόνατά σου,
Ὁ ἐχθρός σου, καὶ τὸ μέγα ἔδειξες ἀνάστημά σου.
Ὁ δὲ γδοῦπος σου καθ' ὄλην ἀντηχίσας τὴν Ἑλλάδα,
Ὅλων ὥπλισε τὰς χεῖρας μὲ τοῦ Ἄρεως τὴν δᾶδα.

Τὸ τρίτον ποίημα τοῦ ἀθανάτου φιλέλληνος Βασιλέως
Λουδοβίκου διὰ τὸ Μεσολόγγι ἐπιγράφεται «Εἰς τὴν παρὰ
τῶν Ἑλλήνων δευτέραν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου». Ἔχει δὲ
οὕτω κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Καρύδου :

Τοῦ Μεσολογγίου ἤδη κατεθραύσατε τὰς θύρας
Καὶ εἰσήλθατε, ἄνδρῆοι, μὲ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας !
Ὁ Θεὸς σὰς βλέπει, κύπτων, ἀπὸ τὸν λαμπρὸν τοῦ θρόνον
Μεσολόγγι ! δόξης ἴσης
Μὲ τὰς τόσας ἀναμνήσεις
Καὶ τὴν δόξαν τῶν ἡρώων τῶν ἀρχαίων σου αἰώνων !

* * *

Ἐχωρίσθησαν τὰ νέφη, κατευνάσθ' ἡ τρικυμία
Ἐπανέλαμψεν ἡμέρα ροδοπόρφυρος κ' εὐδία,
Καὶ ἡ φύσις τὸν ποικίλον τάπητά της ἐκτυλίσει
Ἐπὶ οὐρανὸν ὠραῖον

Οὐδὲ θέλει χειμῶν πλέον
Τὸν γλυκύχρον τῆς Ἑλλάδος οὐρανὸν ἐπισκοτῆσει.

* * *

Ν' ἀναπτύσσηται τὸ χάος τὸ ἀμόρφωτον ἀρχίζει,
Καὶ τὴν δύναμιν ὃ νόμος πάλιν νὰ περιορίζῃ
Συνετρίβ' ἢ τῆς δουλείας ἄλυσσις, καθὼς ἐλύθη,
"Ἦτις τὴν ζωὴν πρὶν πέση,
Εἰς τὸν τάφον ἔχει δέσει,
Κ' ἢ ἐλευθερία μ' ὄλα τ' ἀγαθὰ τῆς ἐγεννήθη.

* * *

Εἰς τὴν ἡσυχίαν ὄμως ἔτι μὴ κατακλιθῆτε !
Δόξ' ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα σὰς φωνάζει' ἀναβῆτε !
"Ἑλληνες ! ἐκεῖ ὁπότεν κυματίσ' εἰς τὸν ἄέρα
Ὁ Σταυρὸς καὶ ἡ ὠραία
Τοῦ ἀγῶνος σας σημαία,
Ἢ πατρίς σας τότε μόνον ἀληθῶς εἶν' ἐλευθέρα !

Η ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.— Ο ΗΡΩΪ·ΚΟΣ
ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΓΛΟΥ ΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΦΡΑΝΚ ΑΜΠΝΕ·Υ·
ΑΣΤΙΓΓΟΣ.— ΟΙ ΚΟΧΡΑΝ, ΦΑΒΙΕΡΟΣ, ΤΖΩΡΤΖ, ΓΟΡ·
ΔΩΝ.— Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ΠΟΡΤΟ·
ΓΑΛΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΝΤ. Φ. ΑΛΜΕ·Ι·ΔΑ

Τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τῆς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826, ὅτε ἐξῆλ·
θον τοῦ «φράκτου» τοῦ οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, περιῆλ·
θεν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν. Καὶ μετὰ τρία ἔτη κατόπιν
ἀγῶνων, διὰ συνθήκης τῆς 2 Μαΐου 1829, περιῆλθεν εἰς τοὺς
Ἑλληνας καὶ οἱ Μεσολογγῖται ἄλλοι μὲν ἐκ Πελοποννήσου
καὶ Ἀθηνῶν ὅπου ἐπολέμησαν ἡρωϊκώτατα, μετασχόντες
ὄλων τῶν μαχῶν, ἄλλοι δὲ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ἐπανῆλθον
εἰς τὴν πατρίδα των, ὅπου μόνον τρεῖς οἰκίαι ἴσταντο ὄρθιαι.
"Ολαὶ αἱ ἄλλαι οἰκοδομαὶ καὶ αἱ ἐκκλησίαι ἦσαν σωροὶ λί·
θων. Ἀχύρινοι καλυῖθαι καὶ σκηναὶ ἦσαν τὰ κατοικητήρια
τῶν ἀξιωματούχων καὶ ὄλων ὄσων ἔζησαν εἰς τὸ Μεσολόγγι
κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1826—1829. Οἱ ἐπανελθόντες Μεσο·
λογγῖται μετὰ τῶν ὀλίγων ὄσοι εἶχον ἐναπομείνει αἰχμάλω·
τοι ἐν τῇ πόλει, ἐπεσκεύασαν ἀμέσως τὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου

Παντελεήμονος καὶ ἑμερίμνησαν διὰ τοὺς τάφους τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, τὰ πλείστα τῶν πτωμάτων τῶν ὁποίων ἐγνώριζον εἰς ποῖον μέρος εἶχον θάψει οἱ αἰχμάλωτοι Μεσολογγίται. Καὶ διὰ μετακομιδῆς τῶν ὀστέων συνεκεντρώθησαν παρὰ τὰς ἐρειπωμένας ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Παναγίας καὶ τοὺς τάφους τοῦ Μπότσαρη, Νόρμαν, Μαυρομιχάλη, Σάσς, κ.λ.π. ὅλοι οἱ τάφοι, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα ὀστᾶ τῶν ἀγνώστων ἡρώων τῆς ἐξόδου συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν κοινὸν τύμβον, ὅστις ὑπάρχει σήμερον καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ αἰωνίου μνήμης Βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος Αὐτῶν Μεγαλειότητες Γεώργιος Α΄ καὶ Ὀλγα ἔθηκαν τὸν ὑπάρχοντα μαρμάρινον σταυρόν.

Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 12.449 ἐν Αἰγίνῃ τῇ 14 Μαΐου 1829 ἀποφάσεώς του διέταξε Α΄. «Τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν θέλει ἐγκαινιασθῆ ἡ πρώτη ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἐπισκευάζεται ἤδη εἰς τὸ Μεσολόγγι, νὰ ἱερουργήσῃ ὁ Μητροπολίτης, διὰ νὰ δεηθῆ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἡρωϊκῶν προμάχων τῆς πόλεως Μεσολογγίου» καὶ εἰς ἄλλην παράγραφον Γ΄. «Ὁ Κυβερνήτης θέλει ὑπάγει αὐτοπροσώπως εἰς Μεσολόγγιον διὰ νὰ παρευρεθῆ εἰς τὴν μεγάλην ἐπικήδειον πομπὴν τὴν ἔσομένην πρὸς μετακόμισιν τῶν ὀστέων αὐτῶν, εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου θὰ ἀνεγερθῆ μνημεῖον ἀφοσιούμενον ἀπὸ τὸ Ἔθνος εἰς τὴν μνήμην τῶν γενναίων ἐν Μεσολογγίᾳ προασπιστῶν τοῦ σταυροῦ».

Ἡ ἀνάκτησις τοῦ Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἁγγλου πλοιάρχου Φράνκ Ἄμπνεϋ Ἀστιγγος, ὅστις καὶ ἐτραυματίσθη θανασίμως κατὰ τὴν ἐπίθεσιν πρὸ τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τὴν 1ην Ἰουνίου 1828 ἐξέπνευσεν ἐν Ζακύνθῳ, ὅπου εἶχε μεταφερθῆ διὰ νὰ τοῦ παρασχεθῶν ἰατρικαὶ βοήθειαι.

Ὁ Φράνκ Ἄμπνεϋ Ἀστιγξ, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Καρόλου Ἀστιγγος ἐγεννήθη ἐν Χώντιγκδον τὸ 1794. Ἐνδεκαετῆς κατετάχθη εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ναυτικὸν καὶ μετὰ ἕξι μῆνας ἐπιθαίνων τοῦ «Ποσειδῶνος» παρέστη εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τράφαλγκαρ. Εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ναυτικὸν διέπρεψε. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα προσῆλθε τὴν 30 Ἀπριλίου 1822 ἐπιθὰς τοῦ «Θεμιστοκλέους», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔδειξεν ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμόν. Λόγῳ διαφωνίας του μετὰ τοῦ Μιαούλη ἐζήτησε καὶ μετεφέρθη εἰς τὸν στρατὸν τῆς ζηρᾶς, γενόμενος χιλιαρ-

χος τοῦ πυροβολικοῦ (συνταγματάρχης). Ἄργότερον προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ Ἑμμανουὴλ Τομπάζη εἰς τὸ ἐπιτελεῖον του. Ὅτε μετέθῃ εἰς Κεφαλληνίαν ὁ Βύρων, ὁ Ἄστιγξ ἀπῆλθε παρ' αὐτῶ καὶ ἐξέθηκε τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα εἶχε καταστρώσει διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἔδωκε μάλιστα εἰς τὸν Βύρωνα καὶ ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον μετὰ θάνατον τοῦ ποιητοῦ, τροποποιημένον, τὸ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ἐπέμενε πολὺ εἰς τὴν ἀγορὰν ἀτμοκινήτου πλοίου μετὰ θαρέος πυροβολικοῦ. Τοῦτο μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἀγῶνας, μόχθους καὶ προσωπικὴν χρηματικὴν εἰσφορὰν τὸ ἐπέτυχε διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ ἀτμοκινήτου πλοίου ἢ «Καρτερία» τοῦ ὁποῖου τὴν κατασκευὴν ἐπεστάτησεν ὁ Ἄστιγξ, μεταθὰς εἰς Ἀγγλίαν. Καὶ μὲ τὴν «Καρτερίαν» ἦς κυβερνήτης εἶχεν διορισθῆ ὁ Ἄστιγξ, ἔδρασε οὗτος εἰς τὸν Πειραιᾶ, εἰς Ὠρωπόν, τὸν Βόλον, εἰς τὸ Τρίκερι, Ρίον, Πάτρας καὶ τελευταίως εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Βασιλαδίου καὶ Αἰτωλικοῦ, ὅπου ἐπλήγη θανασίμως. Ἐπὶ τῆς «Καρτερίας» ὑπηρέτησεν ὡς ἰατρός, ὁ ἐνθουσιώδης θαυμαστής τοῦ Ἄστιγξος καὶ ἐνθερμος φιέλληνη Ἀμερικανὸς Σαμουὴλ Χάου, περὶ τοῦ ὁποῖου ἠσχολήθημεν εἰς προγενέστερα κεφάλαια.

Ἡ τελευταία φάσις τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος εἶνε συνδεδεμένη μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ λόρδου Θωμᾶ Κόχραν, τοῦ θαρώνου Καρόλου Φαβιέρου, τοῦ στρατηγοῦ Ριχάρδου Τζώρτζ, τοῦ λόρδου Θωμᾶ Γόρδων. Ὁ Κόχραν ἐγεννήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ 1775. Ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ ἰκανός. Προήχθη νεώτατος, 25 ἐτῶν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πλοίαρχου τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Κατὰ τὸ ἔτος 1809 κατέστρεψε τὸν Γαλλικὸν στόλον παρὰ τὴν νῆσον Αἶξ καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Λουτροῦ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦλθεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Ναυτικοῦ. Καὶ ἔμεινε μέχρι τοῦ 1832, ὅτε λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς του ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ναυτικὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Ναυάρχου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ναυτικῷ ἀπὸ τοῦ 1827. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1860. Ὁ Ριχάρδος Τζώρτζ ἢ Τσοῦρτζ ἐγεννήθη ἐν Ἰρλανδίᾳ τὸ 1785. Κατετάχθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔλαθε μέρος εἰς πολλὰς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μάχας. Κατὰ τὸ 1809 ὁ Τζώρτζ, λοχαγὸς ὢν μετὰ τοῦ λόχου του, ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς τῆς Ζακύνθου. Ἐκεῖ προήχθη εἰς ταγματάρχην καὶ ἐγνωρίσθη

μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τῶν πλείστων ἀρματωλῶν. Τὸ 1815 συνταγματάρχης ὢν ὁ Τζώρτζ παρητήθη τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ μετέβη εἰς Νεάπολιν, ὅπου ἀνέλαβεν ἀνωτάτην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, προαχθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον. Ἐν Νεαπόλει ἔμεινε μέχρι τοῦ 1827 ὅτε παραιτηθεὶς ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀποφάσει τῆς γ' ἐν Τροιζήνι συνελεύσεως διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῶν κατὰ ξηρὰν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ὁ Τζώρτζ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοπέδου τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐπέτυχε τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Μεσολογγίου. Διωρίσθη Γερουσιαστής, σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καὶ προαχθεὶς εἰς στρατηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διωρίσθη ἀρχηγὸς τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν, ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 9 Μαΐου 1873.

Διὰ τὸν Τζώρτζ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, τὰ ὑπαγορευθέντα εἰς τὸν Γεώργιον Τερτσέτην, ὁ Θεόδωρος Κολοκτρώνης γράφει: «...Τότε ὁ Τζούρτζ ἐκίνησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Λόνδρα, καὶ ἐπαρρησιάσθη μετ' Ἑλληνικὰ ἐνδεδιμένους. Τότε ἐκάμαμε, ὅσοι καπετανεῖοι εὐρέθημεν εἰς Ζάκυνθον, μίαν ἀναφορὰν, μετ' ἡν ὅποιαν ἐζητούσαμε βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ Κυβέρνησι διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Πατρίδα. Αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ εὐρέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα, ὅταν ἐγράψαμε εἰς τὰ 1825 μία ἄλλη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ζητοῦντες βοήθεια, καὶ δυνάμει αὐτῆς τῆς δευτέρας ἀναφορᾶς, ὁ Βελεγκτῶν ἐπῆγε εἰς τὴν Πετροῦπολιν καὶ ἄρχισαν αἱ Δυνάμεις νὰ ἀνακατεύωνται εἰς τὰ πράγματά μας. Ὁ Τζούρτζ, ἀφοῦ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπαρρησίασε τὴν ἀναφορὰν καὶ ἔλαβε τὴν ἄδεια νὰ σχηματίσῃ ἓνα ρεγυμέντο ἀπὸ Ἑλλήνας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔπεσε ὁ Ναπολέων, ἦλθε ἡ διαταγὴ καὶ διέλυσαν τὰ ξένα στρατεύματα καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τοὺς ἔδωκαν ἀπὸ 800 τάλληρα τοῦ κάθε ἀξιωματικοῦ, καὶ τοῦ καπετάνιου 1200, καὶ ἔτσι τοὺς διέλυσαν. Καὶ ἐγὼ ἔμεινα ἀκόμη δύο χρόνους εἰς τὸ στάτο - μαγιόρο, καὶ ἔπειτα μετ' ἔβγαλαν καὶ μένα. Εἶδα τότε ὅτι ὅ,τι κάμωμε θὰ τὸ κάμωμε μονάχοι μας καὶ δὲν ἔχομε ἐλπίδα καμμία ἀπὸ τοὺς ξένους. Ὁ Τζούρτζ ἐπῆγε εἰς τὴν Νεάπολιν, ἐγίνε ἐκεῖ στρατηγός. Μετ' ἐπροσκάλεσε μετ' δύο γράμματά του καὶ ἐπειδὴ ἤξευρα τὴν Ἐταιρείαν δὲν ἐδέχθηκα, ἀλλὰ ἐκύταξα τότε πότε θὰ θγοῦμε διὰ τὴν Πατρίδα μας». Ἦτο τότε ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀκόμη.

Διὰ τὸν Τζώρτζ ἔγραψε εἰς τὰς ἀναμνήσεις του ὁ Λου-

δοθίκος Ρός (1832), ὅτι τὸν ἐγνώρισε ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἀναφέρει ὅτε ὁ Ριχάρδος Τζώρτζ κατατὸ 1810 εἶχε τραυματισθῆ ἐν Λευκάδι, ὅπου μετὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἠγωνίζετο νὰ καταλάβῃ αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγγλίας, οἱ Ἄγγλοι χειρουργοὶ προέβησαν νὰ ἐκλέξῃ μετὰ τοῦ θεθαίου θανάτου καὶ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ τραυματισμένου θραχίου. Ὁ Τζώρτζ δὲν ἤκουσε τοὺς Ἄγγλους ἐπιστήμονας, ἀλλ' ἐνεπιστεύθη τὴν τύχην του εἰς Ἕλληνας πρακτικοὺς ἰατροὺς, οἵτινες ἐπέτυχαν νὰ θεραπεύσωσι τὸ θαρὺ τραῦμα του. Ἐμεινε μόνον ὁ ἀριστερὸς θραχίων ὀλίγον ἰσχνότερος τοῦ δεξιοῦ.

— Ὁ Θωμᾶς Γόρδων, λόρδος ἐκ Γκαίρνες τῆς Σκωτίας μετέσχεν ὄλων τῶν ἀγῶνων ἐν Ἑλλάδι μετὰ τοῦ Κόχραν καὶ Τζώρτζ. Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Ἐπὶ Ὀθωνος διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς Πελοποννήσου. Ἀπέθανεν ἐν Σκωτία μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀποστράτου Ἀντιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Μετὰ τὸν ἀγῶνα ἦλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Λουδοβίκος Ρός, γεννηθεὶς ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1806, ἀρχαιολόγος, γενόμενος καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ὁ Ρός ἔγραψε «Ἑλληνικὰς ἀναμνήσεις» — σειρὰν ἄρθρων — καὶ τὰς Ἀθήνας τοῦ 1832 καὶ 1836». Εἰς τὰς ἀναμνήσεις του ὁ Ρός ἀναφέρει καὶ τὸν Ἰούλιον Μπλάκ, ὅστις ὡς ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἀπέθανε καὶ ἐτάφη εἰς τὸ νεκροταφεῖον Μεσολογγίου. Ἦτο δὲ τότε (θέρους τοῦ 1832) ὁ Ἰούλιος Μπλάκ, διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἄλλων γλωσσῶν ἐπὶ Ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου, καὶ πατὴρ νεογενήτου τέκνου ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Θηρεσίας-Τερέζας Μακρῆ, θυγατρὸς τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις ὑποπροξένου τῆς Ἀγγλίας Προκοπίου Μακρῆ, τῆς περιφήμου «Κόρης τῶν Ἀθηνῶν», ἣν τόσον ἠγάπησεν ὁ Λόρδος Βύρων. Εἶχε μετὰ τοῦ Μπλάκ ὁ Ρός ἐκ Ναυπλίου ἐκδράμει εἰς Πειραιᾶ.

Ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Νικολάου Βέη «Ἑλληνικαὶ εἰκόνες ἐκ τῶν Ὀδοιπορικῶν τοῦ Ρός», ἀναφέρεται ὅτι ἐκ τῶν φιλελλήνων τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ἢ ἐπανείδεν ὁ Λουδοβίκος Ρός ἐν Ναυπλίῳ, ἦτο ὁ πολὺς Βαυαρὸς φιλόλογος, παιδαγωγὸς καὶ ἰδρυτὴς τοῦ Φιλολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Μονάχου, Φρειδερίκος Θείρσιος (1784—1869). Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν (1832) εὕρισκετο

ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐνήργει πρὸς εἰρήνευσιν τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Στερεοελλαδιτῶν, ὅτε δὲ οὗτοι διέβησαν τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐπήρχοντο κατὰ τοῦ Ναυπλίου, ὁ καλὸς Θείρισος ἐνεφανίσθη εἰς τὸ μέσον τῶν ἀντιπάλων στρατῶν, παραινῶν ἀποχὴν ἀδελφικῆς αἱματοχυσίας καὶ ὑπενθυμίζων τὸ τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος: «τοὺς Ἕλληνας ἀπομεμαθηκέναι τὴν Ἐλευθερίαν». Εἰς τὰ πρῶτα θήματα ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους πολλαχῶς καθωδηγήθη ὁ Λουδοβίκος Ρὸς ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Θείρισίου.

Ἐκ τῶν ἄλλων Γερμανῶν φιλελλήνων, οἵτινες ἦσαν κατὰ τὸ 1832 ἐν Ναυπλίῳ, ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου Ρὸς ὀνομασί: Ὁ Γεώργιος Κρόπιος, ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρόξενος τῆς Αὐστρίας ἐν Ἀθήναις, ὁ ἐκ Μάϊνινγγεν ἱατρὸς Δρ Κρέϊμπερ, ὁ Σάξων Χέϊντζε, γνωστὸς ἐκ τῆς μετὰ ταῦτα δράσεώς του κατὰ τὴν Δρεσδιανὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαΐου, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ Μπρόμμου, κατόπιν ναύαρχος τοῦ Γερμανικοῦ ναυτικοῦ, καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, θαρῶνος Ράϊνεκ.

Μὲ τοὺς πρῶτους ἐλευθέρους χρόνους τοῦ Μεσολογγίου συνδέεται τὸ ὄνομα καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Ἀντωνίου Φιγκούρα Ἀλμείδα. Ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Ἐλθαν καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸν Πορτογαλικὸν στρατὸν φθάσας εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἀνεμίχθη τὸ 1825. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν Χίον, εἰς τὴν Κάρυστον, εἰς τὴν Τρίπολιν. Διετέλεσε διοικητὴς τοῦ σώματος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἵππικοῦ καὶ ἰδρυτὴς τῆς σχολῆς ἵππικοῦ. Συνταγματάρχης ὁ Ἀλμείδα διετέλεσε Φρούραρχος τοῦ Μεσολογγίου. Ἀκολουθῶς προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ μεγαλοσταύρου τοῦ Βασιλικοῦ Ἑλληνικοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος. Κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια ἦτο Φρούραρχος Ναυπλίου. Ἀνῆκεν ὁ Ἀλμείδα εἰς ἐπιφανῆ τῆς Πορτογαλίας οἰκογένειαν. Ἀπέθανε τὴν 21 Ἰανουαρίου 1847 ἐν Βενετίᾳ καὶ τῇ πολυτίμῳ βοηθείᾳ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γενικοῦ Προξένου τῆς Πορτογαλίας κ. Ἐδουάρδου Ντὲ Καρβάλλιο, θὰ ἀνεγερθῆ ὁσονούπω μνημεῖον τοῦ γενναίου Ἀλμείδα ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἡρώων μας, ὅπου θὰ στηθοῦν μίαν ἡμέραν τὰ ἐλλείποντα μνημεῖα τῶν Ἰταλῶν, Δανῶν, Σουηδῶν, Ἀμερικανῶν, Ἐλβετῶν, Ὀλλανδῶν, Ἰσπανῶν, Βέλγων, Οὔγγρων ἠρώων. \

Εἰς τὸν χώρον αὐτὸν τῆς αἰωνίου εὐγνωμοσύνης τῶν

Ἑλλήνων πρὸς τοὺς πρωτεργάτας τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος, τὸν καθηγιασμένον διὰ τοῦ αἵματος, τῶν θυσιῶν καὶ τῶν τιμίων ὀστέων των, παρὰ τοὺς ἀνδριάντας, τὰς προτομάς καὶ τὰ μνημεῖα τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἄλλων προμάχων τοῦ Μεσολογγίου, οἱ τύμβοι καὶ τὰ ἀναθήματα τῶν φιλελλήνων, ἀνεγειρόμενοι, θὰ ἀποτελέσωσι τὸν κοινὸν βωμὸν τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς λατρείας παντὸς ἐκτρέφοντος ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἔθνικὰ ἰδεώδη.

